

ქვეყნის

თ . 8 . 0 . 7 . 6 . 0

ქვეყნის

წელიწადი მეორე

IX

სექტემბერი, 1899

ქვეყნის

ლამბა შიძის სტამბა * Типография Гамбашидзе

1899

Handwritten notes and stamps:
Top left: 50
Top center: ქვეყნის
Top right: (circled) 100
Middle left: *Handwritten notes*
Middle right: *Handwritten notes*
Bottom right: (circled) *Handwritten notes*

აგაპის

თ 3 ი უ რ ი

პრემიუმი

წელიწადი მეორე

IX

სექტემბერი, 1899

ქუთაისი
ჩამბაშიძის სტამბა & Типография Гамбашидзе
1899

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 18 Октября 1899 г.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

პირველა განყოფილება.

33.

I	განცხადება. რედაქციისაგან	
II	ახლანდელი სიჭმარი. აკაკის.	1— 12
III	განდემილია. ლექსი. შახივე	13— 16
IV	ვვარამიძის ოჯახი. (მოთხრობა) დასასრული. თ. სუსკევიძის.	17— 37
V	კრიტიკული შენიშვნები. დ. კლდია- შვილი. სომეხელის.	38— 78
VI	წერილი ჩიბნიგოვიდან. თ. ბაგ. ღაც.	79— 81
VII	ბ. კიტა აბაშიძე და მისი უარ-სმა- ლი. ს. სდვარ-გარეთელის	82—104
VIII	ჭუთაისის სამეურნ. სკოლ. გამო- შენა. მიტანი-ს	105—114
IX	გუჯარი. ბ. კ.-ის.	115—121
X	პროგრამა ეთნოგრაფიულ და იუ- რიდიულ ცნობების შესაკრებად. (გაგრძელება) ა. სხანაშვილის	122—134

მეორე განყოფილება.

I	სოფ. მშენებრი, ზეპირ-გარდმოცემა- ნი, ხალხის ჩვეულებანი, წარმოდგენი- ლი დ. ავალიანის-მიერ	1—15
II	მოხუცი ნავეზირალის რჩევა. (არა- კი) ჩაწერილი „ქართულა ოსებში“-ს მიერ.	16—24

მომავალ იანვრიდან მესამე წელიწადში გადადგება „კრებული“. მე დიდი ხანი, იმ თავიდანვე, სურვილი მქონდა ჟურნალის გამოცემის, მაგრამ ვერა ვბედავდი, რადგანაც ვიცოდი, რომ ჩვენში ამ გვარი რამ ფეხს ვერ მოიკიდებდა; ჩემი მეგობრები და ნაცნობები-კი სულ სხვასა ჰფიქრობდენ: შენ ნაწერებს ხალხი კითხულობს და ხელ-მომწერლებიც ბევრი გეყოლებოა. თვითქმის უსურვილობასა და სიზარმაცეს მწამებდენ. ახლა-კი დამტკიცდა, რომ მე მართალი ვიყავი: პირველ წელიწადს „კრებულს“, თუმცა მისი ფასიც მცირე იყო და შემოსატანი ფულიც ყოველ-თვიურად გავანაწილეთ, მაგრამ მაინც იმდენი ხელის-მომწერი არ ჰყოლია, რომ ხარჯი დაეფაროს. შრომა-კი უსასყიდლო იყო!.. ამის მიზეზად ბევრი რამ მოიტანეს: „მარტო ერთის ნაწერი „ხელის-ხელ საგოგმანებელი მარგალიტი“ რომ იყოს, მაინც მოსწყინდება მკაზხველსო და ეცადე უფლების გამოტანას, რომ სხვებმაც სწერონ შენს „კრებულშიო“. მირჩევდენ და მწერდენ ზოგიერთები. ამასთანავე მიმტკიცებდენ, რომ იმერეთში გადამეტანა გამოცემა, რადგანაც ხელ-მომწერლები იქიდან მეტი არიანო და სხვანი. ესეც ავასრულე, მაგრამ უარესი მოუვიდა „კრებულს“: მეორე წელიწადსაც პირვანდელზე ერთი-ორად ნაკლე ჰყავდა ხელის-მომწერლები და ზარალიც ერთი-ორად მეტი ნახა. მკითხველები ბევრი ჰყავდა და ჰყავს „კრებულს“, ასე რომ არ მოსწონთ და იწუნებენ-თქო, რომ ვსთქვათ, ტყუილი იქნება!..

მუქთად ბევრს ჰსურს წაკითხვა და ნათხოვრობით სხვებისაგან ბევრი ჰკითხულობს, მაგრამ გამოწერა-კი ყველას არ ეხერხება. და რა საჩივრის ამის მიზეზად? სიღარიბე და უფულობა? არა! „კრებულის“ ხელ-მომწერლები, როგორც დაბეჭდილ სიიღამაცა სწანს, უფრო ღარიბი და ხელ-მოკლე მუშა ხალხია. შეძლებულები ძალიან ცოტანი იწერენ. ასე გასინჯეთ, რომ არიან მთელი გვაზრები თავად-სხნაურთა, და იმათ რომ ერთად, ერთი ან ორი წიგნი გამოიწერონ, ოჯახს გროში თუ შეხვდება; მაგრამ მაინც არ იწერენ და თუ ისე ჩაიგდეს ხალხმე ხელში „კრებული“ სიამოვნებით ჰკითხულობენ... ხშირად ნაცნობი ვინმე შეგხვდება და გისაყვედურებს: „კრებულს“ რომ არ მიგზავნი, ნდობა არა გაქვს, თუ როგორ არის თქვენი საქმეო? შენც, რასაკვირველია, პირ-იქით ბოდიშს იხდი, უგზავნი და მას შემდეგ იმაც ვეღარ ტყობილობ, მართლა მიუდის, თუ თქარგება? ათში რომ ზეთს შემოპქონდეს ფული-დიდი ღუთის წყალობა! და ამის მიზეზი, ზემოთაც მოვახსენეთ, შეუძლებლობა კი არ არის, რაღაც ქართველური დაუდევრობა და უფულობაა. უბრალო რამეზე ფულის გადაყრა ემარჯვებათ და ამ გვარ შემთხვევისათვის-კი არ ემეტებათ. ერთმა ხელის-მომწერთაგანმა, ერთ ქორწილში, ბოდიში მოიხადა ჩემთან: ამდენი ხანია ვერ გამოვგზავნე რედაქციაში ხვედრი ფული და ნურას უკაცრავეაღო! იმ საათშივე-კი მეთარეს ოქრო გადაუგდო. ჩვენ ხალხს მე კარგად ვიცნობ, ვიცი მისი გულის პასუხებიც და მიტომ ვერ ვბედავდი აღრე „კრებულის“ გამოცემას!.. მაგრამ ბოლოს დროს-კი ვეღარ წავეუდრი სხვების სურვილს. ის დალოცვილები ეხლაც კიდევ თავისას არ იშლიან და მეუბნებიან: ხელ-მომწერო

ლები ბევრი გეყოლებოდა, რომ ტფილისიდან შორაპანს არ გადაგეტანა „კრებული“ და მარტო შენ გეწერაო. ეს რასაკვირელია, ყოლიფერი სიტყვის მასალაა: მეც რომ ვსწერ და სხვებიც, ის არა სჯობს? და რაც შეეხება გამოცემას, გამომწერს ხომ მიჰვა დასაიდგანაც უნდა იყოს, რა ენაღვლება?

მე სხვათა შორის იმან უფრო შემატდინა, რომ „ზეპირ-სიტყვაობის“ იმედი უფრო მქონდა ადრე, როცა „ზეპირ-სიტყვაობის“ პროგრამა გამოვაცხადე, ბევრმა სიხარულით მიიღო და თითო-ორიოლა გროში კიდევ შემოსწირეს შეძლებისა-და-გვარად თანამგრძობლებმა და მასთანვე ყოველ წლიური დახმარებაც იკისრეს, მაგრამ როცა შევუდგეით საქმეს თვალი აგვარიდეს და მიგვანებეს თავი. მხოლოდ ერთმა, კნენია ალექსანდრა მაკარის ასულმა მელიქოვისამ, რომელიც კალმითაც გვეხმარებოდა, აღმოუჩინა ფულითაც შემწეობა ჩვენაკისრავ-საქმეს. მის მეტს არც-კი გახსენებია ვისმე!.. ეს წასული ორი წელიწადი გვიმტკიცებს, რომ ამ მესამე წელიწადში უფრო მეტს გაჭირვებას ვნახავთ „კრებულის“ გამოცემით, მაგრამ ჩვენ მაინც თავს არ დავანებებთ, არც შრომას დავზოგავთ, არც ხარჯს, გინდ ლუკმაც გაგვიწყდეს, და კიდევ გავაგრძობთ გამოცემას.—მართალია, ამ ბილო დროს ბევრი ხელის შემწეული და მეთავე გამოუჩნდა ჩვენს „კრებულს“, მაგრამ ჩვენ მაინც ჩვენი „კრებული“ მისის „ზეპირ-სიტყვაობით“ ჩვენი ქვეყნისათვის სასარგებლოდ მიგვაჩნია და სანამ პირში სული გვიდგას ხელს ვერავინ აგვადლებიებს. პირველ თანვრიდან 1900-ს წლისა „კრებული“ იმავე პროგრამითა და იმავე პირობებით გამოიცემა თვე და თვე, როგორც აქამდე. აგენტებს არა ვნიშ-

ნავთ, რომ არაეინ შევაწუხოთ და ისე თავის თავად ვინც დაგვეხმარება, მადლობას შევსწირავთ. ხელის მოწერა შეიძლება პირდაპირ რედაქციაში დ. ყვირილას. ტფილისში — „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელს საზოგადოების“ კანცელარიაში ბატ. შიო ქუჩუკაშვილთან. წინანდელ აგენტებს უგულითადგეს მადლობას უცხადებს რედაქცია შრომის მიღებისა და დახმარებისათვის.

რედ.

გამეგონა, რომ ზოგიერთი სიჭმარი ახდებარ. არ მრწამდა და ახლა-კი მჯერა: ახალ-წელიწად ღამეს, ძილში ყეფა ჩამესმა, გადავდექ, ვითომ, სერზე და გადავიხდე. ჩემს გარდა სხვებიც მოსულიყვენ საყურებლად. დაბლა, მთის ძირში მოგროვილიყვენ ძაღლები და ხორხოზობდენ; ასე ჰქიჩნიდენ ერთმანეთს, რომ სასიკვდილოდაც აღარ ჰზოგავდენ. დავიწყებოდათ თავისი პირდაპირი მოვალეობა: ცხვრები ღვთის ანაბარა დავეგდოთ და ფარას მგლები ანადგურებდენ. გამიკვირდა და ვსთქვი: ეს რა ღვთის რისხვა მოსვლიათ-მეთქი?

— არაფერი!.. ჩვეულებრივიაო. — მიპასუხა ერთმა მაყურებელთაგანმა — ხომ ხედავ, რომ ორ ხროდ არიან გაყოფილი ქოფაკები?.. ერთი მხრით შავები და მეორეთი თეთრები?!.. იმ შავებმა მძორრ ჩაიგდეს ხელში და შეექცეოდენ. თეთრებსაც სუნი ეცათ და მოაშურეს; მოინდომეს შავების გადარეკა და მათი ადგილის დაქერა. მოუვიდათ ჩხუბი და ერთმანეთსა ჰგლეჯენ! აქ სულ მარტო კუქისა და მსუნაგობის საქმეა!.. არც ცხვრები აგონდებათ და არც მგლებიო!

— მაშ, მოდი, ერთი შევუქაქანოთ, რომ ისევ ცხვრებისაკენ მივაბრუნოთ, მადლია-მეთქი — შევებეწე, მაგრამ შორს დაიჭირა.

— აჰ!.. რა ბძანებაა?!.. კუქს გარდა ახლა მაგაფ აღარა ახსოვთ-რაო!.. ბრაზი მორეული აქვსთო... მე მაინც არ დავიშალე და ერთი შევუქაქანე ყველას ერ-

თად!.. შე...მი...ქა...ქა...ნესო?!.. მისთანა თქვენს მტერს! აიქოჩენ ყველა ერთად და მე დამიწყეს ღრენა. გამეცინა და წავედი ფარებისაკენ... გვერდი ავუარე ძაღლებს. შეიქნა ერთი საზარელი ყფა; შავებიცა და თეთრებიც ყალყზე დგებოდნენ: როგორ თუ ძაღლადაც არ ჩავვაგდო და გვერდი აგვიარაო? ფარებში ერთი-ორი მწყემსი კიდევ დარჩენილიყო, სხვები სულ ძაღლებისაკენ წამოსულიყვენ სეირის საყურებლად. მარტო ჩვენ რაღას გავაწყობდით, დავცალეთ თითო თოფი, რომ მგლები დაგვებრახო და მაშინ-კი მეც შინისკენ დავბრუნდი. სახლში რომ შევედი და მივმართე საწოლს, უჩვეულო რამ ენახე: დიდ-ძალ მკბენარს მოეყარა თავი ჩემ სკამ-ლოგინთან და ემზადებოდნენ, რომ მომკვებოდნენ საკბენად. ეს ამდენი ჭიანჭველები, ბაღლიჯო, ძაღლის ტკიბა, ჭიამყრალეები და სხვანი საიდან გაჩენილან? მალლა ჭერიდან ჩამოცვენილან, თუ კედლებიდან გამომძვრალან?.. ავიხედე მალლა და დავინახე, რომ ჭერთან ახლოს, ერთ შხამიან ობობას ქსელი გაება და გადმოიყურებოდა. მივხვდი, რომ ეს მკბენარები ყველა მისი მოგზავნილი და შემონასვეი იყო!.. მეწყინა!.. დავაგდე ჩემი საწოლი ბინა, დავსტოვე ჩემი ოთახი და გავემართე სხვა კუთხით.

„ვაშა!.. ვაშა!“ — დაიწივლეს ჭიამყრალეებმა. — „გაუმარჯოს საქართველოს! განვდევნეთ ქვეყნის მტერი და ორგულიო!“ „ვაშა! ვაშა! ჩვენს ერთობა-ძლიერობასაო!“ აძლევდნენ ბანს სხვა მკბენარებიც. ობობა-კი მალლიდან გადმოცუტულიყო და ფეხების ქნევით ამხნეებდა თავისს უწმინდურ-რაზმს. გამიკვირდა! აღრეც მინახავს, რომ ლოთრ, დუქანში შესული, თვისს სიმთვრალეს სამშობლოს ამადლიდა ოღ გულ-დიდად იძახოდა: „ვეყეყუ!“

ვეე... ყუუუ!“ „გაუმარჯოს საქართველოსო!“ ისიც გამიგონია, რომ უზნეურები და გარყვნილები საროსკი-ბოში „ვაშა-ვაშა! საქართველოსო!“ — იძახიანო. ქვეყანასაც სამშობლოს ხსენებით აოხრებენო... მაგრამ ეს კი, სწორედ, არც მენახა, არც გამეგონა და ვერც მოვიფიქრებდი, თუ მკბენარებიც ამავე ხერხს მიმართავდნენ. ამაზე გამაოცა და ჩამაფიქრა. რაღაცამ, თუ ვილაკამ, ჩამჩურჩულა ყურში: სად მიდიხარო?

— არსად! მინდა მოვშორდე აქაურობას და სხვაგან. სადმე გადავიდე-მეთქი — ვუპასუხე ნაღვლიანად.

— ვე! შეგაშინეს?

— როგორ შეგაშინეს?

— მაშ რად სტოვებ შენს ბინას?

— აქ შიში არაფერ შუაშია?!.. მხოლოდ სიბრაძე ლული და ზიზღი მაიძულებს, რომ გაუწმინდურებულ აქაურობას თავი მოვარიდო და ბინა ვიცვალო! ნუ თუ შენ-კი ვერ ჰხედავ, რომ მე თვითეულ ამ მკბენართაგანს ცალ-ცალკე და გინდ ჯგუფადაც, ფეხის-ბრჩხილით გავსრეს, რომ მოვიწოდო, მაგრამ...

— მაგრამ?!

— მაგრამ ღმერთმა დამითაროს!.. ჯერ ერთზე უნდა რომ მაგათი გასრესაც ამაყროლებელი საზიზღრობა იქნება და მეორეც კიდევ: რა მაგათი ბრალია, რომ ევსაცოდავები ბუნებას საზიზღარ ბუხ-ქიებად გაუწენია და არა ფუტკრებად?.. მაშ რა ჰქნან, რომ თავისს ჰაწაწინა კუჭისათვის საზრდო არ ეძიონ?.. ე მალლა რომ ქსელი გაუბამს და თვითონ-კი მიმალულა კუთხეში, იმ დედაზარდლს ეგენი ხელში უჭირავს და მათ მიუსევს ხოლმე, ვისაც ქსელში გაბმა უნდა და დაქვრა!.. მაგ

ქიანქველების შემწეობით ბევრჯელ მოსელია: შხამიანს
„დღუშაში“.

— მაშ ახლა შენზედაც მომდგარა ჯერი?... შენ-
ზედაც „დღუშაში“ მიუღის?

— არა მგონი!.. მე იმ ბინასა და სარბიელს ვსტო-
ვებ, სადაც ეგენი დაცოცავენ და არა ჩემ ხელობას!..
გამოვძებნი უფრო წმინდა სადგურს, სადაც მოსვენე-
ბით გავაგრძობ ჩემ საქნარს. და მაგათ-კი ჩემ ნადგომ-
ზე ილოლიალონ, ნამცეცები ჰკრიფონ და იძახონ: „გა-
უმარჯოს საქართველოს“ და „ვაშა-ვაშა! ჩვენს მწყა-
ლობელს ბატონ—ობობას და მის ხელოვნურ ქსელ-
სო!“ იძახონ, სანამ, საქიროების დროს, თვითონ ის მა-
თი მწყალობელი ობობა არ ჩანთქავს მათ: და მე-კი
ღმერთმა მაშოროს მაგათი არა თუ სამაგიეროს გადახ-
და, თვალითაც დანახვა-კი!..

ასე ვსთქვი და კიდევაც გამომეღვიძა. მაშინვე ხე-
ლი წაფუბოტინე ახბატელოვის წიგნაკს, რომელსაც ასოთ
სამღერალი და სიზმრის ასახსნელი ჰქვია. მართალია,
ეს წიგნაკი თავისთავად სისულელეა, მაგრამ სხვა ჩვე-
ნი, მეცნიერებისა და საფილოსოფოსო თხზულების
მწერლები, ამაზე მეტ სისულელესაც არ სწერენ, რომ
ხან და ხან ვკითხულობთ ზოლმე? აქ სასაცილო მაინც
რამე იქნება და, მოდი, ვნახოთ-მეთქი. ვსთქვი გუნება-
ში. გადავავლე თვალი და ამოვიკითხე: „სიზმარში ძალ-
ლების ყუფა ნიშნავს ჩხუბს და მკებენარების დასევა მტრე-
ბის შემოსევასო“. ან საჩხუბარი ვისთან რა მაქვს და ან
მტრები სად მყავს-მეთქი? ვსთქვი და მივაგდე წიგნაკი
განზე.

გაიარა რამდენიმე თვემ, დადგა თვალ-მშვენი-
ერი მაისი, გაბრწყინდა ცა და დაშვენდა ქვეყანა; ამწ-

ფან-აზიზონდა ტყე და ზღლი; ამდენად ბუნება!.. ყოველი
ლივე მოძრაობს!.. ვისაც რისი შნა აქვს, იმას ეტანე-
ბა. ნაცარქექიებმა ცუკ და აგდეს კერა და თავისს „ნა-
ცარ-გუდით და სადგისით“ გამოდიან სარბიელზე. სწორედ
აშ დროსვე გვიმართა „ბანკობიაც“. ბრასი ხმო-
სანი, ათი იმდენი-კი ხმის მიმცემ-მიმღჯლოსანი!.. ერთი
მომქმედი, ათასი ფუხისჩმის ამყოლი!.. გამეფდა ენა!..
გაუფუხირდა მცდარო გულის თქმა! გაიხმა საყვირო და
ტახდა განგაში!.. აირია ქვეყანა!.. ბრბო ორად გაყო-
ფილა და ერთმანეთზე მიდიან სამუშუ-კრივოდ. ვინ ვი-
სი მტერიწ და ვინ ვისი მოყვარე, ვინ-ღა გაარჩევს?
დაჰკა მაგას! გაუმარჯოს საქართველოს!“ გაიძახიან.
ახა, ღმერთო! აქაც კიდევ საქართველოზე?... დრო
შეუტრეფია იუდას!... საპირადო საქმის გამმოწყობა, სა-
ზოგადო სახელით—ღირი ხერხია! ვისი ბანკო და რი-
სი ბანკობია! ეს სულ ყოლიფერი თვალ-მაქცობაა. ზოგს
თავის გამოჩენა უნდა და გაუბამს ბანკოს თავზე ბაწა-
რი, რომ ზედ ჯამბაზის ჯოხით გაიაროს. ზოგიც თავს
იმაღავს და ბანკს ეფარება! ზოგს კიდევ რა უნდა, ზოგს
რა!.. რამდენადაც ეს ფარისევლები არიან საზოგადო-
რი, იმდენადღუჯ მათი გულწრფელად ამყოლი, მომბ-
რეები არიან საბრძოლო!.. ქორი რომ მაღლა დაჰფრენს
და უთვალთვლებს: თუ სად მივიტაცო წიწილიო, იმ
დროს ეზოში პატარა ოჯახის ერთგული ლეკვი, ჯერ
გამოუტდელი, მიწაზე დადებულ ქორის ლანდს დასდევს
დასაქერად. საბრძლოს მიჩვენებული ნამდვილი ჰგო-
ნია და უნაყოფოდ ახლის ხოლმე ცხვირ-პირს ხან იქით
და ხან აქედ. სწორედ ასე ემართებათ ზოგიერთებს სა-
ზოგადო ხორხოზში რომ ჩარეულან „პაუ—პაუ“-ს
ხმაზე. მაგრამ ეს კიდევ არაფერია!.. თუ დღეს მომც-

დარან, ხვალ მაინც გამოდგებიან!.. დეე, აირდიღზნდა და ლანდზე დაიგეშონ და გაიწაფონ, რომ მერე, ოდესმე, როცა მტერ-მოყვრის გარჩევა შეეძლებათ, ნამდვილ მხეც-ნადირებსაც შეუყუყვონ!..

ეს ჩვენი ქალები მაინც, რამ ააღელვა ასე, რომ სპაშკაროზე გამოსულან და თავს აღარ იზოგვენ? მაგჩ რამ, როგორ თუ რად?.. ესენიც იმ ჩვენი ძველი დედების ჩამომავალნი არ არიან?.. ისინი თუ-კი ერგოდენ საერო-საქვეყნო საქმეებში, ამათ რაღა შეუშლის ხელს? ესენი უფრო ჭკვიანები და ნასწავლები არ არიან მათზე?.. ისინი მონასტრებში და ოჯახებში იზღებოჯდენ და ესენი-კი სამეცნიერო ოთახებში, გარედ ხრიგინობდენ. ისინი ქართულად საუბრობდენ და ესენი-კი პრიშტი-პრუშტებით თავ-მომწონებენ. ისინი მოკრძალოული იყვენ და ესენი-კი გამბედავი, თამამი და შეუპოვარი. და ნუ თუ ამათაც არ შეუძლიათ ავ-კარგის გარჩევა? აი ახლაც ერთმანეთს მიტომ სწეწენ და ჰგლეჯენ, ორ სხვა-და-სხვა ბანაკად გასულნი, რომ ერთი პეტრეს მომხრეა და მეორე პავლესი! პეტრე ბანკშია, პავლე—ოპპოზიციაში. ისინი ერთმანეთის წინააღმდეგ არიან და მათ-მათი მომხრე ქალებიც ერთი მეორეზედ იწევენ. გაურჩევიათ-კი, თუ რა არიხ ან ერთისა და ან მეორის სიმტყუნ-სიმართლე? როგორ არა! შავი, მაცვალა-თვალეები და კოპწია უღვაშებოი! ამბობენ პეტრესიანები. არა! სიმართლე ევ-კი არ არის! სიმართლეცა და სიმტყუნეც „და საერო და საქვეყნო საქმეც, პავლეს გულ-მკერდია და მისი მხარ-ბეჭიო!“ გაიძახიან პავლესიანები!.. და მაშ არ დაიძახონ „ვაშა—ვაშა?“ „გაუშარჯოს საქართველოსო?“ რასაკვირელოა, უნდა იძახონ და კიდევაც მიტომ გაჭკიკიან!.. ეს ყველა-ყველა!

საპირადო „ჩემიან-შენიანობა“ ვის არ მოხიბლავს და არ აცდუნებს? მაგრამ ამ გარეშეებს რაღა ემართებათ, რომ ისინიც „ბანკობიანზე“ აჭიკჭიკებულან და იმათაც ამ პაწაწინა ბანკის მეტი აღარა მიაჩნიათ-რა საქვეყნო საქმედ? ეტყობათ, რომ „ჯაჯიას სენი“ შეჰყრიათ: შაპ-აბასი რომ საქართველოს ამხობდა და კახეთს შემოე-სია, ქართველები აქედან მიჰყავდა და სპარსეთში ასახ-ლებდა და სამაგიეროდ იქიდან სპარსები მოჰყავდა და ჩვენში აბინავებდა, რომ ამ მკაცრისა და გაიძვერული პოლიტიკით მოესპო ქართველობის სახსენებელი!.. იმ დროს დიდი და პატარა, ერი და ბერი, ქალი და კაცი, ყველა ერთად საგონებელში იყო ჩავარდნილი!.. სწო-რედ იმავე დროს გამოსულიყო საჯაროდ ერთი ვიღაც „ჯაჯია დედაბერი“ და გაოცებული წუწუნებდა: „რა ღმერთი გასწყრომია ამ ხალხს, რომ აღარა ეყურება-რაო? ტურა-მგლები სოფელს შემოესიენ, ლამის გა-გვაწყალონ და ყურს-კი აღარავინ უგდებს, ხალხი სულ სხვა რამეზედა ჰფიქრობსო!.. მის ნაცვლად რომ საქათ-მესთან თავი მოიყარონ ნადირის მოსაგერებლად, სად-ღაც სხვაგან გარბიანო და თვალები სპარსეთისაკენ უჭირავთო!“ რას წარმოიდგენდა საბრალო დედაბრის კკუა-გონება, თუ იმ დროს საქართველოს ტურა-მე-ლებზე უფრო საშიშარი მტერი აწუხებდა. ბოდიშს კი ვინღი მაგრამ დღესაც კიდევ ბევრი „ჯაჯიები“ ჰყავს ჩვენ ქვეყანას, რომ ქვეყნის წარმატებას საქათმე-საბატეებში ჰხედვენ და ქვეყნის სიცოცხლესაც კრუხ-წიწილებითა ჰზომენ!.. ესეები ყველა მომაგონდა, რომ შევხედე შორიდან ჩვენ «ბანკობიას!» შიგ როგორ გა-ვერეოდი? და ავუხვიე გვერდი. მივდიოდი ჩემთვის, მაგრამ მეომრებმა გზა გადამიღობეს: „არა ჩვენსკენ და

არა წვენიკენო! ახმეტა და მახმეტარო, ორივე ცოდვამ ახვეტაო! ანაქვამია, და მეც შევეუქაქანე ორივეს და მოვშორდი!.. ერიპა! „წვენთან არ არის, მაშ იმათთან იქნება!“ ამბობდა ერთი მხარე. „თუ იქ არ არის, მაშ იქ უნდა იყოსო“ — ჰფიქრობდა მეორე და ბრბოთა უმეტესობაც ბანს აძლევდა. ისარგებლეს ამ გამოურკვევლობით იმ მორიელებმა, რომელთაც ჩემგან ბევრჯელ ასწვიათ კუდი!.. დრო იშოვნეს, მოიქნიეს კუდი და ასტეხეს ერთი „ვაი-უშველებელი“, გაატარტალეს ენები; ჭორს ჭორი ემატებოდა და იზრდებოდა. ჭორი ხომ მთის წვეროდან დაგორებული თოვლის გუნდაა? რამდენადაც დაბლა ეშვება, იმდენად იზრდება და იზრდება; ბოლოს გადაიქცევა ზევადა, ჩავა დაბლა სადმე სოფლად და იქ ათას გვარად დაშლილი გაწყალდება და ორთქლად ავა! ვინც პირდაპირ არ შეეხლება ზეავს და გვერდს აუვლის, იმას რა უჭირს?.. მეც ვავდექ განზე და სიცილით ვამბობდი: ესეც ჩემი ახალწლის სიზმარი-მეთქი!“ მეგონა, როგორც სიზმარში ვნახე, სწორედ, ეს ცხადიც ისე ვათავდებოდა, რაღაი-კი მე ვაწვშორდებოდი და მკბენარებიც თავს დამანებებდენ... მაგრამ თურმე რა ბრძანებაა, მოუნდომებიათ საფლავის კარგადე მიყოლა. ამას შემდეგი წერილი ამტკიცებს, რომელიც „მწყემსის“ რედაქტორს, დეკანოზს დ. ლამბაშიძეს მოსვლია:

„ბატონო რედაქტორო, მამარ დეკანოზო! ის წრე წინეთ რომ ვანო მაჩაბელს ემუქრებოდა, (დეკანოზი აქ არის კიდევ სამი სიტყვა) ახლა წათამამებული და თავ-გასული სხვებისაც დაღუპვას. (**) ალბათ ღვთის განგებით მე

*) ალბად აკლია: „უშირეს“.

დავესწარი ყური მოვეკარი ამბობდენ, არ უნდა დაეზო-
გოთ ისინიო და სხვებთან ზოგთან თქვენ და ბა-
ტონი პოეტი აკაკიც იყო დასახელებული, იქ ერთი
ქალიც იყო გული მოუვიდა ბეჩა აკაკის რაღა თქვენს
გულზე ხეთქა ეჭირვებო. ბატონმა აქტორმა თქვა ის
არის რაც არისო თქვენზე რაღაც მასალის გამოსაძიებ-
ლად აქტორი მანდეთ წამოვიდა გაფთხილებთ ბატონო.
ამ ამბავზე ბატონ აკაკისაც ვაფთხილებ წერილით. თქვენ-
მა მადლმა რასაც გწერ მართალია სახელს და გვარს ვერ
ვამხელ პატარა კაცი ვარ სუბრალო მუშა. მეშინია დამ-
ტუპენ და სხვა ახლა თქვენ იცით ბატონო. თქვენი ერთ-
გული სტამბაში მუშა“. (ამოწერილია უცვლელად.)

სხვა-და-სხვა ფეისტოლები, მუქარით სავსე, რომ შა-
ჩაბლის დღეს დაგაყენებთო და მის კვალს გამოგაყენებთო,
მოგვდის ხოლმე რედაქციაში, მაგრამ ჩვენ მიჩვეული ვართ
და არ ვაქცევთ ხოლმე ყურადღებას! ეს უკანასკნელი
წერილი-კი სულ სხვა გვარად ჰყენს ნათელს გარემოე-
ბას: თურმე, რა შუაშია, ბანკი, ბანკობია, ჩიკვიძე, ოპო-
ჰიცია, სამშობლოს ერთგულება და სხვანი?.. ესეები ყვე-
ლა მხოლოდ ხელზე დასახვევი მიზეზები ყოფილა და
ძაღლის თავი-კი სხვაგან მარხია!.. ძველი ანგარიშები ყო-
ფილა გასასწორებელი: მაჩაბლოს რომ გაუბეს, იგივე ქსე-
ლი გაუბამსთ ჩემთვისაც, რომ მეც მისი დღე დამაყე-
ნონ!.. ეჰ, ეს კარგი ქადრაკის თამაშია!.. მაგრამ შემც-
დარა ოინბაზი: შაიკებით ლაზიერის დაქერა ძნელია!..
ვმადლობთ იმ, სტამბის მუშას, ჩვენზე რომ გული შესტ-
კენია და ვვაბრთხილებს, აგრევე იმ ქალსაც, რომ შევბრა-
ლებივარო, მაგრამ ტყუილი შიში მოსვლიათ!.. ამ ნა-
ხევარ საუკუნის განმავლობაში ბევრი მაგისტანა წისქვი-
ლის ქვა დატრიალებულა, ჩვენს თავზე, და ჩვენ-კი ყუ-

რიც არ გაგვიბურტყია!.. — მაღლობა ღმერთს, ქირი და ხრიკები თავის თავადაც ფევილად წასულა და ჩვენ-კარგ ღებგეშავებია-რა, იმდენად, რომ ჩვენ საქმეზე გული გაგვტეხოდეს და სხვების ყურ-მოჭრილ ყმად გამხდარვართ, ზოგიერთებსავით, და რაც შეეხება მცირე უსიამოვნობას, ის-კი ბევრჯელ აგვიტანდა და ახლაც კიდევ ავიტანთ!.. სადაც მტრები, იქ მეგობრებიც არის! ქვეყანა, უმეტერ-მოყვრო ვის გაუგონია? მართალია, მეგობრობა სასიამო ბუღბუღლის ქიკქიკია და მტრობა შხამიან გველის სისინი... და თავზე გინდ ბუღბუღლთა გუნდი დაფეთქდეს და დაგვიკვიკობდეს, თუ იმავე დროსვე შენს მახლობლად, ერთიც არის, შხამიანი გველი დასრიალობს ან მორიელი დაცოცავს, სიამოვნებაც დაკარგულია, ბუღბუღლებიც უსარგებლოა. მაგრამ ეს საზოგადო ცხოვრების კანონია და მბროლოდ სიჭრთხილედ ეჭირვება ინტრავინ ნუ ბრტყვის; რას მიხამს ერთი მტერი, როცა ასი და დაასრ მტყყარეცა მყავსო? ამას არც ჩვენ ვიტყვი, მაგრამ ისე ძაინც არ შევშინდები, რამ გულზე გავსქდეთ, როგორც იმათა შგონიათ; მით უმეტეს, რომ დღევანდელი ჩვენი მტრები, რომელნიც სიზმარშია ცნახეთ, ცხადდაც აწონ-გაზომელი გვჭყავს და ვიცით: რასაც იწინის მათი ლიტრაზარეკი? მათშ უკეთესები და ურჩეულესნი დავლურშია-კი გვიწვევენ შვილდისრით ხელში ზოგიერთმა ჩვენშ ურნალ-გაზეთებშა გული გაჭხნეს იმ ნაცარ-ქეკია — მეომრებს, მიიღეს თავისს წიალში, როგორც ვითომ: ფალავნები, მაგრამ... მაგარი ზს არის, რომ ისინი ღირსი არ არიან შებმა შეჭიდებნს!.. სამინურ შო განჩინება, ყველაზედ პირველ ივერიაშ ფამოქედა თავისს მოკლილ ფურცლებზე „სილოვანის“ სახელით: „აკაკი სქქშია ყოველთვის ორ გულონდა მრალატე იყო

ქვეყნის, თუმცა სიტყვით კი სულ სხვას გვიმტკიცებდაო. ესე მე ამ ათის წლისა წინედაც ვაუწყე ქვეყანას ლექსად, მაგრამ არ დამიჯერესო, და ახლაც ჩემ მოვალეობად ვერატი განვცხადოო. პროკლამაცია ირარის სუსტი! მაგრამ ერთი ესეც გვიბძანონ: ვინ არის ეს ვიღაც „ქვეყნის“ თუ „ქვეყნის“ რომელია, რომ საერთო უფლებებით აღუჭურვავსთავი და დიქტატორულის კილოთი „ფარობა“ დის რიხით, მიჰმართავს ვის? თუ საქვეყნო გმირთა ქვეყნისგან აღსარებელი, რატომ ვერატი ფენობს? და თუ სახელმწიფო მოღვაწეა, სადაარის მაგესი ნაშრომი? ან უკან რა მოსდევს საერთო ბარგად, და ან წინ რა მიუძღვისთა მერმისო საგზოად? თვარა, ორშაბათის ყეენივით, უკან რომ ვისმეს ბარგად სისულელის მეტი არაწილისდევდეს, და წინ საგზოად მხოლოდ სიბრყველე მტყუდლოდეს, რა რჯის „ნახირ-ნახირობას?“ საბრძალოს უბრძალო საქვეყნო ქალაქის ნაგლევი ქვეყნის გული ჰგონია და ზედუთი თომ განჩინებასაც სწერს!... ღმერთმა შეუწოდოს!... მხოლოდ მეორე? მეორე მეშფოდიდის რე ვინლა? არის „ქორის ფურცლებში“ რომ ჯამბუჯობს? ვინ და „ვიქობის“ მოკთამაშე, მასხარა, რომელიც ლუკმისაგან ხან მარჯვნივ იგრებს ყბას და ხან მარცხნივ, ოლონდ-კი ვინმე გააციონოს!.. აი, ახლაც სხვისაგან მოპარული მაშხალა აუშუშხუნებია და უვიცებს ატყუებს: ქვეყნის დასამგვრევი დინამიტიო!.. ქალაქის გველი აუფრიალებია და ბავშვებს-კი გველშაპი ჰგონიათ.

მესამე? მესამე ვინლა? ის სისხლ-გაუწმენდელი ღრიან-კელი, რომელმაც ცხოვრებაში „იაგოს“ როლით შემოდგა ბიჯი!.. „დესდემონას“ გაწირვით ლუკმა იშოვა და დღესაც კიდევ მის ცხვირსახოცს ეძებს, რომ ვერაგობამ წინ ბიჯი წაადგმეინოს.

მეოთხე? მეხუთე? მეექვსე და სხვანი? ესენი ყველა ერთი გვარისანი არიან! ერთ-ხორც და ერთ-სისხლი! და ესენი აპირობენ ჩვენზე ძლიერ-მოსილობას და გვემუქრებიან: „მაჩაბლის დღეს დავაპყნებთ და მის კვალს გამოვუყენებთო!“ ესთქვათ, რომ ეს კიდევ შეიძლონ და აიპსრულონ, მერე რაო? თუ არჩევანზე მიდგება საქმე, ჩვენ ვვირჩევნია, რომ მაჩაბლის კვალს გავეჰყვეთ, ვიდრე ამათთან დავრჩეთ და ამათ ფერხულში ჩაგებათ, გინდ ოქრო და ვერცხლიც გვაყარონ თავზე...

მართალია, ვერაგობასა და მოლაღატობას ძალია და გოლიათობა არ უნდა, პატარა მატლსაც შეუძლია შეპარვით გაიმარჯვოს და ჩვენც, როგორ ვიტყვით, რომ ვერა გვაენებს-რა-თქო. მაგრამ მაინც, რაც უნდა მოხდეს... რაც უნდა მოგველოდეს, მაინც არ ვჰკადრებთ ჩვენს თავს, რომ ჭია-მატლების საპასუხოდ და მოსაგერებლად ფარხმალი ავიღოთ ხელში!.. და რაც შეეხება მათ ტარტაროზს, იმ ობობას, ქსელს რომ ამოფარებია და იმ მორიელს, კუთხეში რომ მიკუნქულა და კუდს იქნევს, ის კი სულ სხვა არის!.. და იმას ჩვენც იმასვე მოვახსენებთ, რასაც ზვირ-სიტყვაობა «ბაყათარს» ეუბნება:

„გეყოფა ოსო ბაყათარ,

ნულა რჯი წვრილ-ფეხობასა!..

მარტო გამოდი საომრად,

ვნახავთ შენს ვაშკაცობასა!..“

ვაკეთი

„და თუ მსხვერპლი სსჭირთა,
ვითა წველილი ქვრივის მცირე,
ნუ განმაგდებ!.. სხვებზედ უმალ
მიმიდე და შემიწირე!..“

ამ სიტყვებით გამოსთქვამდა
ტკბილ სურვილს და მწარე ტუჩის-თქმას...
და ცრემლებსაც ასხურებდა
ზედ, ვით წმინდა ანაწმინა!

ესმა უფალს ხმა ცოდვილისა,
შეიწირა სამსახური!..
განდევადის აღსარებას
ქვეყანამაც მოჰპირა უკრი.

სთქვა: „ეს კაცი ცოდვილთათვის
ეკებ წინა-მთრებელია?!..
და მაგის შორს-მჭვრეტელობას
მადლით ქვეყნა მრბელია!..“

ჩაკულისხმდა, გამორკვა
მოაკონდა წინა-მარცხ
რომ თავს სდებდა ქვეყნისთვის
და იწვოდდა ვით ღამმარცხ

განობრახა გრინის მძღვერის, მან
მიბაძვა და მიმდეკრობა; მან
შეჩვენა ძალი ქვეყნა!..
აღიარა ზესთ-მთავრობა!

ამ ამბავმა უკუდგინდა
ანაშობა!.. შავად ჰქვამდნენ!
თვით სატანა, ცეტხლის მფრქვევა
შესაზარად ჰქვამს და უღაფს!..

მისი წინადაცხანს მიწვიწვი
წვრილ-ფეხობზე კმდებოდა;
ჭკანკალებენ, უფროის ყველას
კუდ-ბრჭყალები, ნისკარტ-ტყებზე

„ვერა ჭხედავთ — სთქვამს განდევნილს,
ქვეყნად წინ რომ მეღობურა
ლამის ლაგვით შეგჩვიოს
ჩემი ძალა-მეუფება“

„რადან უტლით? ალბათ თუნ სხვაც
დაგიღუპავთ მაკისთანა,
ჩემი რჩევა და ბრძანება
ბეჭირვებათ კიდევ განა“

„შეიცვალეთ სულ სხვა-და-სხვად:
ჭიად, მატლად, ბაყა-გველად,
ბუზად, ზეზლად, ჭია-მურაღად,
ბაღლიჯოდ და შორიელად!“

„მიესიეთ ყველა ერთად!
ნუ მისცემთ მას მოსვენებას!
ტატირება და ფიქრები
ქვეყნის ვალს და ზეცის შტებს!“

„ასრულა წვრილ-ფეხობმა
ბნელ მთავარის სურვილ-ნებას,
და მისცაუდნენ სწავლამლოცველს
რომ არ მისცეს მისვენება“

ჭირში მეოთხე და მურთს შექვედრდა
„თუ ეს შენია არტის ნება,
შენვე მომეც მეტ ხევადა,
იღობსა მოთბინება!“

ჭებენენ, სჩხველეტენ, გესლს ახსხვეკენ,
ჭაერს ბილწავს ჭია-მურაღა,
მაკრამ ვერ სჭრის ძველებურად
უკუღმართი. მათი ძალა:

იქვე ახლას, უჩინარად
სხიფ-მოსილი იდგა ქალბ, მან
კანდეგილის მთარველ-მტველი
ადმეზნებელი იდალი.

მასსენეს უფროსს ბატონს:

„დიდებულა სატანაო!
ვერას კავხდია!.. მან შეიძლო
გაჭირვების ატანაო!!“

ეუცხოვა ეს ამბავი
ჯოჯოხეთის ბობოლასა;
ვერ იტანდა ძველი ძალის
ის ხელიდან გამოცლას.

გვაღად ჭბრძანა: „ურს ვერ ვჭკოფ
ბე მინც ჩემს საწადელსო.
და თქვენც, კიჩქევთ, ნუ დაჯდებთ
თქვენს საქმეს და სცადელსო!“

„თუ შიშადად მას ვერ ავნებთ,
სხვებს ხომ მინც მისჭრით თვალსო?!
შეაშინებთ: რამ ვერ მიჭვევენ
კანდეგილის გზა-და-გვალსო!“

ეს ბრძანება, სუფ ახალი
სელთა უჭერიათ უშმაკებსო,
და ვაი მას, ვინც სატანას
არ აღიღებს!.. არ აჭებსო!!..

გვარამიძის ოჯახი

(მ ა თ ხ რ ო ბ ა)

(გვარამიძე *)

IV

69569

გინაზიიდან გამოსვლის მეორე წელშივე გარდაიცვალა შალვას მამა, თ. ქაიხოსრო გვარამიძე. მისი უცხოვრო გარდაცვალება ექიმებმა გულის სისუსტეს მიუწერეს, მაგრამ ხალხი-კი სულ სხვაგან ეძებდა ამის მიზეზს და ამტკიცებდა, რომ თ. ქაიხოსრო შალვას ჯავრმა იმსხვერპლაო.

მართლაც თ. ქაიხოსროს ცხოვრების მსვლელობას რომ კარგად დაჰკვირებოდა ადამიანი —საიმედოს მასზე ძლიერ ცოტას იპოვიდა: მთელი დიდებული ოჯახი, სოფლად შიტოვებულის ბიჭი-ბუჭების ხელში, მნახველს მწუხარების ცრემლს მოჰგვრიდა.—ადგილ-მამული ზოგი გაყიდულია, ზოგი დაგირავებული და ზოგიც მძიმე ვალებით დატვირთული უიმედოს თვალით იყურებოდა. ერთად ერთი იმედი შალვა-კი თავის ტოლ-ამხანაგებისაგან არამც თუ რამე სიკეთით განსხვავდებოდა—არამედ ფულების ოხრად ფლანგვაში, საზოგადო წესი-

*) ის. „გვარამიძე“ 1899 წ. № VIII.

ერების დარღვევაში და ყოველგვარ უწესობაში კადე-
ვაც აქარბებდა მათ.

— „მამის სიკვდილის შემდეგ მაინც ჩადგება ქაუ-
ში და ოჯახს მოხედავსო!“ ჰფიქრობდა დედა მისი—ქნ.
სოფიო, მაგრამ, საუბედუროდ, აქაცუგატრუებული შე-
იქნა. შალვა მამის სიცოცხლეში დამ-დამობით მაინც
შემოდიოდა შინ. მამის სიკვდილის შემდეგ დედას სა-
ნატრელად გაუხდა მისი ნახვა. შალვამ გიმნაზიას თავი
დაანება თუ არა, მაშინვე ახალგაზდა თავადების გუნდ-
ში ჩაეწერა. ეს გუნდი მთელი წლობით, ყოველგვარ
საქმეს მოწყვეტილი, სცხოვრობდა ქალაქის საუკეთე-
სო სასტუმროებში და ბანქოს თამაშით ერთობოდა. კარ-
გად ეცვათ; კარგად ეხურათ, მდიდრულად საზრდოებ-
დნენ, ფეატრში პირველი ჯდგილები ექირათ და ცდი-
ვი ხომ თითქმის სულ მათი იყო და მათი... ჟუმც კვლავ
გილობრივი პოლიცია ექვის თვალთ უყურებდა. მათ
ამ გვარ ცხოვრებას, მაგრამ პირ და კირ მაინც ვერას
უბედავდა.

შალვაც ნიადაგ მათთან იყო მის ყოველ აღზიურ
საქმეს ბანქოს თამაში, სასტუმროს ბაღებში ქეიფი და
ქეიფის შემდეგ ეტლით ტარება შეადგენდა. თუ შალვ
ვა როდესმე ავად გახდებოდა, ეტლი მის მაგიერ შალვ
ვას ნაბაღს ასეირნებდა. ესთქვად, მაღაზიაში რამე სა-
სყიდელი ჰქონდა, ან ვინმე ლამაზ კმნილებას მიყვე-
ბოდა, შალვა მაღაზიიდან მაღაზიაში შედიოდა, სა-
ვაქროს ჰკითხულობდა და ეტლი-კვ გვერდით მაღაზიე-
ბის წინ ცარიელი მოჰყვებოდა ხოლმე. შალვას ვერც
მამის სიცოცხლეში და ვერც მის სიკვდილის შემდეგ
ფხით გავლილს ვერ ნახავდით.

ერთმა მეგობარმა კადევაც უხუმრავა „შალვა! რა-

ტომ შენს საკუთარს ეტლს არ გაჩწყობო! ხომ მაინც
ფეხით აღარ გვინახებარ გავლილი და მეტი არც მისი
შენახვა დაგიჯდებაო?! მაგრამ შალვაზედ ამგვარად ზემ
რობა სრულებითაც არ მოქმედებდა. უნდა დრო და
ჟამი მიდიოდა ისე შალვა ხნობრივად იხრწებოდა.
მისას არც სიტყვას და არც საქმეს ფაქტი აღარ ჰქონდა.

თუმცა მუდამ ღრთობდა შიგ ბნელ სიბნელეში და უბნ
რთობდა დროს გატარებაში იყო გართული, მაგრამ
ლიზიკოს სიყვარული მაინც არ დავიწყებოდა და ბოლო
ნაკვეთხაღივით ჩაებვია გულის ნაღვერდალში გარეგან
ნულის შეხედულებით ძნელი სათქმელი იყო რამ
შალვას რაიმე ნატაშალი სიყვარულისა მაინც უღვრეო
და გულში; რადგან არასოდეს არ ეკარებოდა, ხმას არ
სცემდა და იმ ქუჩაზედ, სადაც ლიზას მამა იღვას არც
გაუკუთხა მას აქეთ, რაც უკანასკნელად გამოუშვდილი
ბა ლიზას. ერთი სიტყვით გეგონებოდათ შალვას ლიზ
ზას სანზე და სიყვარული სამუდამოდ გულიდგან ამო
ხოცილი ჰქონდაო. მაგრამ მათ შორის ეს მაღალი
გრძნობა სრულებითაც არ მომკვდარაყო, მართლად ეძი
ნა და დროებით შეწყვეტილა ისართა ტყორცნა.

ამ გვარ გრძნობების დამშრეტარ მხოლოდ სიკვდი
ლია; მხოლოდ მისი შეუძლია შესწყვიტოს ისართა
ტყორცნაც და სიტყვებებს შემოკლებაც. ნაღამიანი
ქა ამ გვარ შემთხვევაში ცეცხლზედ ზეთის დამსხმელა.
ის უფრო მჭიდრობს აკავშირებს ზრ შეყვარებულს ერთ
მანეთთან და მიზე უფრო აჩაღებს მათ შორის გაღვი
ვებულს სიყვარულის ცეცხლს.

რაც დრო მიდიოდა, ისე ლიზას გულის კარები
თავისუფლად იღებოდა შალვას მისაღებად და თან და
თან ნათესაობის გრძნობები სიყვარულის გრძნობებზე

ითელგზობადა. თედომე სტუდენტი უნივერსიტეტის
მეორე კურსზედ იყო. ზაფხულობით ყოველთვის თა-
ვის ქვეყანაში ვერ ჩამოდხლდა, რადგან სიღარიბისა
გამო ვაკვეთილებით ირჩენდა თავს.

„ზედოძე რომ თვალს მოშორდება, გრძნობებიც
გაგრილდებაო“, ნათქვამია. მიზეზიც ეს გახლდათ, რომ
შალვას სრყვარული ლიზას გულში თან და თან მაგ-
რად იღვამდა ფესვებს. შალვას გმირული თავ-განწირუ-
ლება და იმ ღამის გულნატკენი გამოთხოვება ლიზას
დღე და ღამ მოსტენებს არ აძლევდა. „მართლაც, შალ-
ვამ სასიკვდილოდ ხომ ჩემთვის გაიწირა თავი?! ხომ მე
ვიყავი ამის მიზეზი?! მამა მისიც ხომ ჯავრს გადაჰყვა
თან? შალვას ამ გვარად გაქსუების მიზეზიც ხომ მე ვარ,
და მე?!“. მაშ ნუ თუ ჩემი ვალი არ არის გავასწორო
ეს შეცდომები და ამით შალვა სწორ გზაზედ დავაყუ-
ნო?...“ ჰფიქრობდა თავისთვის ლიზა და მოხერხებულ
დროს ეძებდა შალვას თავისუფლად გამოლაპარაკებლად.

ერთს საღამოს ლიზა სტუმრად იყო დაპტიყებუ-
ლი. მასპინძელს შალვაც მიეპატიჟა. სხვა სტუმრებთან
შორის შალვამ ლიზასაც ჩამოართვა ხელი. ლიზას ხე-
ლის მიცემამ შალვას ერთნატივლი გაუტარა მთელს აგე-
ბულობაში. ლიზამ რაც სიტყვით ვერ მოახერხა, სათქ-
მელად, ის გრძნობებით გადასცა. ცოტა ხნის შემდეგ
სტუმრები მხიარულებაში გაერთვნენ. ამ არეულობით
ლიზამაც ისარგებლა და შალვას გვერდით სკამი მიიდ-
გა. შალვა ცოტა შეიშმუნა, თავის სკამი ცოტა გას-
წია, მაგრამ ლიზას მოშორება მაინც ვერ მოახერხა.

— რას მემდურია, შალვას კირიმე? ჩუმაღ ყურში
უთხრა ლიზამ.

— მეე? არაფერს. შენ რა ნება მაქვს დაგემდუროთ?
ან რა შეგემატებათ მით რომ მე დაგელაპარაკოთ? მი-
უგო ცივად შალვამ.

— მე? რა მომემატება მით რომ შენ დაძველწარბ-
კოა? ჰმ! უთხრა ლიზამ, ხელი მოჰკიდა და ორივეთა
ვანში გამოვიდენ.

— ნუ თუ ჰგრძნობ, შალვა, რომ მე შენ დაგივიწ-
ყე? განაგრძო გარედ ლიზამ და რწმუნდი, რომ შენს
სახეს მე მუდამ ვალმერთებ. ჩემს სიცოცხლეს შენს მე-
ტი არაფერი აცისკროვნებს! რაც ჩვენ ერთმანეთს და-
ვშორდით, რაც მე და შენ გულწრფელი გრძნობანი
ერთმანეთს გაუფიხარეთ, მას აქეთ, მერწმუნე, არ მომის-
ვენია, მას აქეთ მთელი ჩემი არსება სულიერ ბრძოლა-
ში იყო. ებრძოდა ჩემში ნათესაური გრძნობა სიყუ-
არულის გრძნობას, ებრძოდა, საზოგადოთ, გრძნობები
ქუთას და ხანგრძლივი ბრძოლის შედეგი მხოლოდ ეს
გულწრფელი შენგხვევნა და ტკბილი აღერსია. უთხ-
რა ეს და მჭიდროდოგულ-მკერდში ჩაისკვნა. ამ დროს
მხოლოდ გაბადრულ მთვარის სხივებზე ამოწმებდენ მათ
ერთმანეთთან დაკავშირებას და შურის თვალით დაქათ-
ქათებდენ ლაქვარდ ცის სიმალლიდან.

— მე არ ვიცი სადა ვარ?! ლიზა, შენ რა სიყვარუ-
ლი ვერ გამიგია! თედობდეს ტას უშვებდი? უთხრა ბო-
ლოს შალვამ.

— თედობე სანამ რუსეთიდგან მოვიდოდეს, ჩვენ
საქმეს კიდევაც გავაზაფებთ. მე დედის ნათესავი მყავს.
ქვემო იმერეთში გაუვალი ტყეებია. იქ წავიდეთ, სანამ
მღვდელს ვიშოვნიდეთ, იქ ნათესავებში შევიფაროთ
თავ...

— მობრძანდიო, მობრძანდიო, ვახშამი მზადა გახ-

ლაესთრ! გააწყვეტია მასპინძელმა ლიხას სიტყვები და
ორივე ოთახში მიიპატრუა.

გავიდა რამდენიმე თვე. ლიხას სიტყვები შალ-
ვას მოსვენებას არ ზღვევდა. თუმც ლიხას მამის
სახლში არც ამის შემდეგ დადიოდა, მაგრამ გრძო-
ბების ერთმანეთისადმი გადაცემას წერილების საშუა-
ლებითაც აღვილად ახერხებდენ. მისი ოლეოდა.
შალვას ლიხას მოტაცება კაფ ხნის გადაწყვეტილი
ჰქონდა, მაგრამ ამის განხორციელებას ერთი დიდი
გარემოება უშლიდა ხელს: მოეტაცა—ხსნილი სულ
რამოდენიმე დღე დარჩენილიყო და მღვდელიც შეპი-
რებული არსად არ ჰყავდა. სხვა დროისათვის გადაუდ-
ვა—არც ეს იყო შალვასათვის სასარგებლო, რადგან
დღეს თუ ხვალ თედოდეც ჩამოვიდოდა ლე საქმეს სულ სხვა
ფერი მიეკეთებოდა. ორ ცეცხლს შუა იწოდა შალვა
გვარამიძე. დიდხანს ებრძოდენ ერთმანეთს შიშის და
სრუყარულის გრძობნტ. ბოლოს შალვას ვაშკაცურმა
გაბედულებამ, ლიხას მოხერხებულმა საქმის მოწყობამ
და შალვას მეგობრების დახმარებამ ყველაფერს ბოლო
მოუღო, ყველა იწინასწარ-მისზრებანი გააქარწყლდა,
ლიხამ ერთს მშვენიერს ღილის აფხაზეთის გაუვალ ტყე
ში ამოჰყო თავი.

ლიხას მშობლებზედ ლე მუზობლებზედ ამ მოტა-
ცებამ საშინელი შთაბეჭდილება იქონია. ვინ რას ვმ-
ბობდა და ვინ რას?

— კი, ბატონო! ჩვენ ვპიქანია ვატყობდით, რომ
მშტ ერთმანეთი ნათესაურად ურ უყვარდათ. ამბობდა
ერთი ოცნს იმნე ლე ლე ორიისაიონიე ძუნდუნე

— ღმერთო, ღმერთო! რატომ სულს არ ამოგვძ-
რობ, რას ვხედავთ, რა გვესმის ეს?! ვინ ბიძაშვილი და

ჩინ მოტაცება?! ჰკვირობდნენ მოსწორებულის ქალები.
— ესეც შენი სტუდენტის სიყვარული; მიცემული
სიტყვა! გესმიადათ ახალგაზდა ყმაწვილებისაგან.

ყველაზედ დახაშმული და გაბრაზებული ლიზას მამა
მათავადი რევოლუციონერი იყო. ირავის რევოლუციონერ თანამოყვარე და
შახელოვანი იმებატონე იყო. არაგორც ძველი მიმართუ-
ლების საშხედრო ენცი, ისომორჩილების გრძნობას ყვე-
ლა გრძნობაზედ ჭევით აყენებდა; — მას ყველა დანარ-
ჩენ გრძნობას ანაცვლევდა. ამიტომაც ლიზას და შალ-
ვას დაუკითხავმა საქციელმა თავი რევოლუციონერებში
გან გამოიყვანა და მთელი მანგილობრივი პოლიტიკა
აქვხზედ დაყენა. გავიდა დღეები, კვირეებე; გაბრაზე-
ბული მამა და უღგილობრივი პოლიტიკა ახალგაზდების
ძებნაში იყო ახალგაზდებს კი აფხაზეთის უაღუფალ ტყე-
ში დაეცათ ბინა და ერთმანეთის სიყვარულით სტებე-
ბოდნენ.

რაც დრო მიდიოდა, ისე მღვდელი უფრო ძნელი
საშოვარი ხდებოდა. რადგან ადგილობრივ მღვდელთ-
მთავარს მათი ჯვარის წერა მღვდლებისთვის სასტიკად
აეკრძალა. ამასობაში იკიდევაც დამარხვდა და შალვას
სიყვარულმა სიტკბოება მიმწარებედ უფრო გეტუხაძა.
ახალგაზდები დიდმა მწიქარებაში შეიპყრო.
ორი კვირის შემდეგ პოლიტიკამ შეპყრობილი შალ-
ვს თავის ამხანაგებით სატუსალოში მიაბრძანა, გაბახე-
ბული ლიზა კი მშობლებს ჩააბარა. გამოძიებამ ცუდით
ჩაიარა შალვასათვის. რაც ლიზას გამოძიებლისათვის
ეჩვენებია, ყველაფერი სიყალბეზედ იყო დამყარებუ-
ლი, მაგრამ შალვა მაინც ამართლებდა ლიზას: „ლი-
ზას მშობლები შეავიწროვებდნენ და ისიც მათ წინა-
აღმდეგ ვერას იტყოდანო!“ გათავდა გამოძიებაც. საქმე

ლამში მდმა მისმა შიობადა; რადგანა ტყობდა რომ თუბ-
ში მუშაობა არ ემარჯვებოდა. მელიტონამ სახალხო
შკოლა სამი წლის განმავლობაში დაამთავრებ; თუმც
დამთავრებული მასში და შეგნებული არაფრის ცოდნა
არ იყო. იცოდა ცოტათოდნი წერა-კითხვა; ჰქონდა
ცოტათოდნივე ცნობა საღმრთო სჯულზედ; იცოდა ან-
გარში საშვალოდ ჯა ეს იყო და ეს მისი ცოდნით აღ-
ქურება. მაგიერ მონყვეტილი იყო ოჯახსს გარედ გესე-
ლხსათვის ცოდნა არ ყოფნიდა და შინაურ მუშაობაჲ-
ცო პატარაობიდგანვე გადაწვეული იყო.

ახლა მელიტონა კაი 18-19 წლის ბიჭი იყო. რად-
გან წერა-კითხვა იცოდა და აქა-იქ რუსული ლაპარა-
კიც გაეგებოდა—მელიტონა, რკინის გზის სადგურში
დარაჯად დადგა. მის შთვალეობას სადგურის წმინდათ
შენახვა და მატარებლის გაშოსვლის დროს ზარის და-
რეკვა შეადგენდა. რკინის გზაში სამსახურში სულ ახა-
ლი საქმე იყო მაშინ და თითქმის ყველგს დებულობ-
დენ. ამ სამსახურის დროს მელიტონამ სადგურის უფ-
როსის ყურადღება დაიმსახურა, რადგანაც მან ზე-
ზედ სამსახური მატარაობიდგანვე თე ქაიხოსროს სა-
სახლეში შეისწავლა. მელიტონა დიდ ხანს არ დარჩე-
ნილა სადგურის დარაჯად. სადგურის უფროსმა მელი-
ტონა შინ მოსამსახურედ დღიყენა და ჯამაგირიც მოუ-
მატა. მელიტონას აღტაცებას სამზღვარდ არა ჰქონდა.
სადგურის უფროსი განათლებული კაცი იყო და მრავ-
ვალგვანა ჟურნალგაზეთებს იწერდა; მელიტონა ფარფ-
ლად კითხულობდა რუსულ წიგნებს და ორი წლის შემ-
დეგ ისე მშვენიერად შეისწავლა რუსული, რომ სად-
გურის უფროსმა მელიტონა თევზამე საქონლის მატა-
რებელზედ კანდლუქტორად დანიშნა. აქედგან იწყება

მელიტონას ბედნიერების დღეების ეს ის დრო გახლდათ, როდესაც მთელი მატარებლის უფროს-პატრონი მარტო კონდუქტორი ბრძანდებოდა და მატარებელს ისე უცქეროდა, როგორც თავის საკუთარს ეტლს.

მელიტონა სკანლის მატარებლიდან მალე მგზავნების მატარებელზედ უფროს კონდუქტორად გადამორყვანეს და ჯამაგირიც მიუმატეს. ამ დროს მატარებელზედ სამსახური მელიტონას ისე გამტკბარი ჰქონდა, რომ უჯამაგიროდაც დიდის სიამოვნებით იმსახურებდა. მელიტონა თითო მგზავრებაში ორას-სამას მანეთზედ გამოდიოდა. მელიტონა კონდუქტორის სიმდიდრის ამბავი მთელ იმერეთს მოღებული ჰქონდა. იმას თულოიან კაცს ეძახოდენ და არც შემცდარი იყო ხალხი ამაში, მელიტონას ორ-სამ სართულიანი სახლები მნახველთს თვალებს იტაცებდენ. რაც დიდი ან ცოტაოდენი შემოსავლიანი სოფლის, მამულებისა იყო, მელიტონას ქუანგებში იყო ჩაქერილი; ყველა მას ჰქონდა დაგირავებული.

რამდენჯერ უჯამაგირეს რვინის გზის სამმართველოში, ორს-უამტ გამოძიებაც დანიშნეს, მოიწადინეს შეეტყუებინათ ისეთი თვალთმაქცური გამდიდრების მიზეზები, მაგრამ მელიტონას სქელი ჯიბე ყველაფერს თავისებურ მომხიბლველ პერ-ბადეს აფარებდა.

რამდენჯერ დაუქერია კონტროლერს მელიტონას მატარებელზედ უბილეთო მგზავრები, მაგრამ ამის შესახებ ცნობას ვერცხელოც არ მიუღწევია გზის სამმართველოში. ამგვარად გათამამებული მელიტონა ერთხელაც იყო ფადაწყდა ხიფათს, ერთხელ მატარებელი სადგურის უფროსმა გაჩხრიკა. სადგურის უფროსი მელიტონასთან უსიამოვნოდ იყო უფროსმა, 15 მგზავრნი

დაუჭირა მელიტონას და მელიტონაც მსწრაფლ რაკონის გზის მმართველობამ სამსახურიდგან დაითხოვა. სამსახურიდგან გამოსვლის შემდეგ მელიტონას იმდენად ადგილის დაკარგვა არ აწუხებდა, რამდენადაც თქვიხოსროს სოფლის სახლ-კარი და ეზო-გარემოს ხელში ჩაგდებას ფიქრობდა. მოსვენებას არ აძლევდა.

ამ რამდენიმე წლის წინეთ მელიტონას აზრად არ მოუვიდოდა ამ დიდებულ მამულის ხელში ჩაგდება. იმ დიდებულ სასახლეში გაბატონება, სადაც ჰერარხისას მოსამსახურობდა და აივანზედ გავლაცკი შიშის თავზარს დასცემდა ხოლმე, როცა-კი ბატონს მოჰკარავდა თვალს, მაგრამ შალვას ცხოვრების მსვლელობაში მასში ერთხელვე ჩანერგული აზრი ობოლ ნაკვერახხაღვივით გააღვივა, დაამწიფა და მელიტონას გონება შალვას სახლ-კარდს დაბატონებაზედ მეტს არას ფიქრობდა და მაშინ, როდესაც ლიხას ბოლმით საჯსე გული შალვას კავშირში გახვეულიყო.

თედომძეს ჩამოსვლის დრო თან და თან ახლოვდებოდა. ლიხას მშობლები თუმც დღემდის არც თედომძეს სთვლიდენ ღირსეულ სასიძოდ, მაგრამ დღეს-კი ისინიც თანახმა იყვნენ. ამ დროს ლიხას გულის დარდებს ვერვინ ვერ გრძნობდა, მის დაკადილ წყლულეებს და სამშვიდებლად არვინ არ ფიქრობდა. შალვას დაკავება და საქმის ბოლო ლიხას საშინლად აფიქრებდა. თუმც გამოძიებელს შალვას წინააღმდეგ აცენა, მაგრამ ყველა შეატყობდა, რომ მშობლების გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა. შიშის და მორჩილების გრძნობამ სატრფოს ლალატი აფიქრებია. მაგრამ მაინც იმედობდა, რომ სასამართლოში ამ შეცდომის გასწორება ადვილი

შესაძლებელი იყო. ამგვარი მუდმივი სულიერი ბრძოლა
ლან თანვის კვალს აჩენდა ღირსას სიღამაზეხედ.

ღირსა მამუც ჭეხიკურხედ სესტი იყო, მაგრამ გა-
რყენაზმ შეერწყმებულა სულიერ მის ღირსებასთან ერთ
სტუკეტესა აღმინანატ ზღდიდა ღირსას ღმ. მიზეზიკ ეს
იყო, რომ ღირსა ღმ შარვა ასე მჩულოდნკლად კრთი-
მანეთს დაუხსროვდენ. ფარული გულის ნალველი ღი-
ზას თან და თან ასუსტებდა. ეს სწევდა და ბოლოა, რაც
ღრო მიძინდა, ისე უფრო მაგრად ძღგამდა ფესვებს
ღირსას გულის სიღრმეში. თვეები, კვირეები შიდიოდა.
შალვა, დაკავებულნი რამ ირ ცრფილიყო, ღირსათვის
ჯერ-ჯერობით მაინც მოწყვეტილი იყო. ის, რაც ღირ-
ზას ასე მოყსვენრად ანალელებდა, მარტო შალვას სა-
იღუმლოს შეადგენდა, მარტო მას შეეძლო სკოდნოდა.
რაც შალვას გამოშვებას და საქმის დაბრლოვებას აგ-
ვიანდებოდა, ისე ღირსას მწუხარე გულს ცეცხლი ეკი-
დებოდა. ჭამოდენიმე თვის შემდეგ შალვა თავდებით
გათავისუფლეს. სადავდებო ფულში მელიტონა თევზა-
ძეს სოფლის სახლკარი და ეზო-გარემო დაუგირავეს.
ფანთავისუფლდა შალვა, მაგრამ ამ გვარ განთავისუფ-
ლებას სპეტუსაღროში ჯღომა ერჩია. თედომე სტუდენტ-
მა ღირსას მამას უარბ შეუთვალა და მიზეზად ღირსაზედ
ძალმომრეობის შედეგი მოიხსენია. თავმოყვარე თ. რე-
ვაზმა ღირსა მსწრაფელ გულიდგან მოიწყვიტა და ოჯა-
ხიდგან გაძევა. ღირსას პატრონ-მშველელი ახლა მარ-
ტო შარვა-ლა დარჩა. ღირსა ყოველს დღე თვალ-ცრემ-
ლიანი შესტიროდა შალვას და სთხოვდა, რომ ეს საქ-
მე როგორმე საიდუმლოდ მოექრო.

მაკრინე ბოროტად დაბადებულია, ბოროტად უცხოვ-
რია და ბოროტებითვე აგვირგვინებდა დანარჩენ სი-
ცოცხლის ღღეფსაც. ისე უფრო მათგან სი-
მაკრინე პატარაობისას თავისუფლებათონის სასახლეში
ში სცხოვრებდა. ის სულ პატარა გოგონა იყო, დედა
მისს, ხვარამზეს რომ თან მოჰყვა სასახლეში, როდეს-
საც ღირ ქალბატონს მოახლედ გამოათანეს მჭითვეში
მატარა მკაცრ (მაკრინე) პატარაობისას სილამაზით თა-
ვის ქალბატონებს არ დაუფარდებოდა. მაკრინემ კარ-
გულ იცოდა, რომ ხვარამზე მისი ღვიძლი დედა იყო,
შეგრამ მამაზედ კი არც დედა და არც სხვა პატარა მუ-
კას არაფერს ცნობას არ აძლევდა. რაც ზრდაში შედი-
ოდა პატარა მკაცრ ისე უფრო ლამაზდებოდა და მეტს
თავყვანის მცემლემს ჰპოულობდა სახლის ბიჭებმა ილა-
ჯი გაუწყვიტეს სილამაზ მაკრინეს და რამდენიმე ხნის
შემდეგ კიდევაც გახადეს მსწვერპლი. ამ სილამაზისა-
დედის მიკვდილის შემდეგ მაკრინემ სასახლეში თქვეს
ველარ მოუარა და ჩამუს ახდილი მოსამსახურე ქალ-
ბატონმა სასახლიდგან გამრამევა მაკრინეს სიფელში
ამის შემდეგ რაღა დასადგომი პირი ჰქონდა, ადგილობ-
რივ ქალაქს მიაშურა და მოსამსახურობით თუ რეცხ-
ვით ღროვებით თავს იჩინდა. მოხუცებულობის დროს
„ბებია-ქალობაც“ შეისწავლა და დაბალ საზოგადოე-
ბაში ბებია მაკრინეს ხშირად ჰპატიჟობდენ. გაჭირვე-
ბულ და უპატრონო მშობიარე ქალებს ხშირად ღებუ-
ლობდა თავის ოთახში და ფარულად მოანამუსებდათ
ხოლმე. ბებია მაკრინეს იმ ბნელ ოთახში ყოველთვის
უწვა თითო, ორ-ორი მელოგინე ქალი ახლად დაბადე-
ბულ ბავშვებს ან ქუჩაში დააგდებდა ლამლამობით, რომ
პოლიციას ენახა, ან და ვინმე მდიდარს უშვილთს მჭიუგ-

დებდა ბარათით ხელში: „მოუხათლავი ვარ, მომნახლე და მიხატონე!“ შორს იყო გავარდნილი ბებია მაკრინეს სახელი და ბევრს ნამუს-ახდილს გაუთხოვარს ქალს ფარულად მოუქვრია თავის სიყმაწვილის შეცდომანი.

მზე კბი ხნის ჩასული იყო. თუმცა მანემდისაც ჩუბნულებული იყო ის ქუჩა, სადაც მაკრინე სცხოვრებდა, მაგრამ იმ დროს როდესაც ხე შალვა გვარამიდეს მაკრინე საიღუმლოდ გარედ გამოეხმო და რალაცაზედ ლაპარაკობდენ — მაკრინეს ოთახში სინათლე კბი ხნის გაჩაღებული იყო.

— არაფრის გზით არ შემიძლია კნოხო! ბინა არ მაქვს, ერთი მელოგინე მიწევს, მეტი ჩემს პატარაოთახში ღვრ მოთავსდება! ეუბნებოდა მაკრინე შალვას.

— და მიწაში უნდა ჩაძვრე და ეს საქმე როგორმე უნდა გამიქრო! უთხრა მრისხანედ შალვამ და მაკრინე ოთახში შეიყვანა. ოთახში პირველად მაკრინემ შეაღვა ფეხი, მაკრინეს შალვა მიჰყვა და შალვას ცილაც შალში გამხევეულჩ ახალგაზღა ქალო შემოჰყვა. მაკრინემ ამ ქალს თავისი ცბიერებით სავსე თვალჭები დაჰყიტა; მაგრამ უცხო პირისახე მიღბრუნა და მკვტინეს დათვლიერების ღონისძიება მოუსპო.

„შეჩრტა, ჩას მემალვი, როსი გრცხენიჭი რალი ჩემთან მოხველ ყველფევეს“ უნდა გამიტყდეს! უთხრა ბებია მაკრინემ და შალვას გვერდით მიუჯდა.

„რადგან ასეა შეიღჩი დასტოვე, ვეცდებჩი ჩამეხერად მოვანამუსებინო“ უთხრა შალვას მაკრინემ და შალში გახვეული ღიზა მეორე ოთახში შეიყვანა.

ბებია მაკრინეს მეორე ქალის ბინა თუმცა არ ჰქონდა, მაგრამ გაახსენდა, რომ ამ რამდენიჭე დღის წინფ

ერთმანერთისა „ჩინოვნიკმა“ ძიძის შიგნად შეუკვტათ. მაკრინე მეორე დღესვე გაექანა ამ რუსთან და მოაქანა:

— ბატონო, მე ვაზოვეთ ერთი საწყალო გლეხის ქალი. ჯერ სულ ახალგაზდაა. ქმარი ციმბირში დაუკარგეს, თვითონ არაფრის ღონისძიება არა აქვს, დღეს თუ ხვალ მორჩება და თუ ისურვებთ სულ თქვენთან დარჩება და გემსახურებათ, ჩვეულების დაბადებისთანავე მე წავიყვან; სხვამ იშვილა და ის-კი თქვენს შვილს აღგიზრდისთ. გნებავსთ დღესვე მოგიყვანთ?

— თვეში რა ელირება? ხომ იცი, მე ბევრის მიცემა არ შემძლია?! ჰკითხა მაკრინეს მოხელეს ცოლმა.

— რაც თქვენ გნებავდესთ! ფული არაფერია. მე ვიცი თქვენი კეთილი გულის ამბავი, ისე შეიყვარებთ, რომ თავის დღეშადაც არ მოიშორებთ. ამეღია ტანსაცმელს შეუკრავთ, რადგან ძლიერ ღარიბია და ტანზედ არაფერი არ აცვია, უთხრა მაკრინემ და მეორე დღეს წაიხა ჩითის კაბით და უბრალო შალის თავმოხვეული ამ რუსის „ჩინოვნიკის“ ოჯახში დააყენა. ეს მოხელე კაი ღირს აქ მკხოვრები იყო. ცოლად იმერელი ქალი შეყვდა და ორივე ცოლ-ქმარი დეფიურთ აღაშინებენ იყვნენ.

ლიზას შეხედულობამ, მისმა სუსტმა და ხნეობრივ დაქანცულმა სახის გამომეტყველებამ დიდ სიბრალოურის გრძნობები გამოიწვია ორივე ცოლ-ქმარში და ღიზას მაშინვე ახალგაზდა ტანსაცმელი ჩააცვეს. ღიზას დახშული გული გაიხსნა და ცოტაოდნად მოლობა ამ გვარ კეთილ ოჯახში ჩაფარდნით; მაგრამ შალვა და მისი მდგომარეობა იცო, თვითვე უახსენებლის დროს გულის დაფებს უწყვეტდა.

ორი კვირის შემდეგ ლიზას ანგელოზივით ვაგი შეეძინა. ბავშვი პირველ შეხედულობითვე ამტკიცებდა, რომ უბრალო გლეხისწველი არ იყო. გულკეთილმა ჟინტენის „ოჯახმა“ ეს ბავშვი ბებია მაკრინე-დათვის ველარჯაიმეტა და მაკრინე ისევ ხელ-ცალიფრი გამოიხატა.

ჯერ ჯერობით, ასანამ ლიზას იბავშვს გააძიებდნენ, ლიზას ცდიდა ორივესთვის უნდა ეძლია. დრო მიდიოდა: ლიზას ხალხელი და ჯადრი კიდევ უფრო ართულდებოდა. ლიზას აქ დასადგომი პირი არა იქონდა. იფიქრებდა და ეჭვად და ღამე ფარულად, ბუქრდის მსგავსად მოშორებოდა. იმ ოჯახს, იმ არემარეს, რომელმაც ის მიიკვდლა, მშობლურ გრძნობით ფულში მიიკრა, თბილი ბინა მისცა და მოანამუსა. საუკუნოდ ეუნდა მოშორებოდა. იმ ღამეზე, სუცოდველს დასწულვებით უმანკო ქმნილებას, რომლის გაჩენაში და ცის, იმარტო, არც და მნაშავე და დღეს ასე უპატრონოდ, ასე გულცივად გულიდგან უნდა მოეწყვიტა და ღვთის ანაბარა ექუჩაში დაეფდო! ეს და ბევრი ამის იმგვანსი ფიქრები ლიზას მოსვენებას არ აძლევდენ. რუსულამის მესამე საათი ეკვირებოდა. საულოთერ მღვლვარების გამო ლიზას მთელი ღამე არ დასძინებია. ლიზამ დღესადილიდგანვე გადაწყვიტა ამ ოჯახის მოშორება. აღლევებული ადგა, თავის შვილის აკვანს მიუჯდა და ცხარე ცრემლების ღვრით ჩაატირა: „მშვიდობით შეილო! მინციის, ეგებ გაჩნდოდ და შენ ღვინდო დედა და მგომ შენი ასე დაგდებისათვის... ღმერთმა ივისმინოს, შეილო, ღმერთმა!“ უთხრა ეს და თავის ქალბატონის ტანისამოსში გამოწყობილი „ჩინოვნიკის“ ოჯახიდან ფარულად გადაშორდა.

186 ოფიციალური

VI

ახალი გამოზაფხული იყო. ქა...ის ილიქის სასამართლოს შენობა სავსე იყო ხალხით. ეტყობოდა, რომ ღაღაც შესანიშნავი საქმე უნდა გარჩეულიყო. იმდენი თავდაზნაურობა მიაწყდა სასამართლოს დარბაზს, რომ მესამედის დატევაც არ შეეძლო. თავმჯდომარემ განკარგულება მოახდინა და ბოქაული მსურველებს განაგებამ შემთხვევისათვის დამზადებულ ბილეთებით უშვებდა. ერთს წამს მთელი დარბაზი საზოგადოებით გაიტენა. ყველა მოწიწებით მოელოდა საქმის დაწყებას, დამნაშავეს დანახვას. დამნაშავეს სკამზედ იჯდა კნიაჟნა ლიზა გვარამიძე და თავჩაკინძული მორცხვად იყურებოდა. უცებ გაისმა ბოქაულის ხმა:

— აბრძანდით! მსაჯულები მოდიან! ყველანი სქვიტად წამოცვიდნენ ზეზედ და მსაჯულებისკენ გაიყურებოდნენ. მსაჯულებმა თავთავისი ადგილები დაიკავეს.

— გთხოვთ ჩემი საქმე, რადგან ზნეობას ეხება, საიდუმლოდ გაარჩიეთ! დაუდგა წინ მოსამართლეებს ლიზა და მოახსენა. ლიზას სიღარიბისა გამო ვეჭილი არ ჰყავდა. თვითონვე იცავდა თავის თავს.

მსაჯულებმა ერთმანეთს გადუჩუქრულეს, ლიზას თხოვნა კანონიერად სცნეს და საზოგადოება კარში გამოიყვანეს...

სასამართლოს დარბაზში მარტო რუსი „ჩინოვნიკი“ უცოლი დარჩა და თვით ლიზა.

— თქვენ, კნიაჟნა ლიზა გვარამიძე, გბრალდებათ სხვა სახელით და გვართ რუსის „ჩინოვნიკის“ მოჯახში ძიად დადგომა, იქ ორსულობისაგან განთავისუფ-

ლება, ახალ დაბადებულ ბავშვის უპატრონოდ იქვე დაგდება და იმ „ჩინოვნიკის“ ცოლის ტანისამოსის ქურდულულად წამოღება. დამნაშავედ აღიარებთ თქვენს თავს თუ არა? წაუკითხა თავმჯდომარემ ლიზას ბრალდებულ თი ოქმი.

— ამაში მე არ გახლავართ დამნაშავე! საქმესულ სხვანაირად გახლდათ! მიუგო ლიზამ.

— მაშ მოჰყევით, რაში იყო საქმე! განუმეორა თავმჯდომარემ.

— მე, მამის ოჯახიდან გამოგდებული ვიყავი, რადგან ბინა არსად არ მეშოვებოდა. მაგ „ჩინოვნიკის“ ოჯახში მივედი და მოსამსახურედ დავუდექი...

— იქ შვილი არ შეგძენია? გააწყვეტია თავმჯდომარემ.

— დიახ... დიახ... შემეძინა...

— მერე? თქვენ ხომ გაუთხოვარი ხართ ახლაც?

— დიახ... გაუთხოვარი ვარ...

— მერე, რა უყავით ახალ დაბადებულ ბავშვს?..

— იქვე დავტოვე. რადგან მე მისი არც მოვლა და არც პატრონობა არ შემეძლო. დიახ, ბავშვი დავტოვე მხოლოდ, მოპარვით-კი სრულებით არაფერი არ მომიპარავს...

— რა ტანისამოსი გეცვათ აქედგან მისვლის დროს?

— ჩითის კაბა.

— იქიდგან რომ წამოდით?

— შავი კაბა.

— ვისი იყო ის შავი კაბა? შენი თუ შენი ქალბატონის?

— ჩემი ქალბატონის, მაგრამ მე დარწმუნებულნი

ვიყავი მის კეთილგულობაში, რომ მეთხოვეთ კიდევაც
მაჩუქებდნენ.

— მე რე რადსარსთხმე, რად წამოხველ ასე ფა-
რულად, ლამიბო?

— მიტომ რომ იქ დესადგომი პირი აღარ მქონ-
და მე თავადის ქალი ვიყავი, გამოჩენილ ოჯახში გა-
ზრდილი და მოსამსახურობით თავის რჩენა როგორ შე-
ძებლო? ან როდემდის უნდა ეყოფილიყავი ამ სატან-
ჯელში?!

ლიზამ თითქმის ყველაფერი თავის გასამტყუნებე-
ლი სთქვა. შემდეგ მოწმებმაც დაამტკიცეს ლიზას ნა-
ამბობი და მსაჯულებმა რამდენიმე წამით საქმის გა-
ჩევა შესწყვიტეს.

სალამოს უამი იყო. დარბაზში სანთლები აანთეს.
კოტა ხნის შემდეგ მსაჯულები ხელ-ახლად გამო-
ვიდნენ, ლიზას ყოველი ღირსების ახდა და ერთი
წლის სატუსალო გამოუცხადეს. რადგან ლიზამ თავ-
დები ვერ იშოვნა, ლიზა იმ წამშივე სატუსალოში
გაგზავნეს, საიდგანაც დაბრუნებული ლიზა მის ნაცნო-
ბებს ამის შემდეგ აღარ უნახავს, რადგან საბრალო ლი-
ზას სუსტმა აგებულობამ სატუსალოს დახშული ჰაერი
ვერ აიტანა და ვადის შესრულებამდის შალვას შეეწი-
რა მსხვერპლად.

არ გაუვლია ამის შემდეგ ხუთ-ექვს თვეს, რომ
შალვა გვარამიძის საქმეც იმავე სასამართლოში გადრჩა
და ჯერ ისევ სიცოცხლით სავსე ახალგაზდა თავადი
თავის საყვარელ ქვეყანას საუკუნოდ გამოასალმეს და
ცემბირისაკენ უკრეს თავი.

რა შეემთხვა დანარჩენს ჩვენი მოთხოვნის გმირებს, სწორედ უნდა გამოგიტყდეთ, რომ ნამდვილს მათხედ ვერას გეტყვი; მხოლოდ ეს-კი ვიცი, რომ მგლიტონა თევზაძეს რომ თ. ქაიხოსროს სოფლის სახლ-კარი და ეზო-გარემო სასამართლოს ბრძალშია ჩააბარა, ეს ოდესმე დიდებული თავადის სასახლე გულ-მოსაკლავ სურათს წარმოადგენდა. ეზო, კი ქცევის სივრცეზედ შეუღობავი იყო და შინაურ ცხოველების სამეფოდ გამხდარიყო. სასახლე ცალ გვერდზედ ყავრით დახურული, მეორე გვერდით-კი სრულებით თავადის, წვიმისა-გან დამაალი და გაშვებული კედლები ცალ გვერდზედ წამოხრქილიყო და ფეხ-მოტეხილ ბატონით აგერ-აგერ მიწაზედ შოლტოვით გაკვრას აპირებდა. ფანჯრებში მინების-მაგიერ თეთრი ქაღალდი იყო გამოკრული და თვითველ ქარის შემობერებაზედ დაირის მსგავსად „ბრივი, ბრივი“ გაქქონდა. მელტონა თევზაძემ გაამხიარულა ეს მოწყენილი და სასიკვდილოდ კბილებ-დაღრევილი თ. ქაიხოსროს არე-მარე, შემოსა იგონალ ტანისამოსით, გამაწყობი იგი სადღესასწაულოდ, მანამ ქამასოთითქმის ყველაფერი ბედნიერება, გარდა გვარამითხს ბატონობისა, გვარამითხს მადიერობისა თვითონ მიისაკუთრა და დღეს თ. ქაიხოსროს სასახლეში მგლიტონა თევზაძეს თავადობს და ქაიხოსროს...

თუთა, ხუციყვაძე.

ქ. ქუთაისი 1899 წ.

როგორც ჩვენს აწინდელს პუბლიცისტიკაში, ისე თანამედროვე ქართულს ბელეტრისტიკაშიაც თავი იჩინა სხვა-და-სხვა, მრავალ-გვარმა მიმართულებამ. თითოეულ ამ მიმართულებათაგანმა წინ წამოგვიყენა ქართულს ლიტერატურაში თვისი საკუთარი წარმომადგენელი, და არც შემინიშნავს ჯერ-ჯერობით ის ამბავი, რომ ერთი მიმართულება სასტიკად და ძლიერად სდევნიდეს მეორეს და, რაც ღონე აქვს, სცდილობდეს ლიტერატურაში მეთაურობის დაქერას და გაბატონებას. პირ-იქით, შემძლია გადაჭრით ვსთქვა, რომ ესეთი მოვლინება ჯერ-ჯერობით ჩვენში სრულიად წარმოუდგენელიც არის, რადგან არც ერთს ამ ახლად მოვლინებულს მიმართულებათაგანს ცალკ-ცალკე იმდენი ღონე და შეძლება არ მოეძებნება, რომ საუკუნოდ განადგუროს და მოსპოს სხვა დანარჩენი მიმართულებანი და ერთს თვის მიერ არჩეულს საკუთარს გზაზე დააყენოს ქართველთა გრძნობა-გონება.

ჩვენ, ქართველნი მაინც იდეიურ (იდეების) სფერებში არ ვვარგევართ და შესამჩნევს ბრძოლასაც ვერ გავსწევთ აქ. ქართველი ფილოსოფოსი, როგორც მოგვხსენებათ, ჯერ ისტორიამ არ იცის, რადგან ლოღიკური განვითარება იდეებისა ან განგვიცდია და არც

გვინტერესებს ჩვენ. წარსულში ხომ წარმოუდგენელიც იყო ჩვენი ასეთი მუშაობა, რადგან ჩვენ მუდამ მტრებს ვიგერებდით და ჩვენს ადგილ-მამულს, ჩვენს საცხოვრებელს გმირულად ვიცავდით. ჩვენ არ მოგვეძებნება აზრის ის დიადი და გასაცვიფრებელი დისციპლინა, რომელიც საშუალო საუკუნოების სხოლასტიკამ მიანიჭა ევროპელთა ტვინს და, ამიტომაც, ჩვენში რა მიმართულეობაც უნდა დაიბადოს, ჩვენ იმას მოვეკიდებით ძალიან უგულოდ, უღონოდ, უგრძობლად და უქყოდაც. იმის დამკვიდრების, გამარჯვების გულისთვის ბრძოლას ვერ გავსწევთ, მრავალ-გვარ, სახიფათო გზას ვერ გავივლით და გაჩენისათნავე ჩავკლავთ ხოლმე. ამ დამღუპველს მისწრაფებაში ჩვენ დიდს ვაშკაცობას ვიჩენთ და, წარმოიდგინეთ, ვამაყობთ კიდევ ასეთი საზიზღარი საქციელითა, ამიტომაც გადაჭრით ვამბობ, რომ გაბატონებით ვერც ერთი ბელეტრისტული და ლიტერატურული მიმართულება ვერ გაბატონდება მეთქი ჯერ-ჯერობით. სხვა მიზეზებიც არის ამისა, მაგრამ ამაზე ლაპარაკი აქ ახლა შორსაც წავივლან და მოუხერხებელიც არის...

ამ ეამად ქართულს ლიტერატურაში არსებობენ იდეალისტებიც, რეალისტებიც, ეგრედ წოდებული, ფსიხოლოგიური მიმართულების წარმომადგენელიც, (ან. დეკანოზიშვილი¹⁾ და შ. არაგვისპირული წინანდელს მოთხრობებში), სიმბოლისტებიც (ვაჟა-ფშაველა და იმისი ძმა, „ფითრის“ ავტორი, თ. რჯიკაშვილი), და, ასე ვასინჯეთ, დეკადენტებიც (შ. არაგვისპირელი უკანასკ-

1) ან. დეკანოზიშვილის ნაწერებს ეტყობა ძლიერი საჭის ნიშნები.

ინელს; მოთხრობებში და ეკლესიური — კრიტიკოსის გომარათელის სუბაირონი, „საყვარელი და სიმბატიური პოეტი“ (ი. ვედოშვილი). თითოეულს ამ მიმართულებას ჰყავს წარმოდგენლებად არა თუ ხანში შესული მწერალი, არამედ უფრო სრულიად ნორჩი ახალგაზდანი, რომელთაც ტუჩებზე დედის ბძვე არ შესრობიათ კარგად. რა თქმა უნდა, ეს ახალგაზდანი ერთხელვე არ ჩეულს გზაზე სიარულს განაგრძელებენ და იჩვენს ლიტერატურაში თავისი შრომით უდა მოღვაწეობით ახალს სკვალს აგაფლებენ; მაგრამ ამ ბოლო დროს ჩვენს მწერლობაში შემოაბარებულს — დეკადენტობას უნდა შეუპოვრად გვებრძოლოთ... ამ დეკადენტებს თავისი მოსარჩლეც გაუჩინდათ. ეს გახლავთ ბენი გომარათელი, მადი კრიტიკოსი, რომელიც ცოტა გზაზე ტუჩებს ჩვენს რეალურ მოსამართლეების დაყენებას. საჭიროა ბრძოლა, რომ რომენაირად დეკადენტობა აღიგავოს ჩვენს ნორჩ მშობლიურ ლიტერატურის ნიდაგიდან...

სულა უწინ ასეთი ამბავი ჟენში არ ბჭენი მნებოდა. უწინ თვით ქართველთა ტხოვრებაც იყო მეტად კარ-აკეტილი, სადა, უფერული, მარტივი და ბელეტრისტიკაც მარტივს, ერთხელვე გაკვალულს, გზას ადგა. მხოლოდ სხვა-დასხვა ბილიკები ქართულს ლიტერატურაში ამ თუთხმეტი, ან უკეთ არ მოვისტევათ, ამ ათიწლის შემდეგ შევამჩნიეთ. წინაღუ შენი შნავდით, და ისიც ხილად მხოლოდ დაიშართა დედალისტებს და რეალისტებს, ან და ერთსა და იმავე ბელეტრისტიკაში დედალისტიც იყო მოთავსებული და რეალისტიც (ილ. ჭავჭავაძე, ალ. ყაზიბეგი და სხ.) და განსაკუთრებულს შემთხვევებში თუ მოხდებოდა ესე, რომ მწერალი ნამ-

დვილსა და კეშმარიტს რეალისტს წარმოადგენდა (ჯ. წერეთელი, მელანია).

ჩვენი სხვა-და-სხვა მიმართულებათა წარმოშობა, უკეთ ვსთქვათ, ესეთი გამრავალ-გვარება ლიტერატურისა შედეგია თვით ცხოვრების გართულებისა და გამრავალგვარებისა. დღეინდელი ჩვენი ცხოვრება ძლიერად დაიძრა, აღულდა, სრულიად ახალი ელემენტები გაჩნდნენ მასში და ეს ელემენტები ებრძვიან ჩუმად, მაგრამ ძლიერად, ფარულად, მაგრამ შედგრად ყოველს ძველს, წრეს გადასულს და ამყაყებულს. ყოველგან, ყოველს წრეში, ყველა კლასებში გაჩნდნენ ფაცა-ფუცა, მოუსვენარი ელემენტები, რომელთაც ციებ-ცხელება გასვენიათ და ეძებენ ცხოვრების ახალს ნაფთ-საყუდელს და ასპარეზს... ეს ამბავი, რასაკვირველია, ჩვენი ახლად გამოფხიზლებულის ერის სიცოცხლის და მოძრაობის ნიშანია; საბუთია იმისი, რომ ჩვენი ერი, დღეინდელ სოციალურ პირობების თანახმად, სამოქალაქო მოქმედების ასპარეზზე გამოვიდა, ამოძრავდა და ამ მოძრაობის შეჩერება ამიერიდან ყოვლად შეუძლებელია, როგორც შეუძლებელია შთიდან მოხეთქილ ნიაღვარის შეჩერება... მიუცილებლად, ჩვენი ერის ცოცხალ და მოძრავ ელემენტებს ამოძრავებს, ამოქმედებს მხოლოდ და მარტო თავიანთი და კერძო ვიწრო ინტერესები და ინსტიტუტები, რომელნიც გულჩვილ მორალისტებს გულსაც აურევენ, მაგრამ ის ხომ ნამდვილია, რომ რაც უნდა ჩაიდინონ მათ და სადაც უნდა გადიხვეწონ ეს კერძო ინტერესების ყურ-მოკრილნი მოსამსახურენი, იმათ მაინც და მაინც თან მიაქვთ ჩვენს ერის ზნე-ჩვეულების, კულტურის, ენის, სულის და ხასიათის საუნჯე და ამნაირად ჩვენს ნაციონალურს ცხოვრებას

უფართოვებენ, უგანიერებენ და უძლიერებენ კალაპოტს და ამით მტკიცე საფუძველს უშენებენ ჩვენი ნაციონალური აღორძინების დიადს საქმეს. ეს დროის ნიშანია. და ამ ფაცა-ფუცობასა და მოძრაობაში არაფერი მოულოდნელი და შემთხვევითი არ არის.

ბურჟუაზული საზოგადოებრივი ცხოვრება ბუნებრივად მეტად ინტენსიურია, მეტად ბევრს ენერგიას და ძალ-ღონეს ხარჯავს არსებობისთვის ბრძოლაში და, ამიტომაც, ძალიან მალე ცვდება, უძლურდება ხოლმე, იმაზედ უფრო გაცილებით ადრე და მალე, ვიდრე ძველი, დროს გადასული ცხოვრების საზოგადოებრივი ფორმები. მრეწველობის, წარმოების ქალთა საშინელმა, კოლოსალურმა ზრდამ და საარაკო პროგრესმა, რომელიც მოხდა ტენნიკასა და, საზოგადოდ, მეცნიერებაში ამ ერთი საუკუნის განმავლობაში, თანამედროვე კლასთა შორის გახეთქა უფსკრული, რომლის მსგავსი ისტორიაში არ მოუბდენია, არც თავ-ჭარ-ღამუცემომებს, არც სისხლით ატბორებულ რევოლიუციებს. გარდა მაგისა, თვით კაპიტალისტურმა ხანამ გვიჩვენა, რომ რთული მრეწველობის განვითარებას მიჰყავს კაცობრიობა განახლებული ცხოვრებისკენ, რომ საზოგადოებრივი შრომა სამერმისოდ სამართლიანად განაწილებისკენ მიდის და ისტორიაც უმზადებს ნიადაგს უფრო უმაღლესი ცხოვრების საზოგადოებრივს ფორმებს... ჯერ კაცობრიობას თავისუფლად ისიც-კი ვერ ჩაუბარებია მტკიცედ და სამუდამოდ ხელში, რაც შეუძენია, რაც ძალ-ღონე და შეძლება მოუპოვებია და ადამიანის ფხიზელი აზრდ ახლავე ახალ-ახალ და ბრწყინვალე იდეალებს ეტანება, რაღაც ახალი, სრულიად ახალ-ახალი იზიდავს, აღელვებს მას და ამ დაუშრეტელს

წყურვილს თან და თან უფართოვდება კალაპოტი, უგანბრდება მსვლელობა და, ბოლოს, მოქალაქობრივს სახეს და მნიშვნელობასაც ღებულობს. სოციალური ცხოვრების უფსკრულებიდან ამოხეთქა ისეთმა აზრმა მუშაობამ, რომელსაც თქვენ გვერდს უგრძობლად ვერ აუვლით, თუ გულ-მკერდი სამოქმედოდ გიცემსთ:

მაგრამ რიგზედ ჩარაზმულნი-და-თან-ი-და-ძალიან მარტივი თვის საფუძვლებით სოციალურ მოვლენათა ლოლიკა იმ წამსვე ერთბაშად როდი ჰპოულობს ხელმე ადგილს ადამიანთა გონებაში. სოციალური მოვლინებანი შორიდან მოსჩანან და შორიდანვე განირჩევიან. მაგრამ ყოველ აღნიშნულს მომენტში ადამიანს წარა მოუდგება ერთს უდიდეს, რთულ პრობლემად, რომლის ახსნას და ნათლად გარკვევას თხოულობს გამწარებული ბრძოლა არსებობისათვის. ისეთს გარდამავალს ხანებში, როგორც მაგალითად, ეს ჩვენი დროა, როდესაც ყოველი ძველი აზრი, შეხედულობა და ჩვეულებრივი ცხოვრების პირობანი ჰქრებიან, ცხოვრების ხელსამძღვანელო აზრთა და საგანთა გარკვევა დღეს კაცს უჯდება ძალიან ძვირად, მეტის მეტად გამწარებულს სულიერს ბრძოლას და დიდს შრომას თხოულობს. მეტად გართულებული დღეინდელი ცხოვრება და ახალ-ახალი იდეალები მომავალისა დიდ ტვირთად აწვენიან კაცის გრძობა-გონებას და აგდებენ საშინელს განსაცუდელში და გამოურკვეველს ყოფაში. ცხოვრების სიღრმეში დაფარული ჰქმმარიტება კაცის სურვილისამებრ როდი იჩენს ხოლმე თავს. სანამ იგი თან და თან გაირკვევოდეს და ჩამოყალიბდებოდეს გარკვეულს, ყველასათვის გასაგებს ფორმებში, კაცი, დაღლილი და წელში გაწყვეტილი ამდენი ტანჯვითა და შრომით,

ცხოვრებას გაურბის და ეტანება ჩხეთს არე-მარეს, რო-
მელიც, მისი აზრით, ამ წუთი სოფლის ბნელეთის და
ბოროტების სრული წინააღმდეგია. მისტიციზმი, მეტა-
ფისიკური მიმართულება გონებისა, ათასნაირი უტო-
პიური აზრები, სრული დეკადენტობა—ჩვეულებრივი
თანამგზავრები არიან ხოლმე ასეთი ხანებისა. ისტო-
რიამ იცოდა ასეთი დრო წინად და იცის ახლაც, რა-
საკვირველია...

ერთი ნიშნობლივი, დამახასიათებელი თვისება ჩვე-
ნი დროისა, როგორც გარდამავალი ხანისა, არის მე-
ტად ავადმყოფი ელფერი და ხასიათი კრიზისისა, რო-
მელიც დასდებია ჩვენს ფაცა-ფუცა და ამდღევარებულ
ცხოვრების შვილებს. დღეინდელ კლასთა შორის ატე-
ხილმა ბრძოლამ და ამ ბრძოლისგან გამოწვეულმა გა-
მოცოცხლებამ და მასთანავე გაურკვევლობამაც წარ-
მოშობა ნერვებ-აშლილი თაობა, თაობა სუსტი ნები-
თა და ხასიათით, მაგრამ მეტად მდიდარი ფანტაზიორო-
ბითა (არ ვამბობ ფანტაზიითა) და უნიადაგო ოცნებე-
ბით, რომელსაც ცხოვრებაში გამოსვლისათანავე და-
ეტყო გრძნობა-გონების სისუსტე, სიჩლუნგე და სრულ-
ლი გამოთავანება. ამ თაობას არ გააჩნია ნამდვილი,
ცხოველი საქმიანობის სიყვარული, რადგან არ უვარ-
ჯიშებია გრძნობა-გონება მეცნიერებაში, ბუნების-მეტყ-
ველების, სპეციალურ სატექნიკო სამრეწველო მომზა-
დებით, არ უწვრთნია გონება ლაბორატორიებში და
კაცობრიობის ძლიერების განმახორციელებელ მანქანე-
ბის მოძრაობაში, რომელნიც იძლევიან ქვეშაბრტს
განვითარებას, ხასიათის და ენერჯიის წვრთნას და ზრდას,
აწვევენ ადამიანს სულ-დათქმულს, დაბრძენებულს სჯას,

საზოგადოებრივს და სახელმწიფო დისციპლინას და ზრდიან ნამდვილ მოქალაქედ...

ჩვენ იმ აზრისა ვართ, რომ ვისაც უნდა ემსახუროს საქართველოს ერს, მას უნდა ბუნებრივ ნიჭთან ერთად ჰქონდეს დიდი, ძალიან დიდი მომზადება, მან უნდა შეიგნოს ერის და ჩვენი ქვეყნის ნამდვილი, დღეინდელი, ცოცხალი საჭიროებანი და ცოდნით აღჭურვილს, ნამდვილის ფაქტებით და სასტატისტიკო ცნობებით შეიარაღებულს, შეუძლია ნამდვილი საზოგადო მოღვაწეობის დროშა დაიჭიროს ხელში და ერს ემსახუროს. თორემ შესანიშნავი სტატიის: „რა ეკონომიურს მდგომარეობაში ვართ?“ (იხ. შარშანდელი (ივერია) ავტორის, ცნობილის ეკონომისტის ბ-ნ ვ. წ — ის თანახმად, ჩვენ ახლა ისეთს მდგომარეობაში ვართ, რომ ცალიერი სიტყვების რახა-რუხით ვერავინ ვეღარ მოგვატყუილებს, რაც უნდა თვალთ-მაქცურად იფართი-ფურთონ...

ერთი დიდი მიზეზი ასეთი მოვლინებისა, როგორც ვსთქვით, თვით ჩვენი საზოგადოების ცხოვრებაშიაც მარხია, რომელსაც მორალური ტან-მრთელობა ძალიან აკლია, ხასიათით დაძაბუნებულია და დაავადყოფებული... ჩვენი ინტელიგენციის თითო-ოროლა ცოცხალ, მომქმედ და ჭეშმარიტის ცოდნით შეიარაღებულთ ჩვენ არ ვვხვებით აქ. ისინი ეს არის, ახლა იწყებენ მოღვაწეობას და იმათი, როგორც მათივე მიმდევრების საქმე, სამგრმისოა, ჯერ წინ არის და, მაშასადამე, მომავალს ეკუთვნის. ჩვენი დახასიათება პირ-წმინდად შეეხება სულ სხვა ჯგუფს „ვითომ და მოღვაწეებისას“, რომელნიც აღნიშვნენ ამ ჩვენი დროის, დღეინდელ დღის გარდამავალ ხანას. ესენი ძალიან მოგვაგონე-

ბენ უტოპისტებს და ფეროპიელ დეკადენტებს... ეს თაობა, რომლის თვალშიაც „ბუნებამ უკვე მოსჭამა თვისი დრო“ (გიუსმანი), პოეზია და სიყვარული უბრალო ქარაფეშუტობაა, რომელიც წარმოუშობავს უვიცობას (ფერლენი), — ასეთი თაობა, უნდა გამოვტყდეთ, ჩვენ მიგვაჩნია დაღუპულ თაობად. ჩვენ, რასაკვირველია, ამ სიტყვებით იმჟს კი არ ვამტკიცებთ, რომ მთელი, ევრედ წოდებული, დეკადენტური ლიტერატურა, რომლის წარმომადგენელი გაკვრით ვახსენეთ ამ წამს, დაავადყოფებული წარმოდგენის და ფანტაზიის ბოდვად მიგვაჩნდეს. არა, თუ ჩვენ გულწრფელად ჩაუყვირდებით ამ ლიტერატურის შინაარსს, აქაც უეჭველია პროტესტის, შეხლა-შებრძოლების ხმა ისმის გამწარებით, რომელიც ძველ ცხოვრებას და აზრს გამოუცხადა განახლებულმა ამ დროის სულმა და მოთხოვნილებამ და რომელიც ნერვებ-აშლილ, ხასიათით მოსუსტებულ არსებათა გარდა, იწვევს და იზიდავს სამოქმედო ტანმრთელ, სულით და ხასიათით მტკიცე ადამიანებსაც... მაგრამ გზები და ბილიკები, ფორმები და იარაღები, რომელთაც ხმარობს აზრო, აქაც და იქაც, მეტად გარკვეულია, რადგან თვით საგნის სირთულემ დაჰბადა სწორედ ასეთი მოვლინება...

ამიტომაც, სულ წინა-პირველად ლიტერატურაშიც, ნამეტურ ქართულს ლიტერატურაში, სადაც ყოველისფერი ლამის არის ზღაპრად იქცეს, ჩვენ ვეძიებთ მხოლოდ და მარტო ზედას, ცხოვრების სინამდვილით, შეგნებით და დიდი ხელოვნებით გამოხატვას, და ასეთი სალიტერატურო ნაწარმოები ამ უკანასკნელს დროს ქვენი ში, ხომ სანთლით საქმეზურია და ძნელი გა-

მოსანახვიც არის ბელეტრისტიკის ამდენ მიმართულებას
ბათა დომხალ-დუმხალში.

ამ უკანასკნელ ორი-სამი წლის განმავლობაში ყურ-
ნალ „მოამბე“ გაგვაცნო სრულიად ახალი მწერალი,
რომელიც მარტო და მხოლოდ მის მიტრ არის შობი-
ლი, სალიტერატურო ასპარეზზე გამოყვანილი და, ჭეშ-
მარიტად, კარგი, საიმედო მწერალიც არის. მე მოგახ-
სენებთ დ. კლდიაშვილზედ. იგი წარმოადგენს დღეს
ჩვენს ლიტერატურაში ახალს შესანიშნავს მოვლენას,
როგორც თვისი ნიჭის ცხოველ-მყოფელობით, ისე თვი-
სი ორიგინალობით, მოთხრობათა შინაარსის სიახლითა
და საინტერესო, მეტად სასიამო საკითხავი ამბების და-
ხატვითა. ის სურათები, რომელსაც ჰხატავს ავტორი,
ცხოვრებიდან დიდის ცოდნითა და შეხამებით აქვს მას-
დახატული. ამასთანავე ამ სურათებში იგი ჰხატავს ყო-
ველთვის ახალს, ჩვენთვის საამოდ გასაგონ ამბებს და
გვიშლის თვალის წინ მთელს ქვეყანას თავისი თვ-ვა-
დასავალით, ავით და კარგით...

ორი მოთხრობა დასახელებული ბელეტრისტიკის
„სოლომონ მორბელიაძე“ და „სამანიშვილის დედინა-
ცვალი“ წარმოადგენენ ჩინებულს და ნიჭიერად დაწე-
რილს სალიტერატურო ნაწარმოებს. დ. კლდიაშვილს
ჩვენ ვალდებული ვართ თავაზიანად მივუგებოთ, რად-
გან მას პირველადვე, მწერლობაში გამოსვლისათანავე
ეტყობა უტყუარი ნიშანი ნიჭიერებისა, დიდი დაკვირ-
ვებისა და მხურვალე სიყვარული იმ საქმისა, რომლი-
სათვისაც მას ხელი მოუკიდებ. თუ ჩემი წარმოდგენა
და აზრი ნამდვილად მხატვას ავტორს ისეთს, რომ იგი
მთელი თვისი სულითა და გულით მოწადინებულია ემ-
სახუროს ლიტერატურას, თავის აღრჩეულს დიდს საქ-

მეს, ეს, უეჭველად, დაეტყობა მის ნაშრომს, მის გონებრივს ნამოქმედარსაც. ამ შემთხვევაშიაც ჩვენ გვმართებს დიდი სიბრთხილე, თავაზიანობა, თანაგრძნობა და გულწრფელი სიყვარული, რომ ახლად მოვლენილს მწერალს თავის შესაფერი ადგილი მივუჩინოთ ქართულს ლიტერატურაში.

ჩვენ ვპკითხულობთ და ვუკვირდებით დ. კლდიაშვილის ნაწერებს ჟურნალ „მოამბეში“ და მკითხველგების სასიხარულოდ უნდა ვსთქვათ, რომ ავტორს ეტყობა ცოცხალი ნიჭი და სიყვარული თვისი საქმისა. ამ ტალანტის განსაკუთრებული ნიშნებია— შორს გამსჭვრეტე ტი ღრმა დაკვირვება, რეალიზმი, ჩაფიქრებულობა და რალაცნაირი ნაზი იუმორი და პოეტური ნაღველი, რომლითაც გამსჭვალულია ყოველი სურათი, ავტორის მიერ ხელოვნურად ჩამოსხმული. რომელიც გინდათ აილოთ მოთხრობის სურათი, სადაც მომქმედ პირთა ცხოვრება, ხასიათი და საქციელი იხატება, თქვენ ხედავთ საგანს პირ და პირ, დიდის მოხდენით და მხატვრობით თვალ წინ გარდაშლილს. ეს გარემოება აშვენებს და აძლევს ერთიანობას დ. კლდიაშვილის მთელს ნაწარმოებს და ამ ნაწარმოების გმირებს ჰყენს რალაცნაირ მიმზიდველ ელფერს, ფითქოს ამ მომქმედ პირთ, ამ გმირებს თქვენ ახლო ხედავთ, გაგონდებათ იმათი სახე და საქციელი და ძალიან გსურთ კარგად ჩაუფიქრდეთ, მოიგონოთ ეს გმირები, რომ მთელის ხატებით წარმოიდგინოთ გონებაში წინად ნახული და გაგონილი. დიად, ესეთი ძვირფასი შთაბეჭდილება აქვს ამ ჩოქის განსაკუთრებულს ერთს თვისებას-მეთქი, სახელდობრ, ჩუმს, წყნარს, ჩაწყვდიადებულს ნაღველს— იუმორს ავტორისას, რომელიც სიახალგაზრდავის ნიშანია

და ანიკებს ახალგაზდა ავტორის ნაწერებს მეტად ლბილსა და წმინდა, კეკლუცს ლირიზმს. ამიტომაც არის, რომ იმისი ნაწერების წაკითხვის შემდეგ, თქვენ კმაყოფილი რჩებით, კარგ გუნებაზე დგებით და გემატებათ ცხოველი ინტერესი, წყურვილი კვლავ წაკითხვით ავტორის ნიჭის ნამოქმედარი. ეს ხომ უტყუარი ნიშანია მხოლოდ და მარტო ჭეშმარიტი ტალანტისა. აჰ, ეს გულწრფელ და სერიოზულ გუნებაზე მყოფობა ახალგაზდა ბელეტრისტისა, არა ჰლლის მკითხველს, თავს არ აბეზრებს. პირ-იქით, აყვარებს ავტორს და ავიწყებინებს კაცს იმის შემოქმედებითი ნიჭის იმ მცირე ნაკლს, რომელიც აქა-იქ შეხვდება გზა და გზა.

იმერეთის წვრილ-ფეხა, თავით ფეხამდე გატყავებული ერთი ნაწილი აზნაური-შვილებისა, იმათი ყოველ დღიური ცხოვრება, წვრილმანი ინტერესები, რომელნიც ბოლოს უღებენ იმათაც და მთელი ქვეყნის კეთილ-დღეობას, — აი, ნამდვილი ნაწრეტი და ნაწობი ჩვენი პატარა, მაგრამ ერთს დროს ფეოდალიზმით ძლიერ ჩვენი ქვეყნის არე-მარისა. ეს წვრილ-ფეხა აზნაური-შვილობა ბატონ-ყმობის გადავარდნამდისაც თავდა-ყურა ეკიდა და, ყმების გათავისუფლების შემდეგ, სულ ერთიანად ყირამალა დააყენა თან და თან ჩვენში განვიფარებულმა ახალმა ცხოვრებამ, რომელსაც ნელ-ნელა მოჰყვა აღზრდა და განვითარება აღებ-მიცემობისა და მრეწველობისა. ფრიად საინტერესოა, დიდი კომიზიდი აღსავსე და თან სატირალი ამბები ხდება ყოველ დღეს ამ ჩვენი ცხოვრების გამოცალიერებულს ერთს კუნჭულში. ცხოვრებამ კუჭისა და ჯიბის გამოცალიერებასთან ერთად გამოუცალიერა უმრავლესობას ამათთაგანს გონება, ნიჭი, სინდისი და წაართვა ხალისი თვესი გარ-

ჯანმრთელები ცხოვრობისა. ამათ შამა-პაპათ, თავიან-
 ღი დროს შესაფერი კეკუ შაინც მკონდათ, სინდისი
 და სრდილობა, შამა-ქი ყრველისფერაჲსელი ზულიათ
 და მარსუ გაიძახიან იოლად უნდა ვიცხოვროთო! ნე-
 ტა, რაჲთა რა სწულალებით? იმათ სიტყვა — სიტყვს
 არის, შათი საქმე საქმეს ამა ჰგავს, შინ და გარედ
 მათგან ქველანი თავ-მობრუნებულნი არიან ღმრს და
 შრდიან. მიდხან იქით, სადაც უშველებელი უფსქრუ-
 ლი მარტონისა მეთი არაფერი. იმისა უშველებელსა და სლიაქობში სასიამოვნო
 და სასწავებლო ამის მეთი არა ხდება-რა ქვეყნისთვის,
 საზოგადოდ და ფილრსოფიურად რომ შევხედოთ. მაგ-
 ჯამ თვით ბუნება და ხასიათი ამ შლიაქობის და ხრწნი-
 ლების პროცესისა მეთად საინტერესოა და იმის დასა-
 ხასიათებლად ხშირად ნამდვილი ნიქი სატირიკოსისა
 და მხატვარისა ფრთას გაშლის ხრწმე და დაგვანახებს
 თვისი ძლიერების უნარს. —

ქალაქმა შეარყია ღრეინდელი სრფელე, სააღებ-
 მბმცემო, სავაქრო ასპარეზზე გაიტაცა ჩვენი გლეხი და
 ერთი ნაწილი ახნაურებისა; ახლა მათ შორის ბეჭ-
 რია ფულიანი კაცი, რომელიც გაცილებით უფრო
 კარგად და სუფთად ცხოვრობს; ვიდრე იმისი ნაბატონ-
 ნარი. აშტანელი შეიქნა ამ შერცხვენილი ნაბატონა-
 ზის ცხოვრება, ქალიშვილს იგი ველარ ათხრავს, ვა-
 ჟიშვილს ვეღარ აქორწილებს, თუმცა დიდ-გულობა და
 ხმაყოფილება არა თუ არ მოჰკლებია, იმაზე უფრო მეტიც
 აქვს, ვისაც კეთილშობილებასთან ერთად ქრება. დი-
 დი შეუშნია. რა ჰქნას, რა ჯარჩენია ამ უბედურს, ამ
 „ნაცარ-ქექიას“, თუ არ გაძვრა-გამოძვრა სადმე და რა-
 მენაირად, თუ ვნსშეს არ წაჰგლიჯა და ვინმე არ მოა-

ტყუილა, თუ ვისმე არ უმაჯანკლა და ლუკმა პურის
შოვნაში ისე ძალღუმადურად არ დალია თვისი საჯა-
ყრ სიცოცხლე ბრძოლა არსებობისთვის, რომელიც
უბრალო ძლიერ გამწვავდა და გართულდა ფანამერო-
ვე ცხოვრების ამ შეცვლილ ეკონომიურს პეროვებში
მწუშავეებს მათ შორის დღეს ჩვენში სრულად ახლ-
ახალ ტიპებს წამელთა ცხოვრება და სულიერ ბრძო-
ლა თბილულობს დიდს დაკვირვებას, ნიჭს და შესწავ-
ლას ბელეტრისტის დანიშნულებად ფეხ და ფეხ მი-
ჰყევს ამ ევოლიუციას და წინ დაგვიხატოს აზვირთე-
ბული ცხოვრების მოვლენანი და ამბები, რომელნიც
დაუწყნარებლივ მუდამ ცვალებადობაში არიან. აქ ტრი-
ლებს მთელი ცხოვრების ჩარხი, აქ არის აგრეთვე მთე-
ლი ძარღვი ამობოქრებულ ცხოვრებისა და აქ უნდა
განარჩიოს ნიჭიერმა და მადლიანმა მწერალმა ისინიც,
ვინც ცხოვრებას თავში მოექცა, და ვინც შეიქნა ნა-
ძირალი და დამარცხებული...
... კლდია შვილი, რასაკვირველია, პირველი კარ-
არის ჩვენს დიტიტრატურაში, რომელიც შეეხა ამ ფე-
ვისებური წოდების ცხოვრების დახატვას. ალია ქვე-
ვაძიდან დაწყებული დღევანდლამდე და კლდია შვი-
ლამდე, არც ერთს ქართველს ბელეტრისტს, გ. წერეთ-
ლის გარდა, არა აქვს ფართედ და მშვენივრად წინ წა-
მოყენებული და გათვალისწინებული ის ძლიერი და
რთული ბრძოლა, რომელიც გამოიწვია ცხოვრების
თანამედროვე ევოლიუციამ. იმ მწერლებს მგერ ცე-
ხატულო გმირებს, ალია სიცოცხლე, ჩისრუდე, სული
და ხორცი, უფრო სირდილებსა და უკარკატორებსა
მგვანანს, ვიდრე ნამდვილ დასრულებულ ხელოვნურად
დახატულ, მხატვრულ ტიპებს. იმ ჩვენს ქველს ავტორ-

რებს რომ ჰკითხოლობთ, თქვენში იბმდება და ჩნდება რაღაც სიბრალულის, შეცოდების გრძობა; ან უსაგნო, ბრიყული დაცინება და ზიზღი ამ თვად-აზნაურებისა, რომელთა ცხოვრებიდან ავტორებმა ასე ბევრობა იცოდენ, ასე ბევრი გაეგონათ და ენახათ, კარგად განვითარებულნიც იყვენ, მაგრამ მაინც ვერ მოგვცეს ნამდვილი სურათები ჩვენი ყოველ-ღლიური ცხოვრებისა, ვერ მოგვცეს ნამდვილი ტიპები, ვერ შეჰქმნეს ცოცხალი ხასიათები, იმდენად საინტერესო და განსხვავებულნი, რომ არ დასკირვებოდათ ფერ-უმარილი, კრწლა-ჭრულები და ფერად საღებავთა მეტი შესქელება. სანტიმენტალიზმი, გაზვიადება საქმისა იმ მწერლებში ნაწარმოებში ყოველთვის აფუჭებს საქმეს და, ბოლოს, მხატვრობის ასე აბუჩად აგდება სახელს უფუჭებს იმათ საუკეთესო ნაწარმოებსაც-კი...

დ. კლდინიშვილი ჰხატავს ცხოვრების სინამდვილეს, იგი განშორებულია სანტიმენტალიზმსა და გაზვიადებებს და ავტორი ქმნის მწერალის ტაქტით და საქციელით ფერ-უმარილებს, ზღაპრულ ამბებს და წამატებულ ფაჩის ბაღდადებს შორს, შალიან შორს გაუბრბის. ამასთანავე სრული ობიექტივობა, ნაზი იუმორი ავტორისა მისს მოთხრობების შინაარსს ღრმა და ძლიერს ინტერესს აძლევს, და ის პოეტური, ცოცხალი სული, რომელიც მოჰბერს ხოლმე ყოველგან კლდინიშვილის მიერ დახატულ სურათებს, ჰხდინ ამ სურათებს მხატვრულად დასრულებულ ნაწარმოებად.

ჩვენ გარემოება ნებას არ გვაძლევს დაწვრილებით შევეხოთ „სოლომონ მორბელაძეს“ და „სამანიშვილის დედინაცვალს“, როგორც ტიპებს, რომელთაც აქვთ დიდი საზოგადოებრივი და სალიტერატურო მნიშვნე-

ლომბარდისხვა დროს, როდესაც ავტორის ტალანტი სავსე
სებით გაიშლებოდა, როდესაც იგი გაბედულად და ღრმად
განკვეთს თანამედროვე ჩვენი ცხოვრების ახალს პი-
რობაში გაჩენილს ფუცა-ფუცა პირების საქციელს და
მოქმედებას, ჩვენ ვუძღვნით და კლდიაშვილის ნაწე-
რებს ვრცელს განხილვას. მანამდის მივაქცევთ ახალ-
გაზდა ბელეტრისტის ყურადღებას ერთს უბრალო სა-
ლიტერატურო გარემოებაზე. ავტორი უფრო უმთავ-
რეს გმირებს ჰხატავს შესანიშნავი რეალიზმით და კო-
მიზმით; მეორე ხარისხის მოქმედი პირები დაჩრდილუ-
ლია; სუსტად არიან დახასიათებული, სიცოცხლეს მო-
კლებული, და ერთიანობას, რომელიც ხელოვნურ და-
მუშავებას მოსდევს, თითქოს რაღაც აკლიაო. ავტორ-
მა ძალა არ უნდა დაატანოს თავის ნიქს და თავისუფლად
მიჰყვეს ხოლმე მის მდინარეობას, მაშინ იგი თავის-
თავად დახატავს შესანიშნავს სურათს და ხასიფს, რო-
მელიც ძლიერიც იქნება და მართალიც...

შესანიშნავია „მომამბეში“ დაბეჭდილი დრამატიუ-
ლი პიესა: ჩირინეს ბედნიერება“, სურათი. სოფლის
ცხოვრებიდან, 2. მოქმედებად. პირველ მოქმედებაში
დიდი ხელოვნებით არის დახატული აბესალო სალამ-
თაძე, რომელსაც სულით და გულით მოუწადინებია ცო-
ლად შეირთოს ფილიპე ბარბაქაძის ლამაზი ასული ირი-
ნე. ირინესკი ახალგაზდა პავლე როდამიშვილთან აქვს
სიტყვა მიცემული. ერთს დღეობაზე ბარბაქაძისას საიდ-
განლაც გაჩნდება აბესალო თავისი აფსონებით და შე-
ზარხოშებულ რაინდისაგან ირინე თავს ვერ დაახწევს
ფერას გზით, აბესალო თითქმის გაგიჟდა იმ დღეს ირი-
ნეს „ეშხით“. და ფილიპე ბარბაქაძეს ხელად განუცხა-
დებს, რომ „იმედი მაქვს სიძედ არ დამიწუნებ და შე-

ნაქალიშვილის მიხედვით, ჭარო... მწარე, გულისთვის
 მოწაღინებული: შეიღალ მიმიღო და ჩემი თავი უნ-
 და მოვიკლაო...“ ფილიპე ქალიგნ უახარებულად, ცრემ-
 ირინეს თავი სთქრვა ცოლად გამისთანა შესანიშნავმა წაშ-
 კაცმა, დიდ რაჯახისად და გვერდში შეიღმა აბესალომისა
 ლამთაძემ, და თავის ქალიშვილს ირინეს უტყადებს ამ
 სასიხარულო ჰმბავს. ბირინე უარს უბასუბებს: „არ მიყ-
 უარსო“. ამგვარამ მამსა სასაცილოდ და არ ურთენის, ესაუ-
 რემოება და ამ სიტყვებით შეუბღვეს ირინეს: „სუ-
 ბა, ჩემი და ხმა ვარ ამოილო!“. დიახ? მანამდი ნუ გათ-
 ხრედებოქ, ძანამ ფინმე ვარ შეიყვარო ქალიშვილობაში
 და კისერზე ვარ მოცვიო ისე მაჭრად, რომ ვერსად გა-
 გექცეს!... დიახ! შენმა სიტკაცლემ! არ შიყვარსო?!...
 არ გიყვარს, მერე შეგიყვარდება— მანამდი რომელი თავ-
 ძიყვარე ქალიშვილი დეიწყებს, მენსავით ასე მოურო-
 დებლად სიყვარულზე ტარტაღს... ამას მოველოდი მე
 შენგან?!... ამის თმედი მქონდა (მე შენი?)! ვბრა, სულე-
 ლი და უკუოა მე ვარ, ამდენი ღირსება არა ვხვას რომ
 ვაძლევ!... შენს უკუყვარსებებს სანაირ ბედნიერებს
 რაღა დაგაწარგვინებ?! მერე მჯდლობასაც კი შეტყვობ
 ფილიპემ არენე მოუხრავს აბესალომის და ველი, როდამე
 შებღსა ვაგადაუწყდა სიხარულოდა დარჩა ხელ-ცალო-
 ერი კოლესი იმდენი ძიხსა ბრან ენა უდიდ მოთბინე სული
 მესე მმეორენ მოქმედებში დახატულია ცოლქმროს, აბუ-
 ჭალოსა და ირინეს ერთი მეორესთან უდმეოკიდებულტ-
 მს: აბესალომმა გაუძღლა სიტკაცლენ არა თუ ირინეს,
 თავის მოხუცებულ მშობლებსაც— ეკასა და სამონ სს-
 ლამთაძეებს. თავის ატეხილს და დაეპრებულს სურფ-
 რების შესრულების შემდეგ, ბირინე აბესალომისათვის
 შეიქნა მტერი ბარგი და შეიძულა ცოლი, ამასთანავე

ხარისხში ხმება. გავრცელებულია, რომ ვიქტორ იჩინე
 ლეონტობდეს ქმარს და აბესალომსაც ექვთაქეს როდ-
 ში შეიღობე. აბლარავისთვის დამალული არ არის. ვამთი
 მბავი. ფრანს შეგენიერს; ირინესათვის-კი უბჭედურს. დღეს
 სიმამრი და როდამი შეიღობი. შოკლოდნულად „Deus
 ex machina“ — საერთო ესტუმრებიან სამსონ სალამთაძის
 ოჯახს და, აი, სწორედ აბესალომის გამოშინ ფამართავს
 ერთს. უშველებელს აღიჯქვითს. ცამ აღიქვითში ცუდ-
 ქმარნი ერთმანეთს შეხედებჯან და გაამართება უმართე-
 ზულა სიტყვებით ერთი მეორის შემკობა. გულმოსუ-
 ლი აბესალო იმრმეღობს ხმარს და მჭკლავს თავის
 ცოლს ირინეს.

აბესალომ სალამთაძის მსგავსს ხალხს იცნობს. ივენი
 ლიტერატურა. ეს ზეწეშია წარბას („პირველი ნაბი-
 ჯი“ — გ. წერეთლისა) და იმისი აჩრდილის ტარფელ
 მკლავაძის („ივენი ქვეყნის რაინდი“ — ნინოშვილისა)
 ახლო მონათესავეა. მაგრამ აბესალომს ანტიკერმა აე-
 ტორმა მინც შთაბერა ახალი სულში. სხვა ცხოვრების
 განსხვავებულ გარემოებაში დაგვიხატა იმისი ხასიათი
 და საქციელი. უფრო მიხედვით სიტყვას ან ძობი, ან
 ივენი აბესალომი უფრო განებჩერებული, გრძნობა-აშლი-
 ლი, შექეფიფიანებული ვაყვაცია, რომელსაც მასწინძლის
 ფილიპე ბარბაქაძის კარ-მიღამო, უზრ-გარემოა და სტუმ-
 რები არაფრად მიჩნეა და ზიესის პირველი მოქმედე-
 ში მასწინძის რულამდე მისდევ-მოსდევს ბარბაქაძის ასულს —
 ჩრჩინეს და მასწინძებს არ აძლევს აბესალომ სალამთა-
 ძის გზა-გზა შეხედება ჟონიერი და ზრტილობიანი ყმაწ-
 ვილი კაცი — ბიქტორ, რომელიც ემუდარება დაწყნ-
 რებას, მაგრამ ზავახელი მინც არ იმღობს თავის საზი-

ლარს. საქციელს და მეორე ოთახში გაუვარდება საწყა-
ლობელს ირინეს. იქ ირინეს საქმრო, როდამიშვილი
შეხვდება მას გულ-მწყრალი და შეწუხებული, რომლის
მიმართ აბესალომი ურცხვად და დაურიღებლად ასტეხს
ფრთხ უშველებელს ხარხარს.

„ხა, ხა, ხა!.. ხა, ხა, ხა! ძალიანია, შენ ნუ მო-
მიკვდები, ძალიანია! ვიდაცა ჩანჩურა როდამიშვილის
გულისთვის ყოველივე სიამოვნება უნდა მოვიკლოთ!
აბა კაცი მხოლოდ ის ყოფილა—ჩვენ არაფერი!“ აბე-
სალომი დაიჭერს ირინეს, რომელიც, რაც ძალი და
ლონე აქვს, იწევს, უარსაც ეუბნება; მეტი ლეკური
აღარ შემიძლია, რადგან დავიღალეო.

„აბა, თუ დაიღალეთ, აგერ დაბრძანდით და და-
ისვენეთ. აბა, ყმაწვილებო, სულიყო, ისე ტკბილად,
ნაზად, რომ ყველას გვიამოს! დასხედით! დასხედით!
ჩვენსკენაა ლხინი წამოსული“...

ამას როდამიშვილის გულ-გასახეთქადაც სჩადის,
აბესალომს სამასხროდ ჰყავს იგი აგდებული. ყოველს ფე-
ხის გადადგმაზე სცდილობს იგი, რომ როდამიშვილი
დამციროს და მოჰკლას ქვეყნის თვალში.

აბესალომი ტიპია შეხარხოშებული აზნაურიშვი-
ლისა, რომელსაც შეძლებაც გვარიშვილობაც ხელს
უწყობს და ქვეყანაც, რასაკვირველია, „ფეხებზე ჰკიდიან“.
საკვირველია ამ ჯურის ახალგაზდათა აღზრდის, სიტყუ-
ვა-პასუხის, მიხვრა-მოხვრის, საქციელისა და მთლად
მათი ყოფაქცევის ისტორია, თავ-გადასაყალი. ამათ
ჩვენი ქვეყანა ერთს უშველებელ ბაღნარად მიაჩნიათ
და ადამიანები, რა თქმა უნდა, თვისი ჯურის ადა-
მიანები, საქეიფოდ გაენიღნი და მოვლინებულნიც

იმათ გონების ვერ წარმოუდგენია ჩვენი ქვეყნის უიდეალ-
 რი, მწარე მდგომარეობა, ვერ ხედვენ ყოველს საქმეში
 ჩვენს დაქვეითებას. პირ-იქით, ქართველობა მიაჩნათ
 ერთს უფესანისწავეს, უუძლიერეს და უმდრდრეს ხალ-
 ხალ მთელ დედა-მეწის ზურგზე და მთელ ქართველებს
 შორის თავიანთ თავს სთვლიან, რასაკვირველია, პირ-
 ველ კაცებად. ყოფილა იმის მაგალითებიც, რომ ჩვენი,
 მარტლაც, პირველი, მოწინავე კაცები ამ ვაებატონებს
 გაულანძღავთ და გაულახავთ ბანკების კრებაზე და
 სხვა საჯარო ადგილებზე. აგერ მერცე საუკუნეში გა-
 დავდივართ, თითქოს განახლებული ცხოვრების ეპოქა
 ჩვენ შუა დადგა, და ამ თავზე ხელ აღებულთა რიცხვი
 ქალაქებსა, დაბებსა, სოფლებში და რკინის გზების
 სადგურებზე არა თუ კლებულობს, მგონია, მატულობს
 კიდევ და შახაქ საქციელით ქვეყანას თავიც ეჭრება და
 დიდი, საგრძნობელს ზარალიც ეძლევა.

ფიჯიზე ბარბაქაძე, განუცხადა თუ არა მას აბესა-
 ლომმა თვისი სურვილი, მაშინვე ირინეს წართმევს
 მისს საყვარელს— როდამი შეიღოს და აბესალომს მიათხო-
 ვებს. ფილიპე ბარბაქაძე ძველი დროის ნაშთია, მაგრამ
 ესეც ნამდვილი ტიპია... ბარბაქაძე დაბანდებული გრმობა-
 ბაგონების პატრონია. იმ თავითვე ისე აღზრდრლა იგი,
 რომ ერთი ნათელი აზრს არ მიჰკარებია მის გონებას
 მუდამ ისეთ ხალხში და წრეში უტრიალებია, რომ ძა-
 ლა-უნებურად ცხოვრების ცუდს, გაშატახსირებელს მხა-
 რებს აწყდებოდა; იგი ხედავდა მუდამ, რომ მ-
 მა ყოველთვის შეიღოს ბატონი იყო. გავლენიანი და
 შეძლებული გვარიშვილი უფრო მცირე გვარის და შექ-
 ლების მბრძანებელი, უფროსი უნტროსს სჩაგრაგდა ყრ-
 ველთვის და ყოველგან და, რასაკვირველია, ცხოვრებ-

ბის ასეთს ფილოსოფიას არ დაუკარგავს იმისთვის აზრად და მნიშვნელობა. ამიტომაც სრულიად გასაგებია იმიტი ბრძანებლობის კილოთი ნათქვამი პასუხი, რომელსაც აძლევს იგი ირინეს და რომელიც ზევით ამოვსწერეთ. ფილიპე მუდამ იმას ხედავს, რომ ყოველი ადამიანი პირად ინტერესებს ემსახურება, ყველა ერთი მეორეს დაჩაგრავს, გაბათილებას და განადგურებას ცდილობს და, ვინც ღონიერი და გავლენიანია, სწორედ იგია ბედნიერიც ამ ქვეყნად. ამიტომაც აბესალომ სალამთაძე, როგორც გავლენიანი გვარიშვილი, შექმნილი და ღონიერი, ფილიპეს მიანია ბედნიერი ამ წუთი-სოფლად და ფიქრობს, რომ იმისი ქალიშვილიც, რაკი აბესალომის ცალი შეიქნება, სრული ბედნიერი იქნებაო.

„შენი უქკუობისათვის ამნაირ ბედნიერებას რაფა დაგაკარგვინებ?!.. მერე მადლობასაც-კი მეტყვი!“ — ეუბნება ეს უბედური თავის ქალიშვილს.

დიდი ქონება და კარ გვარიშვილობა იდეალი იყო ჩვენი და არის ახლაც. ადამიანის გრძნობანი, გულის სიყვარული იმთავითვე შეგინებული იყო და ფილიპეს ჯურის კაცებს სრულებითაც არ ესმით მათი დიადი მნიშვნელობა და ძალა. მაგრამ თანამედროვე ჩვენი ცხოვრება ახალ თაობის საკიროებანი და ინტერესები ებრძვიან ამათ თვით-ნებობას და დესპოტობას, წრეს გადასულს სიმწარეს და ვაგლახ ცხოვრებას და ასეთს ყოფას ვერ აიტანს, ბოლოს და ბოლოს, მოზარდი, ცოცხალი არსება, და ფილიპე ბარბაქაძეები ცხოვრების მიმდინარეობისგან, მიუცილებლად, წალეკილნიც იქნებიან. ხოლო საკიროა მეტი ბრძოლა, მეტი ინიციატივა.

„აბესალომისა და ფილიპე“
პეტროსი ვაჭბატონები, მაგრამ არიან ისეთნიც, რომელნიც
გაცილებით მაღლა დგანან ამ გმირებთან შედარე-
ბით. ასეთი ვახლავთ კლდიაშვილის პიესაში ბიქტორიც,
მეტად პატროსანიან და გონიერი ყმაწვილი კაცი. ზგ
ძალიან შეწუხებულია, რომ აბესალომი ასე ურცხვად
იქცევას ხვის ოჯახში და ირინეს, როგორც პიროვნე-
ბას, ძალად ართმევს მისს პიროვნულს უფლებას. ამა-
სალომს წინ წამოყენებული აქვს თვისი საკუთარი სია-
მოგება, საკუთარი მე, და ამას გარდა იმას არაფერი
არა სწამს—რა ქვეყანაზე. ბიქტორი კარგად ჩხედება ირინე-
ნესა და იმისი საქმროს—როდაშიშვილის გულში, ატ-
ყობს, თუ რა ცეცხლი და საშინელი ქარტყილი ამტყდა-
რა ამ ორს არსებათა გულში და ცდილობს როგორც
ირინეს მამის გარდაწყვეტილება ჩაშალოს:

„აბესალომს სრულიად არა აქვს თავი, ოჯახს მო-
ეკიდოს,—ეუბნება ბიქტორი ფილიპეს,—აზა თუ მოე-
კიდოს, მეტსაც გეტყვით, იგუოს ოჯახი. დღეს თუ
ირინეს გთხოვს და იმისთვის ირევა, ეგ იმიტომ-ქა არა,
მართლა მისი სიყვარული ჰქონდეს გულში, მართლა
ცოლად ირჩევდეს მას... არა, მერწმუნეთ ამაში, ბა-
ტონო ფილიპე, არასოდეს, მაგ კაცი გატაცებულია ასე
უცაბედათ აღპრული სურვილით და არაფერს ერიდება,
რამე გზით კოხტა ქალი დაისაკუთროს, და მერმისზე
ის სრულიად არ ფიქრობს... მაგას გაღვიძებული
გრძნობის ჩაქრობა სწადია და მერე რა იქნება, ამისდ
დარდი, არაფრად აწუხებს, იმიტომ რომ ცოლსა და
ოჯახს თავის თავს არ შეაწუხებინებს. აბესალომისთანა
ხასიათის ყმაწვილები საოჯახოდ არ გაუჩენია ღმერთს
და როცა შემცდარან და შემთხვევით მოჰკიდებიან

ოჯახს, იქ სოკეთვე ჯერეთ არავის უნახავს! საუბედუროდ, ამის მაგალითები სავსეა ჩვენში... თუ ვინმე გაძღვებულ მგათთან, ისევე მაგ ხასიათის მავარი ქალი, თორემ მერჯობა, მშვიდობიანი, ღვთისნიერი ქმნილება მაგათ სიახლოვეს უკიდურესად გაწვალებულია დამწყობული. დამიჯერე, ფილიპე, რომ შენს ირინესაც ამ გვარ მომავალს გაუშვებ, თუ უარი არ მიუგე აბესალოსს!“

ასე გრძლად იმტომ ამოვწერე ბიქტორის სიტყვები, რომ მასში ნათლად იხატება ამ ყმაწვილი კაცის გონებრივი და ზნეობრივი არსება. ეს არის კაცი, რომელიც სხვის, მოყვასის უფლებას, თავისუფლებას და სიყვარულს ესარჩლება და სდევნის მხეცურს საქციელს და უზრდელს, საკუთარი სიამოვნებისათვის თავხედურად მებრძოლს ადამიანს...

ბიქტორი სრულიად ახალი ტიპია ჩვენს მხატვრულს ლიტერატურაში. აქამდის ვინც-კი შეხებია ჩვენ თავდა-აზნაურთა ცხოვრებას, ყველანი უარ-ყოფით და რაღაც ერთხელვე აჩემებულის ტენდენციით. გვიდებოჯდენ ხოლმე თავის ყაჯანს.!) დ. კლდიაშვილმა ღრმად

1) ბატონმა ივ. გომართელმა ხამდღვლი ახალი ღრთის ბეჟეტრისტი მხლელად და მარტო განსვენებულს ნინოშვილში დაინახა და თვის სოცრად განსვენებულს და ფრად სსსცილო „კრიტიკაში“ („კვად“ . ხეტა, როდის უნდა დასრულდეს! შეოცე საუკუნეში თუ?) უწოდა მას განსმტეკებელი და შევირდა სახელი: ხალხის (?!) გულის მესაიდუმლე.“ (!!!) ხეტაფი იმას, ვისაც ბ-ნი გომართელი შეაქებს: მაშინ იგი შუქსმინიც არის და ბაარონიც. ავი ზოკიერთები შექსმინსაც ასე უწოდებენ: ხალხის კულის მესაიდუმლე... ნინოშვილის მბაემა მომაცონა განსვენებელი. იოსებ დავითაშვილის მბაემა

და შეგნებით ჩაიხედებ. ცხოვრების იმ თავალაზნაურთ შორის დღეს-ღამისა მეტად სიმპატიური და ნათელი აქვსება, რომელსაც ყოველს სიტყვა-პასუხში და საქმეში მეტეცობა გონიერი მოქმედება.

რეგი აზრი ბუჯახზე, როგორც საქუთრებაზე, კიდევან

ჩვენს ლიტერატურაში, საწყალობელი ღვათაშვილიც რომ ვა-
სტამეს საფლავში და უწოდეს: „მოციქული ძმობისა და თ-
ნაწარმობისა“ სწორედ ისე საწყალობელია. ნინოშვილიც ჩინ-
ხათის სსსფლავზე არ მთავრებს და, ვინ იგის, რამდენმა
უსუსუტმა აიღვა მამინ ქვა და აკლავინდა. და, აი, ახლაც,
რადესაც მას აქედ რამდენიმე წელაწადი გავიდა, მთავრებს
არ აღეკენ საფლავში და უხდათ გასკივინ, გასკივინ ისე,
რამ ამას იქით წასვლა აჩას გზით არ შეიძლებოდაც, უუღ-
ღეს ბელეტრისტად გამოაყვანონ და... ხალხის გულის მე-
საიდუმლოდ: „მონათლენ!.. აბა, დახვეჯო ერთი, სადამან
მადან! ქათამი რომ წვალს დაღვეს, დმუკთს შეხედავსო,
ნათქვამია და ჩვენც, სიმართლეს რომ არ ვუბტუუნოთ, უხდა
აქვე ვსთქვათ: ხინოშვილს არა თუ რაღაც შევირთა და მის-
ტიკურა სახელწოდება: „ხალხის (?) გულის შესაიდუმლო“ (!!!)

დაუქმის, ანამედ ნამდიდოს და ქვემარტის ბელეტრისტ-
საც ვერ ვუწოდებთ. ნამდიდო ბელეტრისტმა რომ (ქანაშა-
ნიანზე) აღზრდილეს შესაღებდა, თქვენს ვინც მასკარი, მან-
შინ ჩვენს ბელს ქაღვიც არ დაჰყუდა. ჩვენს მხოლოდ ერთს
შეუნიშნავთ. ნინოშვილის ნაწერებში, მართალია, იხატება
ალაგ-ალაგ ცხოვრების ამბავთა პირდაპირ, მშრ-
ლად გადმოღება, მაგრამ იქ, სადაც საქირთა საქუთო-
რი შემოქმედებითი მხატვრული ძალა და ცხოვრების
მოვლინებათა გათვალისწინება და შეგება, რეგი სრუ-
ლიად უღონოა და ძალიან უსუსურიც... გარდა ამას,
აგი უთქვამს თვის თქალსაჩინო ნაწერში ტენდენციის შრმა
მოსამსახურე და უუგ-მოჭრილი მონაა უთქვამს...

თუ მართალია, რომ თუ ვინმე უნდა ავტობი...

ძლიერად და დიდ მნიშვნელოვანად აზრით აღმოჩნდა. ბიჭ ტორს, ამიტომაც წარმოადგენილი აქვს, რამე აბესალომისთანა კაცებს ხშირად, ძალიან ხშირად. ესეთი ღმირ მნიშვნელოვანი მოვლენანი სიცოცხლემ უწამლოავენ და სხვებსაც ასაღმუბუნ. წუთი-სოფლის სიამოვნებას იგი ამიტომ ცდილობს, მოსალოდნელი ტრაგედია თავიდან აკრლოს ირინეს. ბიჭტორმა კარგად იცის, რომ ხრანე აბესალომის ხელში სულით და ხორციით დატანჯული იქნება და გულით უნდა, იხსნას როგორმე ეს სუსტი არსება უბედურებისგან. მაგრამ ფილიპე ბარბაქაძის ყრუ უფიცობის და თვით-ნებობის კედელი ვერ შეჭრება მაინც ამ საბუთიანი სიტყვა-პასუხის ადამიანმა, და გამოჩერჩეტებულმა მამამ თვისი ასული ხელში ჩაუფლდა აბესალომ საღამომდენს დასაბედნიერებლად.

უმთავრესი გმირი პატარა პიესისა ვერ არის საესებრ დახატული. აგრეთვე რადამიშვილიც ძალიან მკრთალად არის დახატული. ირინეს ტიპის დაუსრულებლობა ხელს უშლის დრამატიზმის თან-დათანობას და პიესას აკლდება სიცოცხლე. ირინე თუმცა, რა თქმა უნდა, განირჩევა თანამედროვე ქართულ პიესების გმირთა ქალებიდან მიუხედავად, რომ იგი პირ და პირ ცხოვრებიდან არის აღებული, ცოცხალი პირია, მამის თვით-ნებობის ქვეშ აღზრდილი, მაგრამ პატიოსანი, მშრომელი და წყნარი არსებაა და მისი ფსიხოლოგია ავტორს ნამდვილად აქვს დახატული. მაგრამ, როგორც ვსთქვიით, ეს მხატვრობა მეტად სუსტია და მკრთალიც...

უნდა შევნიშნოთ, რომ დ. კლდიაშვილი ჯერ-ჯერობით, საზოგადოდ, გვაცნობს თავს, ვითარცა ბელეტრისტი; რომელიც გვიხატავს ცხოვრების რეალობას, მის სინამდვილეს, მოვლინებათა ურთიერთობას და

შორს გაურბის რეპრეზენტებულ ზღაპრებსა და ტანჯონორობას და ტენდენციებს, რომელიც მხოლოდ შესანიშნავი მხატვრის ხელში სინამდვილეს არ ამახინჯებს... აქ კლდია შვილი თითქმის აქარბებს კიდევ ცოტად. აქარბებს-მეთქი, იმიტომ მოგახსენებთ, რომ ნამდვილ ხელოვნურ მხატვრობისათვის არა კმარა ცხოვრების მარტო სინამდვილის მშრალად, პირ-წმინდად აღნიშვნა და გადაღება. საჭიროა ვრცელი მხატვრობა; შეგნებით დასურათება მოვლინებათა ურთიერთობისა, პოეტური მოგონებაც აქვს ვსთქვად, წამატება, სწორედ იმიტომ, რომ ეს სინამდვილედ დიდ სიცხველით, გარკვევით და შეუქის მიფენით დაგვიხატონ ფვალ წინა... მაგრამ აქ დიდ ნიქთან ერთად დიდი სიფრთხილედ, დიდი პოეტური წინასწარ-გრძნობაა საჭირო ავტორის მიერ, რომელიც მხოლოდ ხანგრძლივისა და ნიქიერი მუშაობით ლიტერატურაში თან და თან შეიძენს ამ სიფრთხილის და პოეტური გრძნობელობის მნიშვნელობასაც და საჭიროებასაც; გავწყვედ, ბარემ, პიესის ნაკლოვლოვანებათა ჩვენებას.

მეორედ მოქმედება, პიესისა მეტად სუსტი და უფერული ირინესა და აბესალომს შორის ურთიერთობა; მოკიდებულება ვერ არის გარკვეული და დახატული, მაგიერად ავტორი ირინეს მხოლოდ მეოჯახედ მხატვრულად და ეს თითქოს რაიმეს მატებდეს დრამატიზმის ვითარებას საქმეს. წარმოიდგინეთ, რომ ზოგიერთი ისეთივე გამოჩნდეს, რომ მიზეზი ოჯახის გაუბედურებისა აბესალომის-კი არა, ირინეს მოახვიოს. მარტალია, ფანაზის გრძნობა ავტორისა ირინესაკენ არის მიქცეული, რომ გორც ვითომ-და სუსტი არსებობსაკენ, მაგრამ ეს გარეგნობა მარტალ ანა უმარა დრამატიზმის ფითარებისათვის.

პიესაშიც მივტრდები და დიდი დრამატული წამი უნ-
სის ბზროს და კლდიაშვილს დაუსრულებელი დასუს-
ტი გამჩხუვიდა. აბესალომი თბქოს ფანჯებ უხდოდეს
სამაგიეროს ირინეს, შურს მოიებდეს და იმიტრამ ჰკლავ-
დეს.

ახვის დიდ ნაკლოვანებად მიმაჩნია სწორედ
ისიც, რაც სხვას, მრავალგვარ ხალხს შიესებზე
აღსრულებ კრიტიკოსებს დიდად მოეწონებათ ქმრის მიერ
ხანჯლით მოკვლა ირინესი. საზოგადოდ მიღებული
დღეს, სწერონ პიესები და დადგან სცენებზე იმნაირე-
ბი, სადაც ან გმირი მამაკაცი, ან გმირი დედაკაცი იწამ-
ლავს თავს, ან ხანჯალს ჩასცემენ, ან ტყვიით ჰკლავ-
ვენ. ეს მოვლენა დღეს აუცილებელ პირობად მიჩნიათ,
რომ პიესის „დიდი დრამატიზმი“ წარმოგვიდგინონ.
მაგრამ ეს ხომ უმთავრესად მოგონილი ზღაპარია და
არა ნამდვილი დრამატიზმი ნამდვილი ცხოვრებისა. ნამდ-
ვილ ცხოვრებაში რაც უნდა უდიდესი და ურთულესი
ზნეობრივი, პსულოგიური ტანჯვა-ვაება და მწუხარება ნა-
ხვთ, მათ შორის ათასში ერთხელ მოხდება ხოლმე თა-
ვის მოკვლა, ან სხვის მოკვლა და საუკუნოდ დაღუპ-
ვა. ყოველთვის და ყოველგან თავის მოკვლა ხანჯლით,
თუ ტყვიით ძლიერ იშვიათი შემთხვევაა და არა ჩვეუ-
ლებრივი, მუდმივად მოვლინებაა და თუ ისეთი პიესე-
ბი, სადაც დახატულია ჩვეულებრივი ადამიანები, ჩვეუ-
ლებრივი, მუდმივი ცხოვრებები უტყუარად ხატავენ
ცხოვრების მოვლინებათა სინამდვილეს და აზრადან
სწორედ ეს უგარემოება აქვთ, მესმის ვიკითხოთ ერთი,
რისთვის აზვიადებენ ხალხს დრამატურლები საქ-
მეს, რისთვის ხდება ამდენი თავის მოკვლა და სხვების
მუტლის გამაფრთხილებელი მხოლოდ ერთად ერთი

უნდა იყოს: ეს საჭიროა ავტორებისათვის მხოლოდ იმიტომ, რომ სცენაზე ერთი უშველებელი კატასტროფა მოახდინონ და საწყალობელ მწყურებლებს შიშის ზარი დასცენ თავზე. ამას ჰქვია ეფექტი და „უშველებელი შთაბეჭდილების“ მოხდენა. აი, ამ ფუქსიატო ეფექტებისათვის წვალობენ და იტანჯებიან ერთ გვარი დრამატურღები და სპეციალობელნი მსახიობნიც. აღვილად შესაძლებელია, სცენისათვის ასეთი ეფექტები საჭიროც იყოს, რადგან გარდა ამგვარი კატასტროფების და ეფექტებისა ახალ მოდის დრამატურღების ფანტაზიას მეტი რა უნდა შეეძლოს?! მაგრამ ისეთი მწერალნი, რომელთაც ატყვიან კკუისა და ტალანტის მადლი, არ უნდა ჰბაძავდნენ უნიკო დრამატურღებს, არ უნდა მისდევდნენ უნიადაგო კატასტროფებსა და ეფექტებს; არამედ უნდა ხატავდნენ ხელოვნურად იმას, რაც უნახავთ და შეუნიშნავთ ნამდვილ ცხოვრებაში და, რაც ხდება ჩვენ თვალის წინ მუდამ და ყოველგან. შე შემიძლია მსოფლიო ლიტერატურაში დავასახულო ბევრი შესანიშნავი პიესა, სადაც გამოყვანილია კოლ-ქმარის დიდად აუტანელი გაჭირვებული ცხოვრება, უდიდესი ტანჯვა, ერთი მეორესთან შეკავშირებისა გამო, მაგრამ იგინი სცნობენ თავის უძლურებას ამ უდიდის წინაშე, ამ უბედური გარემოების თავიდან მოცილება ვერ ახერხებენ, ან ახერხებენ საქმის გამოგვარებას როგორმე, თავს არ იკლავენ და არიან თავის მდგომარეობასა და ცხოვრებაში. და ესეთი ორიგინალური გამოხსნა პიესის კვანძისა უფრო უდიდეს ტრალიკულ შედმოქმედებას მოახდენს ხოლმე, ვიდრე რევოლუციურებს სწოლა და ხანჯლებით ადამიანების გამოფაშვა. მქ მგონია, ბ. დ. კლდიაშვილს, რომელმაც დავგიხატა ასე

ცოცხლად და უბრალოდ ირინეს ცხოვრების ერთი ეპი-
ზოდი, შეეძლო გაეთავებინა პიესა უკატასტროფოდ.
ცოლისათვისაც და ქმრისათვისაც კმარადა მხოლოდ
ერთად ერთი ზნეობრივი ტანჯვა, უბედურობა და ის
საწამლაი, რომელმაც ირინე „გააბედნიერა“ ცხოვრე-
ბაში. აბესალომის ჯურის ხალხთაც არა სჩვევიათ ქა-
ლების გამოფაშვა და „მამაცური“ საქციელი. ისინი,
ჩვენის აზრით, ველური ხალხია და ველური ხალხი,
გერბერტ სპენსერისა არ იყვეს, მეტად მხდალი და მში-
შარა ხალხია...

ამ პიესაზე უფრო შესანიშნავი ნაწარმოები ახალ-
გაზდა ბელეტრისტიკისა დაიბეჭდა შარშანდელს «მომ-
ბეში», სახელდობრ, „მრეულში“, რომელიც წმინდა გან-
ხორციელებული მხატვრობაა თავიდან ბოლომდე. ჩვეუ-
ლებრივი ამბავია აღებულის, მაგრამ რა სიამოვნებითა
და გატაცებით იკითხება იგი, რა დიდ შთაბეჭდილებას
იწვევს, რადგან დაწერილია დიდი დაკვირვებითა და
მხატვრობით!

მოკლედ შინაარსი მოთხრობისა ესეთია: ახალგაზ-
და ნასწავლი მღვდელი ზოსიმე, რომელსაც, ვინ იცის,
სემენარის გალურჯებულ ოთხ კედელ შუა, რა სანუ-
გეშო იმედები არ უღვივოდა გულში, თუ მოესწრებო-
და იმ ნეტარ დროს, როდესაც მღვდლად სოფელში
დატრიალდებოდა და ბეჩავი გლეხ-კაცების ცხოვრებაში
შეიტანდა გაბედნიერების ბრწყინვალე სხივებს, ძალიან
აღელვებული და შეწუხებულია თავის უნუგეშო მდგო-
მარეობით. იმის მრევლში გაღარბებულ გლეხკაცობას
იმის შეძლებაც არა აქვს, ახალგაზდა მღვდელს ბინა მოუ-
ძებნოს მრევლში და, თუმცა გლეხნი განათლებული მოძღ-
ვრის წინააღმდეგნი არ არიან, მაგრამ მაინც დრტინავენ

რომ ეგ განათლებულიც ჩვენ გვიხდება შესანახავადო და მაგასაც ჩვენზე აქვს «თვალები გამოპრაწულიო». ამ სიტყვების მუდამ გამგონე ახალგაზდა მღვდლის გულში დატრიალდა ჯოჯოხეთი და ეკლესიის გალავანში სდგას გარეტიანებულებით, და არც-კი ესმოდა მას, თუ რას ემუდარებოდა ერთი გლეხის ბიჭი. ამ გლეხს ორი მძიმე ავადმყოფი უწვა სახლში; და მოძღვარს სთხოვდა, იმათ საზიარებლად წაჰყოლოდა. პეტრია სტორაჟმა მოართვა ჯორი მღვდელს და ორივენი გაჰყენენ გლეხს. გზაში შავს ფიქრებს მიცემული ზოსიმე მათკენ მომავალ მღვდელს შეხვდება, რომელშიაც ხედავს თავის მომავალ ხატებას. მღვდელი ზოსიმე ანუგეშებს მძიმე ავადმყოფებს, აზიარებს და გამობრუნდება შინ, სადაც პატარა ბავშვების ცოცხალი სურათთა დახატული. ამ დროებაში იმ გლეხის ოჯახში მოხუცებულ დედაკაცს ანუსიას ის ორი შვილი, ქალ-ვაჟი დაეხოცება და ზოსიმე მღვდელიც ამ გაუბედურებულის ოჯახის უშველეზელს ჭირსა და ტირილში იღებს მხურვალე მონაწილეობას, რომლისათვისაც დღეს მრევლი დიდად მადლიერია მისი.

უკეთესი ადგილი, ნამდვილი ტიპიური მხარე მისი, მხატვრული და დიდი კომიზმით ჩამოსხმული არის ის ადგილი, სადაც ორი მოძღვარი შეხვდებიან ერთმანეთს.

— მამა ზოსიმე, მამა ზოსიმე! — შემოსასხა შემხდურმა — მამათ, გეტყობა გულისწყენი უნდა იყვე!.. სძლიე, სძლიე, მამათ, ჯერ ახალგაზდა კაცი ხარ... მომავალისთვის შეინახე თავი! სძლიე სასჯელათა მამისათა და ძისათა და წმიდისა სულისათა, ამინ! — და პირჯვარი გადიწერე! ფუი ეშმაკსა-თქვა

და კათავდა! მხიარულად და სუელ-დაუთქმელად მთაყელა ამ ხანში შესულმა ჭადარა-მორეულმა მღვდელმა, რომელმაც ჯორი შესჩერა, ქუდი უკან გადაწია და ცოტათი გამთაჩინა თავისი მელოტი შუბლ-ზევითი.

— სად მიბრძანდები, მამაო მიხეილ? — შეეკითხა ჩვეულებრივის მისაღმებელს შემდეგ მამა ზოსიმე.

— ქუთაისში, აგერ ეს ვაჟბატონი მიშვავს, ებებე გვარი და მშვენოს თავის ჭკუითა და სწავლა-განათლებულობით! — და ამ სიტყვებთან მან თავი მიიბრუნა უკან პატარა, ათა-თერთმეტის წლის ბავშვსკენ, რომელიც უკან შემოჭვინილი ჰქავდა ჯდრზე, ძაღვად მიჰქროდა მამა მიხეილს წელზე შემოხვეული ხელებით, რადგან საჯდომი ადგილი უნაგირს იქით ჯორის გაფასე მეტად პატარა ღაჩხინდა, ასე მიჰქვროდა, რომ მამის ანათორაში გაჰხვევოდა თავი და სახე სრულიად არ უჩნდა.

— სასულიერო სასწავლებელში, მამაო?

— დიახ, დიახ!.. ჩვენ ქე გვწუნობთ, თქვე დალოცვილებო, — სიტყვითა სთქვა მამა მიხეილმა — დასაწუნიცა ვართ!.. ამ თრევაში, ამ ხალხთან ეყანაში სულ გამომელაყა თავი!.. არც რამ აუთ შივ, სულ ერთანად კამოიფიტა, გაფრინდა სადაღაც!.. რავარც ჰქაერი გაფრინდება, სწორედ რომ ასე! თუ არა ჩვენს დროზე ვითომც არც ჩვენ გვიჭირდა!.. მეც ვიცოდი რაღაც რაღაცები... მახსავს გიშხანის ზღვას გვასწავლიდენ, თეთრ ზღვას, ზეჩორის ღვრას... მარა დღეს სადაღაც ეს გიშხანის ზღვა, ან ეს თეთრი ზღვაო, ან ზეჩორის ღვრა — ვეღარათყერი კავაკე!.. თავი მომწონდა წინად და ახლა ამ თითის სივტე ბავშვმა მჯობა... სადაა, ბიჭო, თეთრი ზღვა? არც შენ იცი, შემარცხვინე კაცი!? გიშხანია?! ხა, ხა, ხა! — გადიხარხარა ხემარა და ენა-წელაანმა ხუტესმა. — შემდეგ მიხეილ

მღვდელი პეტრიას გამოელაპარაკება. — კი სუქანი კანკიანა
თი (კანკიანთი“ კრებუდი უნდა იყოს) გულის გამხიარულებს,
სამი იცით! მამა ზოსიმესაც სხვანაირ კუნებაზე მოიყვანდა!
ეგება ანდა კიდევ მიგელოდესთ კაი ბურუნუნა კანკიანთი, ა?..
ხა, ხა, ხა! კანკიანთზედ მიხვალთ?! — საცილათ შექვიოხხ სა-
ღისიანა სუტყსი.

— საზიარებელი მუაგს აკერ! მიუკო ზოსიმემ.

— საზიარებელი?! რა, ხა უკანრავად უკანრავდ! არ
შეგონა, თორემ ამდენხანს არ გაგაჩერებდით ამ შარში! უკან-
რავად... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, მშვიდობით ბრძანდებოდ-
ეთ! თავი დაუტოვო ზოსიმეს, შემოჭკრა ღეზი თავის თავფის
მსგავსს ჯიარს და მისსაუბრენი გაბმარდენ კრთმუნეთს“...

ავტორმა ამ პატარა მოთხრობაში ორი საუცხოვრო
სურათი დაგვიხატა თვალ-წინ. ერთი სურათი თავდებო
იქ, სადაც სახლში დაბრუნებულ ზოსიმეს ჩაეძინება:
მოთხრობაც აქ უნდა თავდებოდეს, როგორც სამართხ
ლიანად შენიშნა შარშან ბ. აკაკიმ „კრებულში“. მაგრამ
ჩვენს მწერლებს მხატვრული ზომიერება ყოველთვის
ჰღალატობს და დ. კლდიაშვილმაც ერთის მაგიერ, ორ
სურათი დაგვიხატა და პირველზე უფრო დიდსა და შენ-
სანიშნავს შთაბეჭდილებას და ზედ-მოქმედებას სწორედ
ეს უკანასკნელი სურათი მოახდენს ყოველთვის მკითხ-
ველზე. ამოვსწიერდით ამ აღგილსაც, მაგრამ დროც
აღარა გვაქვს და მოგვიტყვეთ... აფსუსი-კი არის, რომ
ასეთი ცხოვრების ნამდვილი, ცოცხლად აღებული სა-
მხატვრო სურათი ასე ერთი გაკვრით იყოს ასბმული
ისეთსავე ფონზე, ვით მიწყნარებულ ბუნების არემარე
ზე სუბუქი ნიაფი. მაგრამ არ ვიცო, მეონია, მეტისა

მეტი გადაქარბებით და ვრცლად დახატვა ასეთი სურათისა დაამლაშებდა კიდევ სურათის მოქარგულობას და ისევ სჯობია, რომ მოთხრობის საზოგადო ტანისა და ხასიათის თანაბრად ვე სურათიც ისე იყოს ჩამოსხმული, როგორც ავტორმა დაგვიხატა იგი. ეს უკანასკნელი ნაწერიც ისე, როგორც წინანდელი ნაწერები საყვარელი მწერლისა პირ და პირ აშკარავენს იმ გარემოებას, რომ ავტორს საუცხოვო ნიჭი აქვს მხატვრულად წერისა და მას აყენებს იმ წერტილზე, სადაც ვერ მისწვდებიან ბევრი ამ უკანასკნელს ჟამს სოკოსავით ჩვენში გამრავლებულნი „ბელეტრისტები“...

ამ უკანასკნელს თვის მოთხრობაში დ. კლდიაშვილმა დაგვიხატა მრევლში ახლად გამწესებული სემენარიელი „ნასწავლი“ მღვდლის გაჭირვებული მდგომარეობა, რომელიც გამოუწვევია გლეხ-კაცობასთან მისს ურთიერთობას და დამოკიდებულებას. ტემა ფრიად საინტერესო და დიდ-მნიშვნელოვანია და ერთი მხარე ამ მდგომარეობისა შესანიშნავის ნიჭიერებით აქვს დახატული ავტორს თავის სურათში. უნდა ვსთქვათ, რომ ჩვენს ლიტერატურაში ეს საფანი არც კია აღძრული. დ. კლდიაშვილის პატარა ნაწარმოებში მოკლედ არის დახატული ხასიათი მღვდლისა, ამიტომაც, ვერ არის მთელის სამხატვრო სავსებით დამუშავებული. დ. კლდიაშვილი შეეხო ისეთს რთულსა და საინტერესო საფანს, რომელიც მხატვარმა რომ სავსებით შეამუშავოს, მთელი ეპოპეია გამოვიდოდა. რასაკვირველია, დ. კლდიაშვილის პატარა ამბავს ჩვენ ვერ მოვთხოვთ ვერაფერს ამისთანას. ასეთს ეპოპეიას ჩვენი ლიტერატურა მოგლის

მომავალში, ამ ჟამად-კი სრულიად უადგილოა მასზე ფიქ-
რი... მაგრამ არ შეგვიძლია-კი, რომ არ შევნიშნოთ
ერთი გარემოება. ავტორს თვისი მოთხრობის გმირი
რაღაც განცალკევებით, შემთხვევით აქვს გამოყვანილი;
რაღაც განკერძოებულად ხატავს მღვდლის ყოფას
მრევლში და ოდნავაც არ გვიხსნის იმ შინა და გარე
რთულ მიზეზებს, რომელნიც ირგვლივ შემოხლართვია
მთელს ჩვენს აწინდელს ცხოვრებას...

მართალია, ჩვენი ლიტერატურა აქა-იქ შეხებიდა
მღვდლის ცხოვრებას და მოქმედებას მრევლში, მაგრამ
ყოველთვის სუსტად და მკრთალადაც: „გლახის ნაამ-
ბობში“ თ. ილია ჭავჭავაძე სწორედ ისე, როგორც განსვე-
ნებული მოჩხუბარიძე თვის „მოძღვარში“, რაღაც გან-
ყენებულად და იდეალურად ხატვენ მოძღვარს. მხო-
ლოდ ერთად ერთი ბ. მელანია შეეხო თვის შესანიშ-
ნავს „ბნელოში“ და კრებული დახატა გასაშტერებე-
ლის სინამდვილითა და კომიზმით... მაგრამ „ბნელოს“
ავტორის საგანი არც ყოფილა „კრებულის“ საესებით
დახატვა. იგი მხოლოდ გზაში წაატყდა იმათ, სწორედ
იმ ადგილას, როცა ილიას (ბნელოს) მამას ასაფლავე-
ბენ, და უკეთესი გამოხატვა ამ სურათისა არ შეგვხვედ-
რია არსად ჯერ ლიტერატურაში, მაგრამ მელანია შე-
ეხო აღმოსავლეთის საქართველოს კრებულს, რომელიც
ცოტათი განსხვავებულს მდგომარეობაში არის, ვიდრე
დასავლეთის საქართველოს სამღვდლოება...

მთელი ტრაგიზმი დ. კლდიაშვილის მღვდლის მდგო-

მარჯობისა იმაში ტრიალებს, რაჟმ შინ კაცის თვისი გა-
ნათლების მწიშენლობა, იცის თუ რამდენად მაღლა სდგას
გონებით, ხასიათით და სულითაც დაბალ, გაუნათლე-
ზულ გლეხებზე და მასთანავე ამ უპირატეს კაცს, არ
შეუძლია რაიმე დახმარება აღმოუჩინოს თვის მრევლს,
არ შეუძლია არ დაინახოს სრული სიბართლე და სი-
ნამდვილე ამ უგუნური გლეხების სიტყვებისა, რომ
იგიც, მღვდელიც „იმათეა თვალე-გამოპროწულიო“...
ჭაბუკი მღვდელი, ჯერ კიდევ იდეალისტი, წმინდა,
ამაყი, ძლიერ და ნიკიერიც, კეთილ-მოძქმელიც და
შემწყნარებელიც, რომელსაც სხვისთვის, მოყვასისა-
თვის მხოლოდ სიკეთე და ბედნიერება სურს, პირ-და-
პირ გრძნობს, რომ ეს მრევლი მას მტრულის თვალით
უქქერის, ნათლად ხედავს, რომ ამ მრევლში იგი სრულ-
ლიად ხორცაშეტია, ამას აღვილი არა აქვს ამ გლეხთა
საზოგადოებში უღა იმათ გარეშე უნდა დარჩეს მთელი
იმისი სიცოცხლე. ამ ახალგაზდამ ამ წამსვე იგრძნო,
რომ ამისთვის მოწვეალი დაღუბულია, აწმყო წარხოცი-
ლი და შერცხენილი, დაუზოგველიც, რომელიც მარ-
ტო შხამ-ნაღველსა და უსიამოვნების გრძნობას უმრავ-
ლებს და წარსულში კიდევ უნდადაგო ოცნება, რომ
ხალხს მაინც და მაინც დავეუახლოვდები და იმის ყო-
ველ დღიურ ცხოვრებას შევეურთდები, შუაზე გავიყოფ
კირსაც და ღნინსაც და ესე გავატარებ ჩემს წუთი-სო-
ფელსო. განჭკრა, უნ ჰუკეთ რომ ვსთქვათ, ჰქრება, ჰქრე-
ბა სამუდამოდ ყოველივე ის, რთაც ეს ჭაბუკი სულ-

დგმულობდა ოდესღაც... აი, ასე. ითრევს დღეს ცხოვრება არა ერთსა და ორს ნიჭიერს ახალგაზდას, არამედ მთელს თაობას ერთის წოდებისას, რომელსაც ზევით, სხვაგან წასასვლელი გზები შეკრული აქვს, უნივერსიტეტების კარები დაკეტილი აქვს, და კაცი არ აზრის, რომ ამათ მდგომარეობაზე, დაცინვის გარდა, ხმა ამოიღოს, რამე იფიქროს და იზრუნოს...

„თვალეზ-გამოპრაწული“ — გაურბინა ზოსიმე მღვდელს თავში და ისევ თვალ-წინ წარმოუდგა ახლანდელი ამბავი, ეს მისი მრევლი, მობუტბუტე გლეხკაცობა, ევთიმეს სიტყვები, მიხეილ ხუცესი და მის გულში ისევ გაიღვიძა საშინელმა სევდამ, სასოწარკვეთილებამ. ახლა ზედ ერთვებოდა ეს შინაური სურათიც. კი, კი უნდა გამოპრაწოს თვალეზი, მართლა თვალეზ-გამოპრაწულად უნდა იყვეს; თორემ ვერც სხვას წაადგება და თავის თავსაც აენებს! — ყოველივე ოცნებაზე ხელი უნდა აიღოს, იცხოვროს ისე, როგორც სხვები ცხოვრობენ! დროა აწი სოფლის ადათს შეეჩვიოს, პეტრიასი არ იყოს! სხვა ყოველიფერი ტყუილია და საზარალო! და ამას რომ ეუბნებოდა თავის თავს სახელმძღვანელოდ, უცნაურად ანუსიას ოჯახი მოაგონდა, სადაც ორი მომაკვდავი იწვა და თითქო ვიღაცამ წასჩურჩულა, შენი შემოსავალიაო. და ამ აზრის გაღვიძებამ, ამ აზრის მის ტვინში გაელეებამ სრულიად დაათავა ახალგაზდა მოძღვარი. ნუ თუ ამ გვარი ფიქრების გამაღვიძებელად გაუხდება მისი გაჭირვება, მისი სისაწყლევ; ნუ თუ ამგვარი აზრების ღამეუშავებას მიეწვევა მისი ტვინი, მისი გონება?!.. და ზოსიმე გადაბრუნდა, გულდაწყვეტილი, მეორე გვერდზედ, ჩარგო ცხვირ-პირი მუთაქაში და იღვა გაუნძრევლად...

დიდი ხანი არ დასკირვებია, რომ მოღალულ-მოქ-
ქანცულ ტვინს ძილი მიჰპაროდა და სასურველ, სა-
სიამო-დავიწყებაში შეეყვანა ახალგაზდა მღვდელი“...

ამ პაწია თვის მოთხრობაში დ. კლდიაშვილმა აღბ-
რა ორი დიდ-მნიშვნელოვანი საგანი, ორივე სასარგებ-
ლო და აუცილებლად უსაჭიროესი, როგორც ჩვენი
სამღვდელოებისთვის, ისე მთლად ჩვენი ერისთვის, პირ-
ველი შეეხება ჩვენი ქვეყნის სამღვდელოების ნივთი-
ერად მეტად უნუგეშო მდგომარეობას, მეორე სამღვდე-
ლო პირთა მოზარდი თაობის სწავლა-განათლების და
განვითარების დიდს საჭიროებას და სარგებლობას.

როგორც მოგვხსენებათ, ბატონ-ყმობის დროს
მღვდელი შინა-ყმად იყო და ყმებთან ერთად ეწეოდა
ყოველს საბატონო სამსახურს, ბეგარას და გადასახადს.
მხოლოდ შაბათ-კვირებზე იმას ჰქონდა ბატონისგან მი-
ნიჭებული უფლება წირვა-ლოცვისათვის, და ზოგიერთ
კეთილ და გონიერ ბატონის სასახლეში კვირაობით
ბატონის სუფრის თავშიაც მოექცევოდა ხოლმე მღვდე-
ლი. მაგრამ ეს მხოლოდ ზოგიერთი კეთილი ბატონის
სასახლეში იყო ასე, საზოგადოდ-კი, იმისი მდგომარეო-
ბა, ვაშობ, არაფრით არ განსხვავდებოდა შინა-ყმის
მდგომარეობიდან. სწავლა-განათლებითაც სხვა ბევრი
არაფერი მოეთხოვებოდა-რა მაშინ მღვდელს, გარდა
საღმრთო წერილის „წყალივით“ წაკითხვისა.

ბატონ-ყმობა რომ გადავარდა, რუსეთის განმთა-
ვისუფლებელმა იმპერატორმა ალექსანდრე II სამღვდე-
ლოებაზედაც მოიღო დიდი წყალობა და იგი განათა-
ვისუფლდა ამ დამამცირებელი მონობისა ან და საკუთარივე

ისედაც თავისთავადაც მიანიჭა საკმაოდ ძალა, მნიშვნე-
ლობა და პრივილეგიაც, როგორც თვით სამღვდელთა
ბას, ისე მისს შთამომავლობას... ამერიდან მღვდელიც
როგორც სხვა მოხელეც სახელმწიფოებსა, შეიქმნა სა-
ხელმწიფოს მოსამსახურე და, როგორც მხოლოდ ამის
თანას, წილი დაუდევს ჯამაგირებისა და პენსიების მიღე-
ბაში. მაგრამ აქ მოხდა ერთი საკვირველი შემთხვევა. სა-
მღვდელოებას, ამ სახელმწიფოს ერთგულს მოსამსახურე-
რეს, როგორც ჯამაგირების, ისე პენსიების მიღებაში,
თუმცა წილი დაუდევს, მაგრამ ეს წილი სწორედ რომ
წვლილი იყო და სახსენებელიც არ იყო, და მთლად
გალატაკებული სამღვდელოება კისერზე დააწინეს გლეხ-
კაცობას, წელში გაწყვეტილს ჭალხს. რასაკვირველია,
ვინც მღვდლად ქალაქებსა და მდიდარ დაბებში იყო,
იმ მღვდლების მდგომარეობა უნუგეშოს არას წარმო-
ადგენდა, და სწორედ ისეთივე განსხვავება უნდა ყოფი-
ლიყო ქალაქისა და სოფლის მღვდლის შორის, რო-
გორც განსხვავებაც სუფევს მდიდარ მოქალაქესა, ბურ-
ჟუასა და გლეხს შორის. მაგრამ უფროს ერთი და უდი-
დესი ნაწილიც სამღვდელოებისა, რომელსაც წილად
ხედა სოფელში სამსახური, მუდამ წელში გაწყვეტილი
და უნუგეშო მდგომარეობაში იყო. ძველი მღვდლები
ქიდევ, რომელთაც მცირე მოთხოვნილებაც ჰქონდათ
და მუშაობასაც შეევეულნი იყვნენ, გამუდმებით მუ-
შაობდნენ. როგორც უკანასკნელი გლეხ-კაცი და ამით
უფრო მოულოდნელ ლუკმა-პურს, ცოლ-შვილს არჩენ-
დნენ და, რაც უფრო გასაკვირველია, შვილებსაც უფ-
რო კარგად ზრდიდნენ, ვიდრე სხვა დანარჩენი წოდებანი...
მაგრამ დღეს-კი, როდესაც სემენარებებსა და აკა-

დემიებში ნასწავლი მღვდლები მომრავლდნენ გაღარიბებულს სოფლებში, სადაც იმათ თავიანთ მამებივით მუშაობა არ იცაიან და ვერც ახერხებენ გლეხ-კაცივით მწარე ოფლის ღვრას, პირობები-კი მღვდლების მდგომარეობის ისევ ხელ-უხლებელად ძველებური დარჩა, მაშინ აშკარა შეიქნა, მართლაც, ისეთი უნუგეშო და მწარე მდგომარეობა მათი, როგორც ნამდვილად თვალის-წინ დაგვიხატა ჩვენმა ნიკიერმა მწერალმა დ. კლდიაშვილმა. ზოგი გაურბის ამ მწარე მდგომარეობას და ადგილებს შოულობს ქალაქებსა, რკინის გზების სადგურებთან ახლო მდებარე დაბებში, მაგრამ ამათი რიცხვი, როგორც იყო ნათქვამი, მეტად მცირეა და გქაც უუნჩიერესნი თუ მოხვდებიან ხან და ხან, თორემ უმრავლესობა ისევ იმ ყოფაშია, რომელიც ამ წამს იყო დასახელებული. მაშასადამე, პირველი დიდი და სასახელო საქმეა სამღვდულოების მათხფრობადან გამოყვანა, მისი წიფთიერად დაკმყოფილება და გლეხ-კაცობის კისრადან მისი ზირდაზირ მოცალება და განთავისუფლება. ეს ამბავი სხვა-მხრივაც სასარგებლო იქნება, მაგრამ ამას თავი გავანებოთ აქ, რადგან ვჩქარობთ...

სამღვდელოების ამნარი დაკმყოფილება, ქონებრივად მისი ამაღლება მკიდროდ დაკავშირებული უნდა იყვეს მისს სულიერად აღმატებაზედ. ამ უმად სოფლის ცხოვრება ვითარდება, ვითარდებიან და მატულობენ ყოველ წლივ სოფლისავე მოთხოვნილებანი. გარდა ეკონომიური ცვლილებისა, რომელიც დაეტყო თანამედროვე სოფელს, საჭირო შეიქნა ჩვენში ახალი თანამედროვე სამიწაწყლო კულტურა, მეურნობის აღორძინება, სოფელელთა შორის სამეურნო პრაქტიკული ცოდნის გავრცელება, მათი ჯან-მრთელობის ოშიშრად

ყოფა, დაასწავლო ღონისძიებანი მანვე მწერების წინა-
აღმდეგ, ქირნახულისა და ვენახების მტრების განადგუ-
რება, მათი წამლობა, მთლად, საზოგადოდ, ქონებრი-
ვი კეთილ-დღეობა, ზნეობრივი და გონებრივი წარმა-
ტება სოფლის მცხოვრებთა უნდა არსებითად აინტერე-
სებდეს მოძღვარს და; მაშასადამე, მოძღვარს უნდა ჰქონ-
დეს ცოდნა, ისეთი ცოდნა მაინც, როგორც მისგან
თხოულობს სოფლის საჭიროებანი და მოთხოვნილება-
ნი. თორემ ცალიერი თანაგრძნობა გაჭირვებულის, ისე-
თი თანაგრძნობა, როგორსაც იზენს მამა ზოხსიმე ანუ სია-
სადმი, გაჭირვებას ვერაფერს უშველის და ვერც მღვდლის
სინილისს დაამშვიდებს... მართალია, ახლაც არიან
მღვდლები, რომელთაც სკოლაში არ შეუსწავლიათ,
არც შედიცინა, არც მებაღეობა, არც მეფუტკრეობა,
არც პედაგოგიკა, არც სხვა რამ სამეურნო სწავლა-გა-
ნათლება მიუღიათ სასწავლებლებში, მაგრამ ყოველ ამ
საქმეში არა ერთსა და ორს დაგისახელებთ ისეთს მოძღვ-
რებს, რომელნიც კარგ მეფუტკრედაც გამოდგებიან,
კარგ მებაღეებადაც, კარგი მასწავლებელნიც არიან და
ავადმყოფებსაც დახმარებას უწევენ სოფლად. მაშასადა-
მე, თვით ცხოვრების საჭიროებანი თხოულობენ დღეს
და ხმა მალადაც თხოულობენ, რომ სამღვდელთა ზარი
აეკეს განათლებულა უნივერსიტეტში, მაღალა და სამღვდელი
სწავლით აღჭურვილი, რომ შექდას სამღვდელი მოღვაწეობა
თგისი სანიდისისა და ქვეყნის წინაშე. რატომაც არ შეიძ-
ლება, ნეტა, უნივერსიტეტში აღზრდილთა მღვდლად
წასვლა, მედიკურ, ფილოლოგიურ ფაკულტეტებზე სა-
მღვდლოთა შეილების აღზრდა და განათლება და რას
წაავებს, ან სახელმწიფო, ან საზოგადოება, როდესაც
ასეთი ნასწავლნი მღვდლებად სოფელში დატრიალდენ-

... წლის 19 სექტემბერს ჩერნიგოვში მრავალის საღვთის
 თან-დასწრებით აკურთხეს ადგილობრივი საქალაქო გიმნაზიაში
 მშენებელად მორთულს და მოვარაუბულ დიდ-ღარბაში, სადაც
 ღმთის-მსახურების შემდეგ გადაინადეს აქთი, სხვა-და-სხვა
 მშენებელ-ფრაგვილებით იყო შემკული სურათა თავად ნიკო-
 ლოზ დიმიტრის ძის დოღგორუკოვისა, რომლის ღვაწლითაც
 ის გიმნაზია აგებულია. შეტად დიდ ადგილს დაიჭირა, დაწე-
 რილებით რომ აგეწერა ამ თავადის სხვა-და-სხვა გვარი მო-
 ღვაწლობა და მხოლოდ შემოკლებით დაგახსნათებთ: განსვენე-
 ბული თავადი ძველ-ბოიართა ჩამომავლობას ეკუთვნოდა და
 ჯერ კიდევ ოცის წლისა არ იყო, რომ უირამას ომის დროს
 სანიტარად შევიდა, ხელს უწყობდა დაჭრილ ავადმყოფებს, გა-
 მოჭებდა ისინი ბრძოლის ველადან სამშვიდობოზე და თავს
 არ იხრავდა. ამის შემდეგაც იმსახურა კიდევ რამოდენიმე
 წელიწადი კავკასიაში და შერე-კი გადავიდა რუსეთში, სადაც
 შეირთო ცოლი და დასახლდა ცოლის მამულზე სოფელ ტოხაღ-
 ში. რამდენამე ხნის შემდეგ არჩეულ აქმნა სახატო მომრი-
 კებულ-მოსამართლელ, მანის წინამძღოლად ნოვოზიბოვოვაში
 და შემდეგ კუბენაის წინამძღოლადაც ჩერნიგოვში, და აქ გა-
 მთაინა მოკლე ხანში თავა, სადაც საზოგადო მოღვაწემ და
 მზრუნველმა აკო საქალაქო გიმნაზია ნოვოზიბოვოვაში, შე-
 სწირა 35 ათას მანეთი ჩერნიგოვის საქალაქო გიმნაზიას.
 გამართა შკოლა სოფელ ტოხაღში და ამებს კარდაც თავ-და-
 უხრავა იყო ყოველ გვარ საქველმოქმედო საქმეშიან: დაგრ-
 დომილებს, ღარიბებს, გაჭირვებულებს, ნუგაშს სრულად იყო

სიტუციით, თუ საქმით და ქონებრივად და ამას ევკლასის
ისეთის ქრისტიანულის სასთესებით ჩადიოდა, რომ მისგან უნუ-
კეშოდ და ცრემლ-შეუშრობლად არავინ გაბრუნდებოდა ხოლმე.

სასახლე თავადისა ახალგაზდებისათვის იყო შეკრალად, საი-
დანაც გამოჰქონდათ მასალა ჭკუისა, ზრდილობისა და სხვა-
ბისათვის და იმავე დროს სავანე იყო მამურალთა და ტუირთ-
მძიმეთათვის, გურჩეველად გვარ-ტომობისა და ხარისხისა. თა-
ვადა არა ჰქავდა იმ ვაბურელ არისტოკრატებს, რომელთაც სვენი
ვიცნობთ. მს იყო, ადამიანის, საზოგადო მოღვაწის, წინა-
მძღოლის, ოჯახის მამასახლისის იდეალი. მეტსიერების მი-
მღევარი თვალ-ყურს ადევნებდა საზოგადო ცხოვრების მიმდ-
ინარეობას, როგორც რუსეთში, ისე გარკვეულ. იყო ლინგვისტი
და ბოლოს დროს ქართულიც შეისწავლა. საოჯახო შინაური
საქმეები-გი მინდობილა ჰქონდა მის მეუღლეს კენიან მარამ
ზაფხუც ასულის გალიცინის ქალს, გრაფ სამონინის შვალიშეაღს.
— ეს სიმონიჩი საქარავულოში მსახურებდა. ცოლად ჰყავდა ოთარ
ამაღასწერას ქალი ანსა და ქვისლი იყო თეაშურაზ ბატონი-
შვილის ირაკლი მეფის ძის, და კენიან დოღვორუოვსაც თა-
ვი მოაქუს ქართველ ჩამომავლობით და სიამოვნებით იგონებს
თავის საწინაპროს. ჯერ კიდევ ახალგაზდა, წარმოსადგეცა, ოჯახ-
ტანადი, ქართული სახის შექონე და გამომეტყველ თვალუბა-
ნი, განათლებული, ზრდილი, თავ-დაბალი, ევკლასთან აღერია-
ნი, ასეთივე საზოგადო მოღვაწეც, როგორიც მისი ქმარი იყო.
და ამავე დროსვე ოჯახის მომხელელი და შვილებთან აღმზრდე-
ლიცა. როგორც რაურაკის ჩამომავალს, დიდ-შემოსავლიან
მამულებთან ბატონს, და პირადათაც შესანიშნავს, თავადს შეკ-
ლო სასახლას კარზე ყოფილიყო, წინ დიდი ბიჭი წაეღა,
რასაც ნათესავეები და მეტობრები კიდევ ურჩევდენ; მაგრამ
თავადამ არ ისურვავდა კერძო, ჩუმე მოღვაწეობა ირჩია, თუმ-
ცა ეს მოღვაწეობა მეტად ძნელი და უჩინარი იყო.

შორს სსსხლიდან, მიერუებულ ადგილას მოღვაწეობდა კერძოდ და ნახევარს თავის დიდ-ძალ შემოსავლისას საქველმოქმედო ხარჯავდა, მაშინ, როდესაც სხვებს იმისთანა დიდ-კაცებს და გვარი მფილებს თავის თავის მეტი არა ახსოვთ-რას!.. განა ცოტანი არიან ჩვენში მდიდრება და მაღალ ხარისხზედაც აყვანილები, რომელთათვისაც „სხვისი ჭირი ღობეს ჩხირი“ არის? და არა თუ სხვას შემწეობას და დახმარებას არ უწყევნ, მშობლიური ენა-ცა და უვაწუებისათ და ვეღარ ახერხებენ, რომ ტვირთ-მძიმენი და დამაშურალნი ტკბალის სატყუიო მანტრებზე უკეთნ! თავადი დოქტორ უკოვი-კი სულ სხვა კაცი იყო, და აი ამისთანა კაცი უღმობელმა ბედმა გასწირა და იმსხვერპლა ამ წლის 8 მაისს, რუსეთს. თითქმის უოველ კუთხიდან მოდიოდა სსსამომხრო დეპუტი და უველგან, სადაც-კი მოღვაწეობდა და ან ვაკონებით მანტრ იტნობდენ, დიდ მწუხარებით იყვენ მოცული. სოფელ ტონალის გლეხები დეპუტით შეეგვდრენ კნეინას: „ჩვენნი წმინდა კნიაზა ჩვენ სოფელში დასაფლავუთო!“ დღეს კადევ მისა გლავის ხმა არ დამცხრალა ამ კუთხისკენ და კიდევ უმართებსო: რუსეთმა, თავად დოქტორ უკოვის საგვდილით, დაჰკარვა ერთობ უკეთესი შუალთაგანი და დიდი თავდადებული მოღვაწე.

თ. ბაგ. — დავ.

შეტდამის გასწირება. ბ. ხომელის „კრიტიკულ შენიშვნებში“, მე-69 გვერდის მეორე სტრიქონში დაბეჭდილია: („კანკიანთი“ კრებული უნდა იყვენ), კრებული-ს მაგვირად აკრახული უნდა იკულისხმოს მკითხველმა.

ბ. ქიტა აბაშიძე და მისი ფარ-ხმალნი.

„ქართველი ბავშვები გინებით ამოიგდებენ ხოლმე
ენას: ჯერ სანამ „დედას“ ან „მამას“ გამოთქვამდნენ,
„დედა-ძალოს“ „მამა-ძალოს“ იძახიან. და სწორედ ასე
მოსდით ჩვენ ანაღტაზდა მწერლობას: აიღებენ თუ არა
კალამს ხელში პირველად უთუოდ ჩემ კილვა-კიცხვას
მოჰყვებიან ხოლმეო“. ასე სთქვა ერთხელ აკაკიმ და
არც უხუმობია რომ გადავათვალიეროთ ამ ნახევარ სა-
უკუნის ჭვენიან ჟურნალ-გაზეთები, ბევრს მაგალითს ვნა-
ხავთ. რაღაც „სიმბოლოდ“ გადაქცეულა ეს უჩუაგობა!
ბრტყოს უამისოდ ნება არ ჰქონიათ ახალგაზრდებს, რომ
სამწერლო ასპარეზზე გამოსულიყვნენ!.. და რა მღვწიანა-
რით უნდა აეხსნათ ეს? ზოგიერთები ბავშურის თავ-
მოყვარეობით და საადვილო კუდაბზიკობით ხსნიან
ამას, მაგრამ მე კიდევ სხვა აზრისა ვარ!.. ამ ჩვეულებ-
ბას სხვა სარჩულიც უძევს: თვითონ, თქვენი უმორჩი-
ლესი ერთი მათგანი ვარ! მაგრამ არც „ბავშურ თავ-
მოყვარეობით“ და არც „კუდაბზიკობით“ არ მომსე-
ლია, წერის დაწყებისათნავე აკაკის ნიშანში ამოღე-
ბა. მიზეზი სულ სხვა იყო: დაებრუნდი თუ არა უც-
ხო ქვეყნიდან, რასაკვირველია, მეც ჩვენ მწერლებს
წრეს მივატანე და იმათ ვუგდებდი ყურს! უმეტესობა
სულ აკაკიზე ლაპარაკობდა: დასცინოდნენ მის უნიჭო-
ბას, უმეტრებას, ზარმაცობას, უსაქმურობას და ფუქსა-

ვატუბასის და ისე გამოიძიებეს ყურები, რომ სწორედ
გამალდეს და სურვილი დამეკარგა პირადად აკაკის გა-
ცნობისა, და აღარც მისი ნაწერებისათვის მითხოვებდა
გრძნობა-გონებას. აუწყვე ფეხის ხმას და მართლაც თავით
აკაკის თქმისთარ იყნოს, კაცკაცივით ვიშვარებდეს ბევრ
რამეს მის შესახებ და ერთი დიდი სტატიაც გამოვატე-
ვე საწინააღმდეგოდ მის „პატარა კვანძს“ უაზრო და
უნებლო კომპროცხა დაფუძნებ და ის მართლაც რომ
აღარ ვაკმაზე, საზღვარდლოთაც ვავკარ-გამოვკარე წრემ
ძალიან მოშიწონაწი. დიდ ნიქს მიქაუდდენ კრიტიკოსო-
ბისას და მეც დავრწმუნდით, რომ აკაკის წესი აუგბუ-
ლია და დღეიდან კრინტსაც ვერ დასძრავს-მეთქი!..
მაგრამ წარმოიდგინებთ ჩემი ვაკვირვება, ეს მაინც თა-
ვისას არ იშლიდა და ჩემ გან ინებას-კი ყურადღებასაც
არ აქცევდა იცოდა, რომ მე ვიყავი მისი დამწერი,
მაგრამ ჩვეულებრივის ზედილობიანობით, ღიმილითა და
აღიერებით შემეყრებოდა ხოლმე, თითქოს პატივთან ჰქე-
ნოდეს საქმე. ამან ისე შემაძულა მისი თავი, რომ მის
ნაწერებს აღარც-კი ვკითხულობდრ. და თუ როგორმე
წავიკითხავდი, მართო იმ განზრახვით, რომ მისი ნაწე-
რებიდან პქარსა და პქარს შუა ის ამომეკითხა, რაც
ავტორს ფიქრადაც არ ჰქონია და მე-კი მსურდა, რომ
ყოფილიყო. დიდ ხანს, ასე, ამ გვარად, შეცდომით
მაგრამ სრულიად გულწრფელად-კი, მეც ვფიქრობდებო-
ლი. აკაკის მოწინააღმდეგე წრის ფერხულში და აუტლან-
ზე უფრო გულსმოდგინედაც აუჯუნყალობდი.
„კრებული“ რომ გამოიცა, იმას, რასაკვირველია,
ვენი კიყინაც თანვე დაჰყვა. ერთხელ, თავმოყრილი
რომ ვიყავით, შემოვიდა ჩვენთან ბატონი ანტონ ფურ-
ცელაძე და მოგვამახა: „კაცო! რა დამართნისა ამ აკაკის?

ნათქვამია: „თვით არ იყო ძმარითა და მიემატა წყალიო!“ აქამდინ ლექსის გაწყობა მაინც იცოდა და არცა-რა ენას უშავდა-რა! და ახლა-კი ამათშიაც კოქლობსო: რაღაც ერთი სისულელე დაუწერია „მედია“, რაღაც ტრედიაკოვსკი და რაღაც ისო, მიმართულების უქონლობა და უაზრობა უნიკობა, ეს ხომ ყველა ჩვეულებრივია, მაგრამ სასაცირო ის არის, რომ ჩვეულებრივად მესტვირული ლექსებიც ვეღარ მოუხერხებია და ენაც იმერულად წაუბილწავსო“. ხომღელს ეწყინა და უბასუხა: „მათ თხზულების ღირსებაზე მე თქვენ ბაასს არ გაგიწევთ, თუმცა-კი არ გეთანხმებით!... ნება გაქვსთ თქვენებურად გაიგოთ და აცაგოთ... მაგრამ, თუ შეიძლებაოდეს, ერთი გვიჩვენეთ ამ თხზულებიდან მისთანა ადგილი, რომელიც ავტორის ლექსის უვარგისობას და ენის უკოდინარობას ამტკიცებდესო“. გადმოუღო „კრებული“, სადაც „მედია“ იყო დაბეჭდილი და მისცა ხელში. ანტონმა ბევრი ატრიალა, ხან აქ ამოიკითხა, და ხან იქ, მაგრამ ვერსად მიაგნო და ბოლოს სთქვა: „დალახეროს ღმერთმა!.. მე სწორე გითხრათ, არ წამიკითხავს, მაგრამ ილიამ წაგვიკითხა გუშინ და ბევრიც გვაცინაო. ასე ხელად ვერ წავატყდი და მერე მოვნახავო“. ხომღელმა გაიცინა, გადააქნია თავი და მოგვშორდა.—

ხომღელის გაცხარებამ და აკაკისთვის თავ-გამოდებამ გამაკვირვა, მით უმეტეს, რომ ერთხელ ისიც ჰპეკდავდა აკაკის შესახებ სტატიებს და კარგად ვერ იხსენიებდა ზოგიერთ მის ნაწერებს. ესეები ყველა ვპკითხე მეორე დღესვე ხომღელს, რომ შევხვდი, და იმანაც ასე მიბასუხა:

— ჩვენი შეცდომა ის არის, რომ მესამოცე წლე-

ბის მოღვაწეებს ჩვენ მარტო განაგონობით ვიცნობთ და ვსჯით. მართალია, მეც ბევრი რამ დავსწერე აკაკიზე, მაგრამ მაშინ კარგად არ ვიცნობდი მის მოღვაწეობას, და საზოგადოდ აღსარებულ აზრს მეც ასე თუ ისე ჩათრეული ვყავდი. ბოლოს, როცა ჩემს საკუთარ გრძნობა-გონებას მივენდვე და მისი ნაწერები იმ თავიდან ამ ბოლომდე გავსინჯე, აზრი შევიცვალე, და აქ საძრახხიაც არა არის რაო!.. და შენც გირჩევ, სხვების ხმას ნუ აპყლიხარ და შენ ჭკუას დაუჯერო.

ამ მეგობრულ რჩევის შემდეგ, მე მართლაც მოუჭიდე ხელი ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს და, რაც-კი რამ უწერიათ ჩვენ მეთაურებს, გადავიკითხე. როგორც სხვები ყველა, ისე აკაკიც შესწავლილი და გათვალისწინებული მყავს. მაშინ, როდესაც მეც აკაკის მოწინააღმდეგე რაზმში ვერიე, ბევრჯელ მიფიქრია: რა ამბავია, რომ ჩვენ ასე გულმოდგინედ ხალხის თვალში აკაკის ყოველ გვარად დამდაბლებას ვსცდილობთ და ხალხი-კი მაინც თავისას არ იშლის: სულ სხვა თვალთ უყურებს და უფრო და უფრო მალა აყენებს-მეთქი? ვერ ამეხსნა და არც დღემდე მექნებოდა ახსნილი, თუ „ხომ-ლეღის“ რჩევა არ დამეჯერებია, ჩემ საკუთარ გრძნობა-გონებას არ მივნიდობოდი და არ გადამეთვალისწინებია ჩვენი ამ ნახევარ საუკუნის ჟურნალ-გაზეთები. აი რა დავინახე:

1) არავის ისე არ შეუხისხლ-ბორცებია ხალხის ქირი და ღხინი, როგორც ბ. აკაკის! — ხალხის გვერდში მდგარა და არც ერთი მისი საჭიროება უპასუხოდ არ დაუგდია. ამ ნახევარ საუკუნის განმავლობაში, არ ყოფილა ჩვენში მისთანა რამ გამოცემა, არც ქართული და არც უცხო, რომ აკაკის მონაწილეობა არ მიეღოს!

აბრაჰამი და მისი ძეები, რომლებიც იმდროინდელი ებრაელების მსგავსად, მისი რელიგიის დღესაც კი, ცალკე ხელიდან ვაგდდნენ!... რომ შევავსოთ აკაკის ნაწრომი, მისი რადიკალიზმი და სიუხვე, გავგვაკვირვებს!... მის ერთ მარტო მეტი უწერია, ვიდრე სხვებს ჭკველას ერთად შეერთებულად. და მას ამისთანა კაცის ფუქსაგატობას და ზარმაცობას დაიჯერებდა ხალხი?

2) მაშინ, როდესაც სხვების ნაწილები რეკლამებით გამოდიოდა და აკაკის რელიგიის იეროლებოდა, აკაკის ნაწილები, კიდევ მანც, თავის თავად ჰპოულობდნენ მკითხველებს, ხალხს გულის სიღრმემდე სწვდებოდნენ, აღდევებდნენ და ამოძრავებდნენ... ზოგი მისი ნაწილები საარაკოდ რჩებოდა ხალხში და ზოგიც სასიძღვროდ. და ამის შემდეგ განა დავიჯერებდნენ აკაკის უნიკობას და უმჯობესობას?

3) მოუსვენარი, უნასიათოარი იკბინება, მოსვენებას არავის აძლევს, რომ გავიძახოდით და დღესაც კიდევ ზოგიერთები იმეორებენ. აბა, ერთი, გვიბრძანეთ, ვისთან რა პირადობა ჰქონია? და ან საზოგადო საქმეებს გამოეგისთან მოქცეულა უზრდელად და უკადრის ვისზე რა უთქვამს? პირაქით სულ სხვას გვიმტკიცებენ ფაქტები: პირველად სულ სხვებს გამოულაშქრებიათ აკაკის საპირდაპიროდ მისი სხვა. და აკაკი: კი ათზე ერთი პასუხი თუ გაუცია, ისიც გაუცია ვინც უნდა. და თუ ის, თიხქმის, ხუმრობით და ავდებიან განატყორცი რამ, ისე მწარედ მოხვედრიან მხა მპირდაპირებს, რომ წყლული საშვილი შეიღო ნაღველ-მწარედ ჩადგომია გულში, რა მისი ბრალია?.. ეს შეხლა შეტაკება უფრო გაუგებრობას გამოუწვევია ხოლმე როგორც სწავნა, უბედურად ისეთი ახრი. წამოუთქვამ

ბ. ჭკაკის უხსნებელ ხანაშია შესახებ, რომ უმეტესობას
ეკლავ ჩხვლეტია თვალსა და ყურში, დაუციათ კი არა
და ბოლოსკი, რომ გაუვლია ჩამოდენიში წელიწადს,
მერე იგზვევ, აკაკისაგან წინეთ გამოთქმული და უმე-
ტესობისაგან დაწუნებული ახლი; თავის თავად მდიდრს
თავ-მოშწონეობით გაუმეორებიათ, ვითომცა ხალხი რაზე
და თვისი წინანდელნი უხსნები-კი, აკაკის ნათქვამად
უქორავთ ხალხში. ამ გვარი მაგალითები ბევრია ჩვენ
მწერლობაში და ყველას შეუძლია შეამოწმოს, — ხალხს
საკ, ალბ. და შეუმოწმებია, რომ მის-მოწინააღმდეგეებს
აქ ვთანხმებას აკაკი ველოიჯ საზოგადოდ ხალხი!.. ერთ-
ხანად რომ ყურში რაზე ჩაეწვეთება, შეიძლება კი-
დეც დაიჯუროს, მაგრამ საზოლოოდ-კი არასა გადა-
სწყვეტს, სანამოთავის თავად უტყუარს საბუთს არ და-
იქვრს ხელში და რაღაი-კი დარწმუნდება რამეზე, მე-
რე მისი შერყევა შეუძლებელია!.. და მჭირა გასაკვირ-
ველია, რაღა ჩვენმა ხალხმა თავის თვლით უტყუროს აკა-
კის და უყვარდეს?.. მე მოგახსენებთ არა იმ ერთ და
ორ ზოგიერთებზე, მღვდანზე რომ გამომტარან და
„ასკინკილას“ თამაშობენ, არაშედ მთელ ხალხზე!.. —
აბა მიბრძანდით გინდ შორეულ, მიყრუებულ ჩვენ სა-
ქართველოს კუთხეებშია-კი, თუ იქაც არ დაგხვდეს
აკაკის სახელი, ხალხის გულში სანუგეშოდ ჩასვენებუ-
ლი?! ეს კარგად იციან აკაკის მოწინააღმდეგეებმა ცდ-
იბულებული არიან, რომ წინააღმდეგ სურვილისა, ძველ-
ლი ნათქვამები გადათქვან და დიდი პოეტი უძახონ,
მაგრამ მაგიერად სხვა მხრით მიიტანეს იერიში: ეგებო-
აშან, ამ სახალმა ხერხმა მაინც გვიშველოსო! საგნად
აიღეს აკაკის კერძო ცხოვრება და იმას ავრცელებდენ
საქვეყნოდ, რაც არც მთქმულებისა და არც გამგონებ

საკადრისი არ იყო. მათ ფანტაზიას საზღვარი არ ჰქონდა, მათი აღვირ-წასხმულობა და ნაწარლობა მით უფრო სამარცხვინო იყო, რომ წინააღმდეგს არაფერს ეუბნებოდა მათ. ვინ იცის, რამდენი რამ ცუდი შეამთხვია აკაკის ცხოვრებაში იმ უსირცხვილო მითქმა-მოთქმამ, მაგრამ იმას არა ზუჯუნტი არ დაუძრავს საპასუხოდ, პირაქით განიგონია, რომ მეგობრებს ბევრჯერ აშლიან: ნუ მესარჩლებით, როდესაც ჩემზე ცუდს ამბობენ და ცილის მწამებენ ხოლმეო!.. თავის მართლება ჩემთვის მაგ-გვარ წერილმან საქმეში და მათი აყოლა, ჩემთვის უფრო საძრახისი და შეურაცხ-მყოფელიაო... მხოლოდ ათასში ერთხელ, როდესაც მტრების ენა იმდენად გადაქარბებდა, რომ საზღვარს გადავიდოდა და მისთანა რამესაც შესწამებდა აკაკის, რომ სამართლის წინაშეც სპასუხო იქნებოდა, მაშინ-კი იძულებული ხდებოდა თავი ემართლებია, მოპირდაპირენი გაეპირშავებია და ამით გადარჩებოდა, გათავდებოდა ხოლმე. მაგრამ აქაც კიდევ, დახედეთ კერპობას, მის ნაცვლად, რომ შეენანებიათ გამტყუნებულებს, კიდევ მაინც ენას ატარტალებდენ და ღრეჭით ამბობდენ: აკაკი იმდენად თავმოყვარეა, რომ სულ თავის თავზე ლაპარაკობსო და სხვ... ფიე! კარგია, თქვენმა მზემ!.. კაცი დამნაშავეთა სკამზე დასვა, მოინდომო მისი დაღუბვა! თუ ხმა არ გამოიღო, მტყუანია და თუ თავი იმართლა, თავმოყვარე, თავის თავზე მოლაპარაკე?!... ვიჲ! ვიჲ! რა ხერხია!.. ამ გვარი რამ ბევრჯერ ჩაუდენიათ იმ უსაყვედურო და უშიშარ რაინდებს, მაგრამ მაინც ვერ გასულან ფონს ვერც ამით. ხალხი მაინც თავის ჭკუაზე დადგა და თავის თავს დაუჯერა!.. სხვა ყოლიფერი ქარის მონაბერად ჩასთვალა და ქარსავე გაატანა. ეს მეო-

რე ხერხიც რომ გაუცუდლათ, ახლა მესამეს მოჰქიდეს ხელი: ცდილობენ დაუმტკიცონ ქვეყანას, რომ აკაკი მართალია, ნიკიერი ჰოცია, სიტყვითაც ყოველთვის კარგებს ამბობენ, მაგრამ საქმით-კი ქვეყნის ორგულია და როგორც მოქალაქე და პუბლიცისტი მავნებელი და „ჰკა მაგასო!“ სხვა რომ ველარა გამოძებნეს-რა ხელ-მოსაკიდებელი „ბანკობიას“ სტაცეს ხელი: ქალაქში მაჩაბლისა და ოპოზიციის მომხრე იყო და ბანკის მმართველობის მოწინააღმდეგეო, და აქ-კი, ქუთაისში, ოპოზიციის მოწინააღმდეგე და ჩიკვაიძის და ბანკის მომხრეო. და ორივე შემთხვევაში ბევრი ვნება მოუტანა საზოგადო საქმეებსო: ვნახოთ, რამდენად მართალია ან ერთი და ან მეორე!.. ტფილისის ბანკში აკაკის ხმა არ ჰქონია და, რომ კიდევ მოენდომებია, ფუქტიურად მაინც ვერ მიიღებდა მონაწილეობას. და მართლაც, როგორც ვიცით, არც-კი შესულა დარბაზში, მხოლოდ ხანდახან ლოჟიდან უგდებდა ხოლმე ყურს, როგორც გარეშე მაყურებელი. მაგრამ მიუხედავად ამისა მაინც მისწვდენ უბრალო კაცს და გაავრცელეს ხმები: მაჩაბელი და ოპოზიცია სულ აკაკის ჩაგონებით მოქმედებს, რაც უსწამობა მოხდა, სულ მისი ბრალია, ქართლი და კახეთი ერთმანეთს გადაჰკიდაო... რომ ივანე მაჩაბლისა და ოპოზიციისათვის აკაკის ჩაგონება არაფერი საქმეო იყო და არც აკაკი გარეულა, — ეს ექვს გარეშეა, და წინააღმდეგი რომ დაამტკიცოს ვინმემ, შეუძლებელია! აკაკის დიდი დამნაშაობა ნუ თუ ის იყო, რომ პირადად ივანე მაჩაბლის დიდი პატივისცემა ჰქონდა, საზოგადოდ, როგორც ერთგულ წრფელ და უნაგარო მოღვაწის და ბანკის შესახებაც სიმართლეს ხედავდა მისი მხრით. — აგრევე მაშინდელ ოპოზიციისაც თანაუგრძნობ-

და, და არ იმეორებდა იმათ შესახებ სხვების სიტყვებს. ეს ხომ საქმეში გარევა არ არის... კერძო აზრია, გარეშე, და ამის ნება, ვგონებ, ყველას აქვს? აგრე ჰკითხნეთ ნოგიერბ ფარისეველ-ლიბერალებს!.. გადასუწრი ბატონ-ყმობა ჯერაც კიდევ აღელვებთ, ნიანგის ცრემლებს ჰღვრიან, რომ აგონდებათ და იმავე დროს-კი სხვანაირი, უარესი საზიზღარი ბატონ-ყმობა შემოაქვსთ ჩვენს ცხოვრებაში: გრძნობა-გონების მონაობა! თუ გაბედე, და შენი საკუთარი აზრი იქონიე, რომელიც მათ გრძნობა-გონების და სურვილის საწინააღმდეგოა, მათ მტარვალობას და ბატონურ მოთხოვნილებას საზღვარი აღარ აქვს! ყოველიფერს იკადრებენ, რომ არ დაზოგონ მოწინააღმდეგე. — აკაკიხედაც ამ გვარი ბატონობა მოინდომეს, და რომ ველარას გახედენ, დაუწყეს სხვა-და-სხვა ბრალდება და იმ ხელობას დაადგენ, რასაც სოფლის ადვოკანტები ადგებიან: მოწამეს, როდესაც ველარ მოიყიდიან, გადაყენებას მოუწოდებენ მოწმობიდან და იმაზედაც საჩივარი შეაქვთ ხოლმე სასამართლოში... დასამტკიცებელი რომ აღარა ჰქონდათ-რა აკაკის შესახებ, უტიფრად გაიძახოდენ: „ხალხს ურჩევს ქრთამის აღებასო“. და თამამად უთითებდენ „ველში“ დასტამბულ სტატისკენ და თავისებურად-კი ხსნიდენ იმ სტატის შინაარსსაც. აი საქმე როგორ იყო: როდესაც ჯერ კიდევ კრება არ შემდგარიყო ტფილისის ბანკის, აკაკიმ იფიქრა: ვაი თუ დაშფუძნებლებმა სოფლებიდან დაიზარონ ჩამოსვლა, აქაურა მსესხებლები-კი ყველანი მოვიდენ, შეადგინონ ხმის უმეტესობა და უცხოელებს ჩაუვარდეს ხელში ჩვენი ბანკი და მასთან ერთად ჩვენი სკოლებიცო!... დადონდა და მიჰმართა სოფლებელ თავად-აზნაურობას სხვათა შო...

რის შემდეგის რჩევით: „ქველად, როდესაც მტრები შემოესვოდნენ და გასაქირი ადგა ჩვენ ქვეყანას, ჩვენი მამები ყოველი კუთხიდან მიაშურებდნენ ხოლმე ბრძოლის ველს. ცხენიც მზა ჰყავდათ და ხარალიც ჰქონდათ. და თუ აკლდათ, ისევ მეზობლისაგან ინათხოვრებდნენ, მოინაცვლებდნენ ხელს და მაინც არ რჩებოდნენ ისე, რომ მონაწილეობა არ მიეღოთ. დღეს ცხენის ადგილი რკინის გზამ და პატარა ბილეთმა დაიჭირა. ვისაც არა გაქვსთ შეძლება, რომ წამოსვლა მოახერხოთ, მაშინ მიჰმართეთ თქვენსავე მოქმედებს, თქვენისთანავე გაქირვებულებს, მოინაცვლეთ მათგან ხელი და ჩამოდით, რომ დაესწროთ კრებას, ყოველივე თქვენი საკუთარის ყურით მოისმინოთ, თქვენის თვლით ნახოთ და საკუთარი ქუა-გონებით გასაჯოაო!“ აი ეს დასწერა და აქ დაფარული და გაუგებარიც არა არის-რა. მაგრამ, რილასი მოწინააღმდეგენი იქნებოდნენ, თუ ამასაც არ გადაასხვავებდნენ: „აი რასა სწერსო! ქვეყანას ურჩევს ჩამოდით და ოპოზიციისაგან ქრთამი მიიღეთ და მაჩაბელს მოეხმარეთო!“ ნათქვამია: „ხანდახან სინიღისიც კარგი საქონელიაო“, და ეს ვაქრული ქეშმარიტებაც ზოგჯერ არ ესმისთ ზოგიერთებს, თორემ რა იყო ეს გაუგებარი? და ან საძრახისი? დიახაც ყველამ კარგად გაიგო და ვისაც არ უნდოდა გაგება და თავისებურად ასხვავებდა, იმათ ხელმეორედ აუხსნა ავტორმა თავის ნათქვამი და გათავდა მით... მაგრამ წარმოიდგინეთ, ახლაც კიდევ კიტასთანა კუდ-მომწვარი რაინდი, მაინც იმ გაცვეთილ იარაღს ებრტინება და უტიფრად ეუბნება აკაკის: „აი შენ რა მოიმოქმედე და რა დავედაუზოგავად ეხმარებოდი მაჩაბელს და ოპოზიციასო!.. და თანაც დაჰმატებს: ესეები ყველა აკაკიმ შიტომ ჩაი-

დინა, რომ შური ახელმძღვანელებს და ერთი ვინმე მოღვაწის დაფნის გვირგვინები მოსვენებას არ აძლევენო“ ესეც მართალია? ვინ არის მისთანა, რომ აკაკი შურით შეჰყურებდეს? ვისთან რა საქმე აქვს, ან გვსაყოფი რა აქვს და ან საძებარი, რომ წინ არვინ წამისწროსო, იფიქროს? ბანკის ღირებურობას ეძებს, თუ მომრიგებელ შუამავლობას, და ეშინია არავინ შემიშალოს ხელიო? და თუ მწერლობა-პოეტობაზე ამბობს კიტა აბაშიძე და საეროდ სახელის მოპოებაზე, კიდევ რომ მოისურვოს, ნეტა ვის უნდა შეეხარბოს აკაკი? რას ეძახის ბ. კიტა დაფნის გვირგვინებს? ნუ თუ იმ მოგვერგულ-ღვლერკებს, ყურ-მოკრილ მონებს რომ თაიგულად უპირვეთ ხელში? მაშინ, მართალია ბატონი კიტა აბაშიძე: აკაკის არ ჰყავს და არც ეყოლება კუქა-რაზმი, მაგრამ ეს შურისძიებას ვერ აღძრავს მის გულში! პირ-აქედ რამდენჯელ უთქვამს აკაკის: ჩვენში სიკვდილი მიტომ მეზარება, რომ ეს ზოგიერთა ვაჟბატონები ჩემ კუბოს გაჰყვებიან, და ენაყაც აატარტალებენო... ეს მის შტრებსაც ექნებათ უეჭველად გაგონილი და მაშ რომელ შურზე დალადებს ბატონი აბაშიძე? „კოქასა შინა რაცა სდგას იგივე წარმოსდინდებისო“. ძველ დროში ზოგიერთი მონები მივიდოდნენ ბატონთან და მზახსენებდნენ, ვითომ-და ერთგულობით: „ჩემო ხელმწიფე, ესა და ეს კაცი, თქვენი მოუსვენარი მტერია, შურით ვერ ისვენებს, მაგრამ თქვენ ნუ შესწუხდებით! ვენ, თქვენი ერთგულები ფრთხილად ვართ, სიკვდილამდე ვსდევთ თქვენს შტერსა და ორგულს... მხოლოდ ეს-კი არჩს, რომ ფეხშიშველი ვართ და უქალამნოდ შორს ვერ წავალთო?“ აბა ჩაიხედონ თყვის გუნებაში ბ. კიტამ და კომპანიამ, თუ არ ექაშნიკოსთ ეს?!..

ახლა გადმოვიდეთ ქუთაისის ბანკშიაც და ვნახოთ; რა დაუშავებია აკაკის? ის, რომ ტფილისში არ მისწონდა ბანკის გამგეობის მოქმედება და ოპოზიცია კი, და აქ არც გავგეობა მოსწონებია და მით უფრო არც ოპოზიცია. ანუ უკეთ ვსთქვათ ის ვაჟბატონები, რომ მელთაყ ოპოზიციაში ამოეყვით თავი ისე, როგორც ცხვრის ტყავში გახვეულ მგლებს ფარეხში. — მე, მგონია, როდესაც აკაკიმ დაინახა ქუთაისის ოპოზიციაში ჩამდგარი, ის ვაჟბატონები, რომელნიც წინეთ, მაჩაბლის დროს ტფილისელ ოპოზიციას უკიციებდნენ, იფიქრა რა გუნებაში: მაღლობა ღმერთს! აკი მასულაღ გონი ზე ეს აღამიანები, უწამებით ოპოზიცია და ძველი ცოდვები უნდათ მოინანონოთ. კეთილია შენანება რა დასაშლელია?.. თვით მარიამ მაგდალინელის სინანული შეიწყნარა და აკურთხა უფალმაო!.. პირველ დანახვაზე სწორედ ასე ეგონებოდა!.. მაგრამ ბოლოს, რომ დააკვირდებოდა, მათ მოქმედებას და დაინახავდა, რომ ისინი ისევ ძველი სისხლ-ხორციით გახვეულან ახალ ტყავშიო, მაშინდელი ძველი კული აქაც მოუქნევიათო; მხოლოდ ბანაკი უცვლიათ ისევ ძველებური სურვილით ადრინდელი ფარ-ხმელი უკირავსთ ხელში და ბანაკი და ჩიკვაძეც მხოლოდ საფრად გაუკეთებიაო; რომ უფრო მომარჯვებულად ამოიღონ ნიშანში თავი და სი სპირალო საგანო და გულ-წრფელ ამხანაგებსაც თვალს უხვევენ, ატყუებენო?.. როგორა გგონიათ, აკაკი დაფანხმდებოდა იმაზე, რომ აქა-და ჩიკვაძე უნდა გამოიკვალოს და ამიტომაც სხვა ყოველიფერი უნდა დავივიწყო, თვალები დავხუკო და ჩემი გრძნობა გონება ბურთვად ჩავუვდო ხელში ამ ასკინ კილას?.. მო

თამაშეებსო? რაღა თქმა უნდა! ჩემი არა! მაგრამ ჩვენ
რადღა ვლანარაკობთ ამაზე, რომ თვითონ აკაკიმ თა-
ვის მაშინდელი მოსახრება, ყოველივე პირდაპირ გა-
მოსთქვბ „კრებულში?“ და კიდევ იმასეგაუმწარებია
და გაუმოროტებია ბ. კიტა აბაშიძე ისე, რომ გონე-
ბა-დაბნეულობით, სწორი აზრი ვეღარ გაუგია. „გო-
გოლის პეტრუშკასავით“ აქა იქ სიტყვები ამოუგლეჯია
და თავისებურად ხსნის!.. მაგრამ, მადლობა ღმერთს,
„კრებული“ ცხრა მთას იქით არ გამოსულა. აგერ არის
და ყველას შეგვიძლია წავიკითხოთ და გავიგოთ. — შე-
მჩნდვომის შუზი რომ იგრძნობს, წავიდა ჩემი ზაფხუ-
ლი, ზამთარი მომავალია, და ბუერი დღე აღარ დამჩე-
ნია ჩვეულებრივად საფარფაშოდო, ისე გამწარდება
ხოლმე, რომ თავს აღარ იზოგავს... და ყოველ კაცს
ცხვირ-პირში ეტანება!.. სწორედ ამნაირად შეპბზუის
კიტა აბაშიძეც აკაკის და იწვევს თავის-საკუთარის ნა-
ოცნებევის პასუხის მგებლად. — მიჩქევს თუ არა აკაკი
ყურადღებას იმ ბუზა-რაინდის საყვირს, არ ვიცით, მაგ-
რამ მე-კი მზად ვარ, მის მაგიერად ვუბასუხო ბ. კიტა
აბაშიძეს და ჩავახედო მის სათვალ-მაქცო სარკეში. დი-
დის გამბედაობით და შეუბოვრობით ბრძანებს აბაში-
ძე, რომ ჩვენ არავითარი შეცდომა არ მოგვსვლია, სა-
ეჭვო სპბუთებიც არა მიგვიმატებია რაო ჩიკვაიძის გა-
სამტყუნებლად. რაცა ვსთქვით, სულ ხელის-ხელ საგოგ-
მანები მარგალიტი იყო და დაურღვეველი ქეშმარიტე-
ბაო, მაგრამ აკაკი დაუდგა ვექილად ჩიკვაიძეს, კალთა
გადაფარა, აქებდა, ეხმარებოდა და ჩვენ გვეწინააღ-
მდეგებოდა, და მიტომ ვეღარ გავიმარჯვეთო. თუ უკაც-
რავად არ გახლდეთ, სტყუით ერთშიაც და მეორეშიაც:
აი ფაქტები:

1) თქვენ აიღეთ ხელში ანგარიშის დავთარი, დიდის მღვლევარებით მიჰმართეთ კრებას და ბრძანეთ: „ბატონებო! ზედავთ, ბანკის გამგეობა როგორ გვიგდებს საცინად? ამაზე მეტი გაკიცხვა საზოგადოების განაკიდევ-ლა შეიძლება? წლიური ანგარიში ბანკში ნაწარმოებისა აქ სულ ამ ორ ფურცელში მოუთავსებიათ, მაშინ, როდესაც ტფილისში-კი თვრამეტი ფურცელი მოუნდომებიათ!.. ამის პასუხად აი, რას გეუბნებიან ყველანი: „მანდ ის არის მოთავსებული, რაც საქირაა; სწორედ ისე, როგორც წესი და რიგი მოითხოვს. ანგარიში ეგ არის. დაწვრილებით საქმეების გაჩხრეკა თუ ვნებავსთ, აი, აქ გახლავთ საქმეები. მობრძანდით და გაჩხრიკეთ! მანდ ხომ ვერ მოვათავსებდით? ზღაპრები რომ ჩაგვეწერა, რად გინდოდათ? ამ კითხვა-მიგებაში სიცილი გამოიწვია.

2) —რა მიზეზია, რომ ტფილისის ბანკმა, რომელსაც ერთი ხუთად ნაკლები ძირის თანხა ჰქონდა ვიდრე ქუთაისისას და დიდი მოგება ნახა და ქუთაისისამ-კი ვერა? ეკითხებოდით ბანკის მმართველობას და ისიც ჩიკვაიძის პირით გიპასუხებდათ: ეგ მართალია, ჩვენ მეტი გვქონდა ძირის თანხა, იმათ ნაკლები; მათი საქმე კარვად წავიდა და ჩვენი ვერა, მაგრამ აქ სხვა მიზეზიკი მოგება და წარმატება ბანკის მის უფლებებზეა დაწყობილი და სპეკულაციო რაიონზე. ძირის თანხა არას ნიშნავს თავის თავად!.. ტფილისის ბანკს დიდი უფლებები ეჭირა ხელში, იმას შეეძლო უსაზღვროდ გაეცა გირაოს ფურცლები და ჩვენ-კი სამას ათასზე მეტი არ შეგვეძლო, უფლება არა გვქონდა და ვინ არ იცის, რომ მოგებითაც ის მოიგებს, ვინც მეტს გასცემს და

მეტს სარგებელს აიტებს, და რასაკვირველია ტფილის-
ში ბანკის საქმე უკეთ წავიდოდა ჩვენსაზე?

3) — ჰო და კიდევ რა არის თქვენს უზრუნველო-
ბა? თუკი ტფილისის ბანკმა შეიძინა უფლება, რატომ
თქვენც არ ეცადეთ და არ შეიძინეთ?

— მაგისი რა მოგახსენოთ!.. ეგ უნდა გეკითხოთ
იმათთვის, ვინც შაშინ მართავდა ბანკს!

ბანკის დაარსებიდან ჩემ ამორჩევამდე დიდმა ხან-
მა გაიარა და მაშინდელი ცოდვები რა ჩემი გადასახა-
დრა? და ბქვენ-კი სცდილობთ, რომ ძველიცა და ახა-
ლიც, ყველა ერთად, მე მომახვიოთ თავზე.

4) — როცა ავირჩიესთ, რატომ მაშინვე არ შეუ-
დევით საქმეს და არ ეცადეთ გავგესწორობიათ? რას უც-
დრდით? თქვენმა უსაქმურობამ ხუთ ბოლო მოუღო
ბანკს!

— მე არჩევისათანავე შეტუდექი საქმეს, რომ უფ-
ლებები გამომეტანა; რაჯელ გიახელი პეტერბურგში.

— არა, არა, შენ უფრო შენი საკუთარი საქმეები-
სათვის დარბოდი, ბანკს-კი ამაღლიდი და ხარჯს იღებ-
დი.

— თქმულ შე რქ არა მქონია-რა, მგრამ ესთქვათ,
რომ სწორედ ვგრც იყო: ჩემს საკუთარ საქმეზე დაე-
დითდი!.. მაგრამ რომ ბანკის საქმისთვისაც ბევრი მი-
დებრა, ამის საბუთებზე ხელში მიჭირაქს. მინისტრი შე-
ვაწუხებ თხოვნით, სხვებსაც ვათხოვიე. მინისტრმაც შე-
იწყნარა ჩვენი თხოვნა! მოსთხოვა აწრი აქაურ ადგი-
ლობრივ მმართველს ისე, როგორც ფორმა მოითხოვ-
და. ადგილობრივი მიზეზი ხომ არაფერი უშლის ხელს
ამ საქმესო? პასუხად მიიღო: თუ ბანკის წესდება არ
შეიცვალა, წევრების რიცხვი არ შემცირდა და მანამ-

დე-კი ბანკის საზოგადო კრებაც არ აიკრძალა... (კითხულობს ქაღალდს). ეს ქაღალდი არის შედგენილი თანხმად თქვენი სურვილისა და ბევრის თქვენგანის თანხმობიარობითაც:

— ეგეები არაფერი საბუთია! მაგის წაკითხვა რწს სჯირო იყო?

— თქვე დალოცვილებო! ამისთანა აზრს ავრცელებთ თქვენ თავზე, ჩვენ ხალხზე და მეორე დღეს-კი თხოვილობთ, რომ ერობა ჩვენშიაც იქნეს შემოღებულიო? უკანასკნელად რომ ვიახელი მინისტრს, ეს ქაღალდი მიჩვენა და მიპრძანა: აი რა ამბები ყოფილა თქვენში და უფლებების გადიდებას კი არა, სულაც დავიხურავეთ ბანკსო! და მართლაც შეაჩერეს ბანკის საქმე. ეს ამდენი ხანია, საზოგადო კრება აღარ ყოფილა და ვისი ბრალია ეს? ჩვენი დაუდევრობის, თუ იმ თქვენგანების, რომელთაც ამ ქაღალდის დაწერაში მიგილიათ მონაწილეობა?

ნ) — ბ. აკაკიმ მართალია, კრებაში სთქვა, რომ დღე-ქანდელი ბანკი არ მომწონს და წინააღმდეგი ვარო, მაგრამ ზედვე დაატანა, რომ არც აღრე მომწონდაო, და ის იმ განზრახვით იყო ნათქვამი, რომ კრება დაეჯერებია: ყოველიფერში ჩიკვაიძე არ არის დამნაშავე, ზოგში სხვებიც არიანო. რატომ იმანაც ჩვენი სიტყვები არ გაიმეორა, არა სთქვა, რომ ჩიკვაიძემდე ბანკი ყოველთვის კეთილ მდგომარეობაში იყო და ჩიკვაიძემ-კი, მხოლოდ ჩიკვაიძემ, დასცაო?!

ჩიკვაიძემდინაც, იმ თავითვე აკაკი ბანკის მოწინააღმდეგე ოპოზიციაში იყო ხოლმე, და ახლა როგორ უნდა ეთქვა ტყუილი? რად უნდა შეეწამებია ცილი თავის თავისთვის და იგივე ეთქვა, რასაც თქვენ ჩმახვე-

დით? თუ უნაკლოდ და კარგი იყო ბანკი, მაშ შენ
რად ვწინააღმდეგებოდი და სხვებთან ერთად წუნს-სდებ
დით? თვით თქვენვე არ დასცემდით კივინას? და ან
რა საჭიროა მართლის გაზვიადება და საფუძვლიანზე
უსაფუძვლო რაიმეს დამატება? თუ ამდენი აღარ გეს-
მოდათ, რა გრჯიდათ მეთაურობას, ორატორობას და
ღონეწიშობასავეთ ხმლის ქნევა, რომ სხვებს აღარას
აღსციფთებოთ?.. მაგრამ რაღა საკითხავია? განა არ ვიცით
და ცხადიც არ იყო, რაც გინდოდათ? ინტელიგენციის
და ოპოზიციის სახელით გინდოდათ საკუთარი შორეულ
ლი განზრახვა სისრულეში მოგეყვანათ! ნაძალადევი
მიწვებდა თრის, სულ სხვა-და-სხვა ელემენტისა, უხერხულ
და თქვენი ზრიკებიც მიტომ იყო უხერხული
და უნაყოფო.

6) — აკაკიმ კრებულში ზუსტად დასტამბა ბანკის დივი-
ვიდიის საწინააღმდეგო სტატია: წუნსა სდებდა. ჩვენ
კრებაში წავიკითხეთ, და აკაკის-კი ხმა არ ამოუღია
იღიმებოდაო!.. აჰა, ღმერთო! აქ სწორედ რაღაც ზღაპ-
რული ბოროტი დედინაცვლის და გერის ამბავია: აქ
თქვენვე სტყდებით, რომ აკაკიმ დივიდიის და ბანკის
წინააღმდეგ „კრებულში“ სტატია დასტამბა, ჩვენ ის
კრებაზე წავიკითხეთ, აკაკიც იქ იყო, ხმა არ ამოიღო,
იღიმებოდაო. მერე-და-ეს ნიშნავს მიდგომას? ხმა რაღა
ამოელო და ეთქვა: არა, ეგ ჩემი ნაწიერი არ არის! ან
და მართალია, დავსწერე, მაგრამ შემცდარი ვიყავი, და
ახლა სულ სხვა აზრისა ვარო, მაშინ კიდევ იტყოდა
კაცი, მაგრამ „ჩემად იყო, იცინოდანო“ — ეს განა სა-
ბუთია მიდგომის? დალოცვილებო, ამდენს ხანსაც კი
დეგ-ვერ მოსულხართ გონს, რომ რამდენიმე ხნის შემ-
დეგაც ამ გვარის ლოლიკითაც გამოდინართ საქვეყნოდ.

და მამ რაღა უნდა ყოფილიყო იმ კრებაზე—~~თქვენი~~
აფუცქუცებული მსჯელობა და მოქმედება—ადვილი
წარმოსადგენია! აი მინუშები, თუ რა იარაღით და მო-
მზადებით ებრძოდნენ იმ რადიკალურ სხვა წვრილმანებ-
ზე აღარას ვიტყვიან ისინი კიდევ უსუსტესი იყვნენ
რადგანაც იმათ თქვენ ხელში საპირადო მნიშვნელობა
ფაქტობრივად და თქვენის ნამეტანს ნდომით და უხერხუ-
ლობით საზოგადო ხასიათს აკარგინებდით; და ღი-სწრაძ
რედ ამახედ მოგახსენათ აკაკიმ, რომ თქვენის უხერხუ-
ლობა და ნამეტანის ჭაზვიადებით თვითონვე წაახ-
დინეთ საქმე და გაამარჯვებინათ ჩიკვაიძესო! ჯა ის ხომ
ყოველმფერი დღესაკით ნათელია, მაგრამ თქვენ არ
გინდათ, რომ შეიგნოთ, ან და გამოტყდეთ, და იმას
სტრატეგით ვინც თქვენ ნება-სურვილზე არ დადიოდა
და სხვა მხრით მოქმედებდა უფრო გულ-წრფელად უფ-
რო წინ-დახედულად და უფრო აზრინადაც! თქვენ
რომ თქვენი საკუთარი აზრის განხორციელება გინდო-
დესთ და თავის გამოჩენის საღერღელი გქონდესთ ამ-
ლილი, მეთაურად გამოხატეთ და თავიერი ნებასა და გა-
ლევდესთ, საქმე გაფუჭდეს და მოწინააღმდეგე გაემარ-
ჯოს, —ვისი ბრალია? მეგრამ დავანებოთ თავის წამდენ
პირ-მოთხრობას თქვენ, ოპოზიციონ და ინტელიგენ-
ციის სახელით მალულობის მოთამაშებო! თქვენ ხვა-
ნი ჩიკვაიძის გამარჯვება გწყინსთ ან ოპოზიციის და-
მარცხება? სრულიადაც არა! თქვენ ეს გაწუხებსთ, რომ
თქვენი აზრი, რომელიც გინდოდათ განგებორციელე-
ბიათ, გავიცუდდათ, და თქვენმა მოქმედებამ კუდმა ვე-
ლარ მოიმკო ჩვეულებრივად ის, რისიც მომკა წამდ-
ვილ ინტელიგენტისა და ოპოზიციონერისათვის სა-
სურველი არ არის! დღეს აკაკიზედაც თქვენი იფრიში,

იმ ძველი კუდის მოქნევა, რომელსაც მაჩაბლის დროს
აქნევდით და მოწინააღმდეგე და უსიამო პირები მო-
ფარცხეთ...

— ბ. აკაკი წერეთელი ესარჩლებოდა ჩიკვაიძეს, მისი
ვექილი იყო და ჩვენ გვამტყუნებდაო: ბრძანეთ და ვი-
თომ საბუთებიც მოგაქვსთ? მართალია, აკაკის ბევრი
არა უთქვამს-რა ბანკის შესახებ, თქვენსავით საპირადო
საბუთებისათვის არ წაუფლია ხელი, მაგრამ რაც საჭი-
რო იყო, ის-კი არ დაუკლია. და თუ აკაკის ბანკის
მმართველობა პასუხს არ აძლევდა მის კითხვებზე და
თქვენ-კი სიტყვას გიჭრიდათ და გამტყუნებდათ, ეს მია-
ტომ, რომ თქვენ ნამეტანი მოინდომეთ: აკაკის საბუ-
თებს რომ აღარ სჯერდებოდით, მიანცა და მიანც გინ-
დოდით, რომ ბანკის შეცდომება ბოროტ-მოქმედებით
და ბოროტ-განზრახულებით აგეხსნათ, და ხომ გაგიგო-
ნიათ: „ქორო, ბევრისა მღვეარო, ბევრჯელ დარჩები მში-
ერი“... ახლად შევამოწმოთ აკაკის საბუთებიც:

1) დასამტკიცებლად ბანკის თვით-მნებელობისა და
ზოგიერთ უწესობისა ისეთი საბუთი მოიტანა აკაკიმ,
რომელიც უტყუვრად ეჭირა ხელში, ე. ი. რაც თვი-
თონ მას გადახდომოდა და მისდამი მინიჭებულ პენსიას.
აქ ჩიკვაიძისა და ბანკის გასამართლებელი რა იყო? მაგ-
რამ თქვენ-კი მიანც კიჟინასა სცემთ: თავის თავზე ილა-
პარაკა და პენსიას თხოვილობდა!.. საქმე ის-კი არ არის
შავის პენსიაზე ილაპარაკა, თუ თქვენ მზითევზე, საქ-
მე საბუთია და, ვგონებ, იმის ერთი საბუთიც უფრო
საფუძვლიანი იყო ყველა თქვენ ჩამოლაკლაკებულ სა-
ბუთებზე!

2) „რა მიზეზია, რომ ბანკს, რაც მამულეში დარ-
ჩენია, იმათ დღეს ერთი გროშიც აღარ შემოაქვთ? ეს უნ-

და გამოვიძიოთ, ვინც ღამნაშავეა მოვკითხოთო? — მართ-
ლაც რომ ეს მწვავე საკითხავი იყო... ამასაც თქვენ
თქვენებურად ხსნიოთ და ამბობთ: „ეს აკაკიმ ბანკის
მმართველობის და ჩიკვაიძის მომხრეობით სთქვაო!“

„რათა სთქვა: ვინც ღამნაშავე გამოდგესო? და რა-
ტომ პირ და პირ ჩიკვაიძე არ ახსენაო?“ — მოდი და ახლა
შევაგონე ამ გვარად გადარჯულეზული და გაკერბებუ-
ლი კაცი.

3) აკაკიმ ჩიკვაიძე უქო საზოგადოებას: „სიცოცხ-
ლით სავსე და მარჯვე დაუძახაო“. სტყუის კიტა აბა-
შიძე და განზრახს სტყუის!.. აი-რა სთქვა აკაკიმ, სიტყ-
ვამ რომ მოიტანა: „ჩიკვაიძის სიცოცხლით სავსე მო-
ძრაობას რომ ვუყურებ, გული მწყდება და ბატ. თავდ-
გირიძის გულწრფელი მღელვარება მებარბებაო“. ნუ
დაივიწყებთ, რომ თავდგირიძე ჩიკვაიძის ცხარე მოპირ-
დაპირე იყო და ცდილობდა ჩიკვაიძის გამტყუნებას,
და იმ კაცზე სთქვა აკაკიმ საჯაროდ კრებაში: „მისი
გულწრფელი პირ-და-პირობა მებარბებაო“. მისთანა
გონება-ჩლოუნგი ვინ იქნებოდა იმ კრებაში, რომ ამის
პირ-და-პირი აზრი ვერ გაეგო? რა თქმა უნდა, ბ. კი-
ტა აბაშიძეც გაიგებდა, მაგრამ ბოროტ-განზრახულება
ალაპარაკებს. თუ ეს ასე არ იყოს, რად მოკვეცა ბო-
ლო აკაკის სიტყვებს და თავდგირიძეზე აღარა სთქვა-
რა! რად ჩააფუჩეა? ასე ხომ წმინდა მამების ლოცვა-
ვედრებაც შეიძლება გადაამახინჯოს ვინმე ურწმუნომა
და ურჯულომ?! სწორედ ამ გვარის ურწმინდურის ხერ-
ხითვე ეპოტინება იგივე კიტა წმინდა მღვდელ-მთავარს;
ერთგან თავის მოგონებაში აკაკი მოგვითხრობს, თუ რა
საუბარი ჰქონია ერთხელ გაბრიელ ეპისკოპოსთან. ისე-
გი მოწინებითა და შეფრქვევით იხსენიებს მღვდელ-მთა-

ვარს, ისეთ დიდბუნებოვან კაცად გვისახავს, რომ მეტი აღარ შეგძლება და სწუხს, რომ დღეს მისი მსგავსი ბევრი აღარაინა გვყავს. მე ეს აღგილი ორჯელ-სამჯელ ვადეიკითხე საამოვნებით. კატა აბაშიძე კი სცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ აკაკიმ მღვდელ-მთავარის კაცი, რომელიც ჩვენ წმინდად მიგვაჩნიაო, გაპაკიება და შეუტაც-პყრო. ნუ თუ აქაც გაუგებრობა და გონება-ჩლუნგობაა დამნაშავე? არა! აქაც კიდევ ის იარაღი, რომელსაც კიტა და მისა წრის გმირები ხმარობენ, რომ ქვეყანა მოატყუონ და თავისი ვაიტანონ!.. ამ გვარი ძარალი ერთხელაც იხმარეს ბ. ილია ხონელის საწინააღმდეგოდ და ჯვაროსანთა ომი გამოიწვიეს, მაგრამ მაშინ კიდევ ეშმაკური მოსაზრება მაინც ეტყობოდა იმ ხერხს: ხონელი სწერდა ვაბრიელის შესახებ უცხო ენაზე, იმას ბუფრი ქართული ვერ შეამოწმებდა და უნდა სხვისი ნაბეჭდი დაეჯღრებოდა და ახლა-კი, აქ, აკაკის წერს ქართულად: და მისი წაკითხვა, გაგება და შემოწმება კიტას მოტყუებთან ყველას შეუძლია. ვინ ვერ მიხვდება, რომ უკუღმართის სურვილებით გატაცებული კიტა აბაშიძე თვითონ შეხებია უწმინდურად სიწმინდეს?..

4) აკაკი ამბობს: ჩიკვაიძემ, თავმდაბლობით, პურ-ღვინით, პატივისცემით, კირში და ლხინში თანამოზიარობით დაბლდო ხალხის გული მოიგო და ეს კარგი ხერხიაო! თქვენც მიზანს მიჰყოფით: მათი გული, და თუ ეს დორბრტად ხმარობს, თქვენ კეთილად მოიხმარეთ. ესეც თავისებურად ესმის ბ. კიტასა და კომპანიას: „აკაკი გარყვნილებას გვიქადაგებს და თათქარძეების დროს შენატრისო“.. აბა ამოხეა ნახტვემიც: „ენა ყოლფთეფს რტყვის, ძგალი არაოქვისო!..“

სიბრძნის უფლობას რომ აღარ ჯერდებოდა აბაში-

ძე, ოხუნჯობაც უნდა გამოჩინოს და დაცინოს აკაკის
 „არა თუ როგორც მოქალაქე! და პუბლიცისტი უფნა-
 რი და მანებელია აკაკი წერეთელიო, პოეტადაც აღარ
 ვარგა და ესთეტიური გრძობაც კი დაპყარგვიაო“:
 „ჩიკვიძის რომელიმე ტად გაქირვებული გლეხი კარზე
 მისდგომია, ჯერ სანამ დოუსასყიდლოდ საქმეს გაუკეთებ
 და, ჩიკვიძის სამზარეულოში შეუგზავნია მშინური და
 უქმევენიებთან სადილიო! და აი რა მოსწონს ჩვენ დი-
 პოეტსო. „რა შუაშია აქ ესთეტიკა? ეტყობა, რომ
 ექვენი, ბატონო ოხუნჯო, კიბა ამაშიც, არც მოქალაქე
 ქობა გესმისთ, არც პუბლიცისტობა და არც ესთეტი-
 კა! და თუ გესმისთ, გინდათ რომ თქვენვე დაწავინთ
 გულსა და კუქს შინაყმად გაუხადოთ!... ეჰ, რომელი
 ღირსი გითხრათ? განა თქვენისთანა თავ-ამე-
 ბულები ძაღვი დაველებათ შამიჩს, როდესაც მარცხ-
 ნივე შადირბენთ, ანუ მარჯვნივ, თქვენთვის სული
 ერთია? ჩიკვიძის, როდესაც დაბეჭდილ საბჭოებ-
 საც-კი თვალს დაკრავს შუა ამხინჯებთ და თქვე-
 ნებურად ჰხსნით, რომ მოგვაცუოთ, ცალა უნდა ვსთქვათ.
 იმ ქორებსე, რომელსაც თქვენთვის დასი სერიცვლებს
 ხალხში, ძველის პრაგრაბით, და თქვენც ვიტომ საბუ-
 თებდა მოგაქვსთ? ამის პასუხი მკითხველების გრძობა-
 გონებისათვის მიგვინდვია, ჩვენ არას გეტყვით შინგობა
 ყველახე უფრო სასაცილო თან არის, რომ თქვენ, რო-
 გორც მებაური ინტელიგენციისა და ქირისუფალი
 დპოზიციისა წუწუნით ათავებთ თქვენს გულდასა-
 „როცა შეეხება იმერეთის ინტელიგენციას მისი
 წლევანდელი დამარცხება, ფაქტიური და ხნობრივი
 ყოველს ეჭვს გარეშე, ინტელიგენციის ცნობილმა წარ-
 მომადგენლებმა თ. აკაკი წერეთელმა, გ. წერეთელმა

დ. ბაქრხძემ, ს. თოფურიამ თვისის მოქმედებით სწორედ სახელი გაუტყეს ამ ინტელიგენციას მთელს საქართველოში“.

მგელი რომ ზუილს შოპყებაა? „ვაი, დაიღუპენ საბურალო ცხვრებიო ძაღლებისა და მწყემსების ხელში, მით რომ მე და ჩემისთანებს კუდი ამოგვაძუებინეს და გავვიფრინეს ფარებიდანო!“ — სასაცილო ჭეშმარიტებაა!.. ბნო კიტა აბაშიძე! მართალოა, მეთაურობას ჩემობუ და თავი ინტელიგენციის და ოპოზიციის ჭირისუფლად მოგაქვსთ, მაგრამ ჯერ კუდი დაიმაღეთ და მერე იზუღლეთ!.. თუ მართალია, რასაც ბრძანებთ, პატივი და დიდება თქვენგან დასახელებულ პირებს! ამათი წყალობით კი არ დამარცხებულა ოპოზიცია, გარნა განწმენდილა და განბანილა უნებლიედ მოდებული ჩირქისაგან!.. თქვენისთანა კიტაების და კიტარუსების გამტყუნება, გულ-წრფელი ოპოზიციის და ნამდვილ ინტელიგენციის გაწმენდა და გასპეტაკება... ღირსეულ ოპოზიციას თავის დღეში სახელი არ გაუტყდება. და ქუთაისის ოპოზიციაც ამიერიდგან იქნება და მათ გვერდშიაც თქვენგან გაკიცხული კაცები და მათთანები რდგომებიან, მაშინ სადაც თქვენ და თქვენისთანა შეთქმულები შორს იქნებით, არა მარტო სულით და გულით, ხორციითაც-კი...

მაგრამ კმარა თქვენგანო ამდენი საუბარი! უკანასკნელად აგხდით პირ-ბადეს და გაგითავებთ! თქვენ არც ინტელიგენცია გწამთ ისე, როგორც საწამებელია; და არც ოპოზიცია, ხელსახოცად, პირ-ბადეთ და იარაღად ხმარობდით ყოველივეს, და დღესაც ისე გინდათ, რომ იხმაროთ... ბანკის მმართველობას მიტომ ებრძოდით, რომ გადაგვედოთ ისინი და მათ ნაცვლად თქვენი

წრის კაცები დაგესვათ და მიუძღლი და გავლენა მოგვბოვებიათ თქვენ საპირადო საქმეებზე წარსამატებლად. ჩიცვადი მობირდებირე და ლორთქიფანდიე გულ-წრფელი მსხვერპლი იყო თქვენი გულდაფარული ფაქისელობის: ამას ვერც მატერიალურად და ვერც ზნეობრივად ბანკის ფავნად მომარებდა. თუ რამეს დააკლებდა, თვარა ვერას შესძენდა! მაგრამ დაგეფანხმე და რას წარმოიღვენდა, თუ თქვენ სულ სხე გქონდათ სახეში? ის მხოლოდ გზად დახიდად გინდოდა, რომ მის შემწეობით საკრავი ცეცხლი დაგენათ და მერე უშიშრად იმ თქვენს მოწონებულს კაცის გვერდით ხელები გეფხოთ!

დასასრულ კიდევ სხვა რამეზე უნდა ვსთქვა ორიოც დე სიტყვა: ყველგან ყოფილან და იქნებოან ფარისევლები და არა-წმიდები, რომელნიც ცხოვრებეს ჰრყვენან და აურჯულოებენ! ჩვენ შიაც რომ იყონ, რა გასაკვირველია? მაგრამ ის-კი მაკვირვებს, რომ ზოგიერთი ბატონები ქართულ-ქურნალ-გაზეთებში საფარს იყებებენ, რომ იქიდან ნიშანში ამოაღებინონ ხალხის ერთგული და ხალხის საყვარელი მოღვაწეები! მისთანა პირებს რომელთაც თავის ხანგრძლივ ცხოვრებაში, ჩვენს ქვეყნისათვის, არა თუ არა გაუკეთებიათ-რა, პირ-იქით ბერი ვნებაც მოუტანიათ, პატივისცემით ვიხსენიებთ და იმათ-კი, რომელთაც ქვეყნისათვის სულიც და გულიც შეუწირავსთ და მტლად ედებოან, ერთი რომელიმე უსაფუძვლო მტრისაგან გამოგონებულს მიზეზის გამო, დედა-მიწასთან ვასწორებთ! ქვასა და ტალახს ვუსვრით და ესეც რომ ცოტა გვეგონია, დასალუპავდაც აღარ ვზოგავთ: ჯაკაკისაც უნდა მაჩაბლის დღე დავაყენოთ და

გათენდა ცხრამეტი ქნკენისთვე. თუმც საშინელს ზენა ქარს მტერის ბურანში გაეხვია მთელი ქუთაისი, მაგრამ მაინც აურაცხელი ხალხი მიისწრაფოდა სადღაც ქალი თუ კაცი, დიდი თუ პატარა, ყველანი ეტლით თუ ფეხით მირობდენ ფერმისკენ; ყველას მიაქროლებდა იქით ცნობის-მოყვარეობის ფრიალა ფრთები.

თვით ქუთაისის ფერმას და სამეურნეო სკოლას აჩნდა არა ჩვეულებრივი ფერი. ისინი მორთულ-მოკაზმულიყვენ თეთრ-ლურჯ-წითელა პაწაწა დროშებით და გაგონებდენ ორს ზარმაცს პატარძალს, რომელთაც ესესა დაუბანია პირი, შეუღებია წარბები და ტლანქად შეუცხია ფერ-უმარული. გიღიმოდა იქ ყველაფერი, ყველაფერს დატყუობოდა სადღესასწაულო ელფერი. იქ კოპწიაობდა ყოველივე რუსული წარწერებით, ვით ქუთაისის ბულვარის ახალ მოდის „ბარიშნები“ რუსული ტიტინით. გაესუფთავებიათ გზა-ბილიკები, გაეწმინდათ გულ-ცივად მიგდებული ბოსტნის კვადები, მოესპოთ ხის ძირებშიაც-კი მარობელა ბალახები, დაეწყათ გმელი სკამები, რგვალი მაგბდები და დაეკიდათ ჰრელა-ჰრულა ფონესები. ერთი სიტყვით დაცქრიალებდა ყველგან ფერისცვალების ანგელოზი. ზოლო დაჩჩენილიყვენ

ფერ-უცვლელად ორი რამ: მკვირცხდი, ღიღებუღი, ფაზა-
სი და ბ. ნ. მკურნალის სწინწიანი ქათმები. იქ დაბლა
მიჰქროდა შფოთით და წყრომით კისკასი რიონი, ეს
მარდი მთიული; მხოლოდ იგი გაურბოდა „ვისტავკას“;
თითქო მას ერთს შეეგნო გამგე კომიტეტის ნაკლი და
უთაურობა. იგი კაი ხანია განშორებია, ვით გულ-გა-
ცუდებული მიჯნური, თავის კოპწია მოღალატე სატ-
რფოს, ე. ი. ფერმას; მას აღარ მოსწონს ეს ბებრუცუნა
მაცდური, იგი აღარ ეხვევა კვლავინდურად, არ ელო-
ლიავება მის სხეულს, არ უგალობს მას სატრფიალო ძი-
ლის პირს...

ზევით-კი, ბრეკზედ, სკოლას უკან საოცრად მოეწ-
ყინათ ქათმებს, ჩამოეშოთ საცოდავად ფრთები, გაშავე-
ბოდათ ბიმილი და გაჰქონდათ შესაბრალისი თხიპინი.
ეს საბრალო არსებანი თითქო შესჩიოდენ ცასა და დე-
დამიწას თავიანთ შავს-ბედს, თითქო აცხადებდენ პრო-
ტესტს, თითქოს ითხოვდენ აქიმობას და გაჰყიოდენ: „ყვე-
ლა მკურნაღა ნუ გგონიათ კარგი მკურნალიო!“ მაგრამ აბა
ვინ უგდებდა ყურს ამ დროს მათ სამართლიან ჩივილს!
აბა ვინ მიაქცევდა ყურადღებას სადღაც მიმალულთ
ბეჩავ არსებათ! მათ მიკნავებულ ხმას ანშობდა იქვე ფა-
რეხში ხვადავის მამაცური ბლავილი და რუსული მუ-
სიკის გასართობი ჰანგები.

II

კედლის საათმა დარეკა პირველი და ბათუმიდან
მოტანილ დიდებულ ბანანით შემკულ სკოლის დარ-
ბაზში გაისმა გალობა. შეუდგენ სამშვიდობო ლოც-
ვას... ყველა ეშურებოდა ენახა, თუ რას წარმოადგენ-

და ეს ახალი ხილი, ეს ქუთაისის სამეურნეო გამოფენა.

უმთავრეს დარბაზში უზარმაზარ ბანანის შვენეირ ფოთლებ ქვეშ კიაფობდენ მზიბლავიდ ლამაზად დაწყობილი ღვინით სავსე სუფთა ბოთლები. მარჯვნივ ღვინით სავსე ბოთლების მაღალ კონუსს ზეიდან დასტროფოდა... ანგელოზი. ნუ თუ ლოთი, მოარშიყე ბახუსი მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს გარდიქმნა უმანკო ციურ ანგელოზად?! ეს გამოფენის საიდუმლოებაა და ვკითხოთ ისევ მის გამგე კომიტეტს. მის გვერდით გაეპოთ კასრი და დაეწყოთ შიგ შვენეირი სასმელები და ღვინოები, ყანწები, აზარფეშები, კულები, ერთი სიტყვით ყოველივე სალხინო კუთვნილება, მხოლოდ აკლდა ჩვენი დარდი-მანდი, ლოთი-ბაში ჩოხიან-ხანჯლიანები და არღანი, რომ გამართულიყო ჩინებული ღვინი. მარჯვნივ წითელ მაუდის პირამიდას ამკობდენ 'ისევ ღვინის ბოთლები და ქვეშ ეწყო თეფშებზედ უშნო, ულაზათო ყურძენი და მაზედ მიკრულ ქაღალდებს ამკობდა... რეკუნია გე—ნის ქალა და საქარის სსსერგე. იმავე დარბაზში ნახავდით რამდენიმე დამპალს ხილს, გარჩეულ-გაურჩეველ სიმინდს, დაქქნარს თაღამს და სტაფილოს, ხახვსა და პილპილს, ლამაზად ჩაწყობილ თაფლს, არიფდ გამსმარ ყველს და მსხვილ კვახებს. იქვე გვერდით ერთი პაწია ოთახი ეკირა ქუთ. საცდელ მინდვრის ნაწარმოებს. აქ მნახველის ყურადღებას იქცევდა გარჩეულ-გაურჩეველი ბამბა და უზარმაზარი თეთრი კვახი (გოგრა).

მთავარ დარბაზის მარცხნივ, სკოლის საიჯრე ოთახში მოუთავსებიათ სამეურნეო სახელსაქმო დარგი. აქ ერთ კუთხეში ძველებურ ნოეს დროის საფეიქრო-

ზედ და პრიმიტიულ ჯარაზედ სცქრიალობენ ორი ლა-
მაზი ქალიშვილი და სიბლავენ მნახველთ უფრო შავი
წვალებით, ვინემ მუშაობით. იქვე ერთი პაწია ქალი
ქსოვს მანქანაზედ წინდას. იქვე აწყვია თაფლის ფიქე-
ბი, სარაჯი და კიდევ თაფლი და თაფლი. იქვე ბზინა-
ვენ სამხედრო დეზიანი „ლაკიროვანი“ ჩექმები და პა-
წაწკინტელა „ტუფლები“, იქვე ქუდები და სამოსელიც,
იქვე საათები და აღმასები, იქვე ქრისტეს ხატი და
საბუხრე ანგურები... ღმერთო ჩემო! ნეტა რა საერთო
აქვს ამებს ერთმანეთში, ან სამეურნეო ნაწარმოებ-
თან? მხოლოდ აღაპმა უწყის! მაშ მივანდოთ ამ ამი-
ცანის გადაწყვეტა გამოფენის გამგე კომიტეტს, და ჩვენ
მოვისმინოთ იქვე ბ. მამაჯანოვის მუსიკა. აი მიუჯდა
პატივემული გამომგონე თავის მუსიკალურ საკრავებს,
შეეხო თითებით მათ შავს ენებს და აღმოახდინა ერთი-
დან დუდუკის, დოლის, ზურნის და სალამურის საამუ-
რი ხმები. შეულოცა მეორეს და გააწკრიალა საზანდ-
რის ნაზი ჰანგები. მე გაოცებით შევცქეროდი ამ ჩვენ
დროის პითაგორს, მოქეიფე ჩოხიან-ხანჯლიანები ხომ
სიხარულით ფრინავდენ; მესტიანი ფეხები-კი ესხლი-
ტებოდათ საცეკვაოდ, ვით კურდღლის დანახვაზე კარ-
გად დაგერშილი მწვეარი.

სწორედ ქება-დიდების ღირსია ბატონი მამაჯანო-
ვი. ამ საკრავებით მან შექქმნა ახალი ხანა და გაუთენა
რენესანსი ჩვენს ლოთი-ბაშებს. მაშ ძირს ძველებურო
ზურნა-დუდუკო! გაუმარჯოს ახალ-მოდის ზურნა-საზან-
დარს! გაუმარჯოს ახალ ქეიფს, და დროების ტარებას!

მოგაწყინე. თავი მკითხველო, სულ უროგვარი სურათებით. აბა, მიზომეთ ხელი, მსურს გაჴვენოთ ის, რომელიც იყო მთელი გამოფენის შვენება და გვირგვინი. აბა მობრძანდით. აი აბრეშუმეულობით საესე ვრცელი ოთახი. აქ ამკობენ კუხის ამხანაგობის დარაიები, ტაფტები და „ლენტები“, აქ იზიდვენ თვალებს გურიის შუამავლის ნაქსოვები, აქ გხიბლავენ ფოტინე ჩხეიძის და სხვა ქართველ მანდილოსნების შვენვირად ნაქარგი ბალიშები და მუთაქის პირები, აქ გიტაცებენ საყნოსავად და მოსაწყვეტად კემულარიას ქალების ხელოვნური ვარდები, ყვავილები და თაიგულები; აქ საამუჴრად უდიტინებენ თვალებს აბრეშუმის პარკები, ძაფები, თავ-მანდილები, ნაქსოვები და კიდევ ნაქსოვები. მხოლოდ...

მაგრამ ყველაზე უფრო ჩემი და სხვა მრავალთა ყურადღება მიიზიდა ბ. ტრიფონ ღამბაშიძის ნაწარმოებმა და იმისავე ფრანგულ ენაზედ მებარეშუმობის მთელმა კურსმა. აქ იყო პაწაწა მინუშებად გამოფენილი მის მიერ ღიონში (საფრანგეთში) ნაქსოვი აბრეშუმეულობა: ტაფტა, სერჟე, სატენი (ატლასი), ხვევრდი და ბევრი სხვა რამ. ეს სუფთა და ნაზი ნაწარმოებნი ძლიერ განირჩეოდენ სხვების ტლანქ ხელობასთან. მაგრამ ყველაზე უფრო სანუკარი იყო ღამბაშიძის მიერვე მოქსოვილი ორი ფარჩა, რომლებშიაც ერთში ჩაქსოვილი იყო ქართული ასოებით „ჯაკა“ და მეორეში-კი „ვახტანგ“. ექვი არაა ეს პირველი ფარჩა იყო გაკეთებული ჩვენ საყვარელ მგოსნის პატივ-საცემელად. მრავალმა ქალმა, მოხუცმა თუ ახალგაზღამ ისე მოიწონეს

ეს ორი ნაქსოვები, რომ მოისურვეს ეყიდათ იქვე „თითა საჩუბაშკე“ ე. ი. საპერანგე... ახლა-კი მთლად ერთიანად „აკაკით“ აპირობენ შემოსვას?! მისი კაბები... ოჰ, ღმერთო! ეს რა სასჯელი მოუვლინე კიდევ ქართველ პოეტებს!..

IV

მკითხველო ამტქნარებ?! აი მოგიკვდა ჩემი თავი! მოგწყინდა განა?! მაშ წამობრძანდით ბაღში; აქ ცხელა, საესეა ხალხით, ვიწროობაა; იქ გავისერიწოთ წმინდა პაერზედ, ვიხილოთ სამუშ.ო იარაღები და მანქანები, ვნახოთ პატივცემული ქათმები, იხვეები, ბატები, უკუდო ფარშავანგი და ყვითელი ინდოურები; ვიგეშოთ ხილი და ცივი წყალი, და თუ გნებავეთ, სადმე ხის ჩრდილშიაც წამოვგორდეთ, სადაც არშიყობაც-კი არაა დაშლილი. მაშ წამობრძანდით! მივიდეთ სამუშაო მანქანებთან. ხედავთ, როგორ მისევია სოფლის ხალხი! ათვალთ იერებენ გუთნებს, სახნისებს, ფარცებს, საქრელს, სათესავს და საღეწ-სანიავებელ მანქანებს; აქვეა მამაჯანოვის საღეწი მანქანაც; მზერენ ხილის და ბოსტნეულის სახმობ გძელ მანქანას, რომელიც ამ დროს მოქმედებაშია. ყველა ესენი ფრიად აინტერესებს ხალხს, სურთ ვინმეს მიმართონ, სურთ, რომ გაიგონ მათი ღირსება, ნაკლი, მნიშვნელობა, ფასი, ხმარება და სხ. მაგრამ ვინაა პატრონი! ვინ აუხსნის მას!..

აი მოჯგუფდა ხალხი ფრინველთა განყოფილებასთან, მივიდეთ ჩვენც. შუაში ტალახიან აუზში კყუმპალობენ ორი თეთრი იხვი და გააქვთ მხიარული ჩხივჩხივი. ამათ თითქო ფეხზედ ჰკიდიათ ეს ახალ-მოღის „ვისტავა“ და გრძობენ სრულ თავისუფლებას. ირგვ-

ლივ გალიებიდან მოწყენით იცქირებიან სხვა-და-სხვა
ევროპიული და აზიური ჯიშის ქათმები, სადა და აბურძგ-
ნულ ბუმბლით; აქვე ამწყვრევია ბატები, ორიოდ ინ-
დოური და კულდ-მოფრცქვნილი ორი ფარშავანგი. ესეც
ფრინველთა გამოფენა!

ვიცი არც ეს გაკმაყოფილებს, მკითხველო. ახი-
რებული ბრძანდებით ღმერთმანი! აბა რა ჰქნას მეტი
გამგე კომიტეტმა! ახლა, თუ გნებავთ, წავიდეთ ფარესში
და შინაური ოთხფეხი ცხოველებიც ვნახოთ. აბა, მი-
ვიდეთ, მაგრამ ბრთხილად, ბატონო, კარებში მგელმა
არ გიკბინოთ, ან არ შეგაშინოთ. მაგ საძაგელმა ბევ-
რი მნახველი და მეტადრე მოსწავლე ბავშვები დააფრთ-
ხო.

— „აქ მგელს რა უნდა, ხომ არ ხუმრობთ?“ არა,
ბატონო, არ ვხუმრობ, მობრძანდით და ნახეთ. ხომ ხე-
დავთ კარებთან მიბმულ მგელს, როგორ მიჰკვრია ფერდი
ფერდს შიმშილით! როგორ უკრიჭინებს კბილებს იქვე მი-
ბმულს ორს ხარს, სამ ცხენს და ერთს დიდ ძროხას
ხბოიანად! როგორ ასკდება უბედური გამწარებით ერთი
მხრიდან მეორესკენ, მაგრამ მაგარი აოკი განა გაუშ-
ვებს?!

— „ნეტა, რად უნდათ აქ ეს მშიერი მგელი?! გა-
ნა ესეც სასარგებლო შინაური პირუტყვია?! განა მგლე-
ბიც მოაშენეთო გვეუბნებიან?!“

აბა მე რად მკითხავთ, ბატონო! აბა ჩემისთანა უბ-
რალო მომაკვდავი როგორ მისწვდება მაგ სიბრძნეს! იქ-
ნება მიტომ მოიყვანეს ეს მგელი, რომ გვამცნონ თით-
ქო ყველა ჩვენი ცხვრები მგლებმა შექამესო და მი-
ტომ გამოფენაზედ ერთიც არ არისო? იქნებ მიტომ მი-
აკრეს ეს მგელი, რომ მიაჩვიონ ტყის ნადირებს ძრო-

ხები, ცხენები და დაუკარგონ მათ შიში? იქნებ მიტომ მიაკრეს აქ ის საბრალო და აწვალევენ ასე ტანტალი-სებურად, რომ გვამცნონ, თქვენც რომ მგელი დაიქი-როთ ასე უყავით მაგ მყრალებს, იქნებ დაშინდენ და მიატოვონ ცხვრების ტაცებაო იქნებ,.. არა, ბატონო, ვერ ვწვდები მაგ სიბრძნეს!...

V

— „ეს ყველაფერი ჯარგი, მაგრამ თვით ქუთ. სა-მეურნეო სკოლის ნაწარმოებნი სადღა არიან მოთავსე-ბულნი?! ნეტა, შეიძლება მათი ნახვა?!“

— დიახ, ბატონო, მობრძანდით ისევ სკოლაში! ამ ცალკე ოთახში გახლავთ!

— აქა?!—დიახ, აქ.—მერე აქ რა არის? აქ ხომ მხოლოდ წიგნებია განჯინებში, რვეულებია, მისნობის ფონესის სურათები მინაზედ, ისე უბრალო ცხოველ-მცენარეთა ნახატები, ერთი ცალიერი ბუკი, ერთი ც თაფლის საწური, სამუშაო იარაღების ხის პაწია მოდე-ლები და სხვა რაღა, მითხარით ერთი?! ნუ თუ თვით სკოლას ეს ექვსი წელიწადია არაფერი უკეთებია?! ნუ თუ მას არ ჰქონდა თავის საკუთარი ყურძენი, ხილი, ღვინოები, აბრეშუმი, ქირნახული, პოსტნეულობა, ხვადაგი, ფრინველები, თაფლი, ბამბა და სხვა რამ?! რატომ არ არის ყოველივე ეს გამოფენაზედ?!..“

სხვა რამეებიც ხალხის გასართობი და სასარგებ-ლო. თვით ფერმაში სადამოობით უკრავდა მუსიკა; ორ-სამჯერ გამართეს აბაზიანი სასეირნოები ილიუმიწაცით. მაგრამ ყველაზედ უფრო საგულისხმო იყო სასახლე კითხ-ვები. პატივცემული ლექტორები შეჰკრებდენ აურაც-

ხელ სოფლის ხალხს და უკითხავდენ გატაცებით ლექ-
ციებს იაპონურ ბურმაზედ, ჩინეთის კინქარზედ და
სოიაზედ; ხოლო უკვირდით, რომ საესე აუდიტორია
შეეცრივ ცალიერდებოდა და კარგი ბიქობა იყო, თუ
ათიოდე კაცი შერჩებოდათ; ბევრიც მხოლოდ ცალიერ
კედლებს უკითხავდა ლექციებს. რა იყო ნეტა ამის მი-
ზეზი?

უკვირდით, უფროსად აუთორიტეტად აუდიტორია
ცალიერდებოდა? ან უკვირდით, რომ იმდენი ადამიანი
შეეცრივდებოდა? ან უკვირდით, რომ იმდენი ადამიანი
შეეცრივდებოდა?

ახლა ორნიოდესიტყვა თვით გამოფენაზედ საზოგა-
დოდ. ჩვენის აზრით სამეურნეო გამოფენას აქვს ორი
უმთავრესი შიზანი: 1) შეაქუჩოს ერთად და გააცნოს
ხალხი სხვა-და-სხვა კუთხის ნაწარმოებს, აჩვენოს თვალ-
და-თვალ თავიანთ ნაწარმოებთა ნაკლი და ღირსება,
აღუძრას ცოდნის და გაუმჯობესობის სურვილი, გა-
ამხნევოს იგი და გაათამამოს სამოქმედოდ. ამ შემთხვე-
ვაში ხალხი სწავლობს, ითვისებს ახალს განვითარე-
ბულს წესებს და მიდის წინ. და 2) გაუხსნას ხალხის
ნაწარმოებს ბაზრები, უშოვოს მუშტრები და მით ას-
წიოს ხალხის ეკონომიური მხარე. ამ მეორე მხარეს
აქვს კომერციული ხასიათი.

ახლა ვიკითხოთ, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო
ქუთ. სკოლის სამეურნეო გამოფენა? მას ერქვა სახალ-
ხთა გამოფენა. იყო-კი სახალხო?! არა ვგონებ. იქ მეოთ-
ხედი და მეხუთედი ექსპონატებიც-კი არ იყო სოფლის
ხალხიდან, დანარჩენი-კი სულ დიდ მემამულეთაგან, ვა-
ჭართაგან, ინტელიგენტ პირთაგან და სკოლებიდან
იყო წარმოდგენილი. რად იღებდა სოფლის ხალხი თა-
ვის ექსპონატებით ასე მკირედ მონაწილეობას? ნუ თუ

შემმოკლეს პანფილოვს...
 სი... მან... შავ სულოზნ სრისენას...

...ქ. რომელი უფლებს ცათა შინა და ქვეყანასა ზე-
 და და რომლისა მიერ იქმნეს ყოველნი ხილულნი და
 უხილავნი და რომელსა უძრწიან ძალნი ზეცათანი და
 წამის ყოფით ყოველსავე განაგებს არსიხა არსთა თვი-
 ზოეულა განმგებელისა უცვალეზელისა უსაზღროსა ძალ
 განუზომელისა მიუწდომელისა გარეშემოუწერელისა
 დაუსაბამოსა უხილავი: რომელსა ანგელოზნიცა ბვალთ
 შედგმად ვერ იკადრებენ და ყოველნი უსხეულონი და
 სხეულოვანი დიდების მეტყუელებენ და ძენი კაცთანი
 ვერ მისწოვებიან განგებულებათა მისთა და რაოდენ
 შემძლებელ არიან აღიღებენ და თაყუანისცემენ ყოველ-
 თა ხილულისა და უხილავისა შემოკმედისა ღვთისა შე-
 წევნითა და ძლიერებითა ძირტომობით წყალობითა
 ღვთისათა ამაღლებულმან იასიან დავხითიან სოლომო-
 ნიან პანკრატიონიანმან ყოველთა დიდთა კელმწიფეთა
 უამაღლებულესის და უწარინებულესის ღვთისა გან-
 გებით ქუეყანათა ზედა მოსამართლედ დადგინებულის
 სვე სვიანობით სახელ გაფენილის ერთგულთა ზედა
 წყალობა უხვად მიმნიკებელის და ორგულთა მათთა
 ძირითურთ აღმომფხვრელის მზისა შარავანდედებრ ქუეყ-
 ნისა განმანათლებელის დიდის ეჭრანის ტახტ სახელმწი-
 ფოს მპყრობელ განთავისუფლებით მქონებელის ბედნი-
 ერის ყენის მიერ შეილურებრ აღზრდილმან და მათ

მიგრვე წყალობა მონიჭებით გამეფებულმან ღთივ გვირ-
გვინოსანთ ცხებულთა ღვთისათა პატიოსანთ მეფეთ ძე-
მან რანათა და კახთა მპყრობელ მმართველ გამგებელ
მქონებელმან მეფეთ მეფემან დავით იმამყულიხან და
დედამან ჩვენმან დედოფალთ დედოფალმან პატრონმან
ანანამ სასურველ საყუარელმან ძმამან ჩვენმან ფრევის
ბეგლარ-ბეგმან კოსტანტინე მაჰმად ყულიხან და პატ-
რონმან თეიმურაზ და ძემან ჩვენმა მაჰმად მირზამ ვითა
სამართლად გემართებდა ეგრეთ ჯერ ვიჩინეთ ვიძივით
და ვიგულს მოდგინეთ სამართლიანად შესაწირავად
გაწარეთს წმინდის სამების ტაძრის მისართმეველად და მას
შინა მოსაყდრის სამებელ მთავარ ეფისკოპოსის მდივან
მწიგნობართ უხუცესის ძის სანატრელის ნიკოლოზის მისაბა-
რებლად რისაც მამულის მქონებელი წმინდის სამების
ტაძარი ყოფილიყო მას ეამსა ოდეს გუჯრითა ამით
დამტკიცებას გვფაჯა სამეპედი ეამთა შლილობისა და
კახეთის წარტყვენისა და აოკრებისაგან რაოდენიცა შე-
წირულობა ქონებოდა ჩვენის სახლის კელმწიფეთაგან
მიცემული შეწირულობით ვარიგებული მამულის გუ-
ჯარი დაჰკარგოდა და რომელიც მამულს ქონებოდა
ზოგი რომელიმე წართმოდა და ზოგი არა ჩნდა ზოგი
რომელიმე თავადთა და აზნაურთ ოკრობისა და გუჯ-
რის უქონლობის და უპატრონობის მიზეზით მძლავრო-
ბით მიეტაცათ ზოგჯერ საერთო გამყდარიყო საფეთს-
კოპოზობისაგან მოშლილიყო რომელიც მას უკან ვულის
პატონისაგან ეფისკოპოსთ დამყდარიყო დრო არ ქო-
ნოდა თავის საყდრის მამული რომელიც ჩნდა ისეუ
ეშოვა ეს ყოველთაგან საცნაურარს მამულნი და აგა-
რაკნი მთა თუ ბარი ყუელს საყოფი ქონებოდა ჩუენ
რომ ბედნიერმა უენმა ჩვენსა სამკვიდრო კახეთი მავკიბოდა

ეთისკოპოზათ ეს სამებელი დაგვხვდა. შევიტყვევით და
გავსინჯეთ საყდარზე დიდი გულსმოდგინება შრომა და
ღვაწდი თავსეღვა საყდარი გაკეთა და გაყარებისა ხატითა
ჯვართა და წიგნათ შემკო. მწიგნობრით მგალობლით და უფ-
ლის ნამდდელ საკვლეისის წესით შემკო და გაებატიოს-
ნებინა გალაგნით სასახლით მოერთო რომლისაკ შე-
მძლებელ იყო ჯეროვნად გაეკეთა და თანდათან მატებ-
და ვითარ ვინილეთ შრომა და გულსმოდგინება ამისი
ჩვენც შემწე ვეყვენით მოკითხული ვქენით და გამოვი-
ძივით რომელიც ჩნდა და იცოდენ დაჰკარგოდა ისევ
შევმატეთ სამებას სოფელს ზიარი არცინ ყუანდა და სხვას
კელი არავის ეღვა მთა და ბარი დაკარგოდა საცილებ-
ლად შექნოდა ვინც მთას ეცილებს მისი სამართალი
გვიბძანებია როგორც გარიგდეს ისაღ სამართლას წაგნით
გარდასწყდების რომელიც სოფელს ახლო მთა ქონია
პატარძელთ გაუფიცავს და დაუტერია საკნავი მამუ-
ლები და მიწები უპატრონობით. ვარჯელ წაერთვათ
სამებელთათვინ ფიცი დაედვათ აღარც დაეფიცებინათ
და აღარც დაენებებინათ ბატონაშვილი კ-ზე რომ ჩვენ
სანახავათ მობძინდა მამულებზე ლაპარაკი შეიქნა სვე-
ტისცხოვლის გუჯრები ვნახეთ ძველსა და ახალში ორ-
შიც ასე ეწერა საგარეჯოსაკენ რომ სამების მამულიათ
კოტმანის დაბლა დეღე გაჰყოფს თავით აბოლომდი დაბ-
ლა დელიდამ რომ გზა ამოვა ყელმალღის შუილი რომ
დასახლებულა შარა შარა რომ გზა გარდმოივლის მწა-
რეს წყალს გარდმოადგება მაღლა ბეჭი აქუს დაბლა
ცოტა გორა შარის გზა შუაში ჩაივლის მწარე წყლის
დეღეს ჩაჰყვების ივრამდი ჩავა ის დეღე ივრამდი გა-
მოდმა სამების საყდრისა და გაღმა პატარძელთა კათ-
ლიკოსის გუჯარშიაც ასე ეწერა და მახლოვართავანც

მე თქმულიყო გამოღმა დღესაც კელი ეწერა სამეცნიერ-
ება და ჩვენც ვნახეთ და გაჟინჯეთ თავსა და ბაქოს
ქრისტიანობად ეცილებოდნენ სალაპარაკო და საცილობ-
ბელი არ იყო არც არა სა...რი როგორბათაც პირველ
შეწირული ყოფილიყო ჩვენც ისე შევესწირეთ არას
კაცს დღეს წალმართ ამსთჳნ საცილებლათ და მოსა-
დევრათ კელი არა აქუს თავით ზარლობდი ისე გაგვი-
რიგებია წაშმი კელი შეუვლათ წმინდის სამებისა ყოფი-
ლიყო ზოგი რამელომე წაწმენული ქონდა ზოგი და-
ვლათ ბევრაშკლი ჩონაყაშვილს მამუგას ქონდა მის
ძმისწულს სახლთ უხუცეს ელჩურს თავისავ ნებადართ-
ვით დაედვათ საყდრისათვის მიერთვით გორგის შვილი
ბიძისას საყდრისათვის შეწირა და მამული საყდრისა იყო
ეელი ავადებრება ჟამიერაშვილთ ერთი კული ქართ-
ლიზამ საგარეჯოს ჩამოსულიყო ჩვენს სახასოში ბიძის
სუფრას მოჰყვანა და წაშმიე საყდრის მამულზედ და-
უსახლებინა და თავისთვის დაეკირა აღარც ეს სუფრაჩი
გაძრვი ანებებდა კელი არა ქონდა ბევრ საყდრის მი-
წირვით ეს ჟამიერაშვილები ახლა ორათ არიან ნათქ-
ლის მცემელს რომელიც კელიწიფეთაგან შესწირვიზ
ისე იყოს და სხვასთან კელი არავისრა აქუს წაშმის წა-
ლას ჩოლაჭაშვილსა სახლთაჟცეს რევას კაცები და-
უსახლებინა საყდრის მამულში და სრულის აშენება მო-
ენდომებინა ჩოლაჭაშვილს ამბა ალავერდელს ბატონს ნიკო-
ლოზს რომ სამებლობა შიონოდა კაცები გაეყარა და
სახლები დაეკვივა თავისი მამული ისევე საყდრისათვის
დაედვა და ჩვენც დავიმტკიცებია წაშმი თავის მიწა-
წყლით გასდევრით მითა და ბარბთ საწყლისპირობთ
დღეს ჩისაც მქონებელი იყოს და კელი ეკიროს ან
ქონებოდეს კიდავ მფორეთ კელიახლა შევესწირეთ და

სიგლიბა ამათ განუახლეთ ყოვლის კაცის მოუღვესა
ტა უცილებლათ უჯარმას რომელიც მამული ქონებო-
დეს არ მოეშალოს ორ ხევს ბათაანი და ჯოროანი მის
გარეშამო აღბეგები რომელიც ქონდეს იორს გაღმა
გამოღმა მისის მითთა და ბართთა რისაც მქონებელი
ყოფილიყოს ახმეტას მეფის ლევანისგან შეწირული ზვა-
რი ერისთვის დროს მძლავრობით მიეტაცათ სისვაურებ
ეჭირს ისიც და რაც ახმეტას და უტას ორვილს გაღმა-
გამოღმა სამებისა ყოფილიყოს რაც გამოჩნდა და ან
გამოჩნდეს ეტყე შეგვიწირავს ამისი მშლელი არვის
გვობდნებიც ესნსუღში მქედლიური მის სამძვრამდი აფია-
ბათს რისაც მქონებელი ყოფილიყოს თასმაღურში სჯანს
ესპსუღში ან სწავგან სადმე მამული ქონებოდენ არ წო-
გეშალოსთ როგორათაც პირველ ყოფილიყო კელანს
ლა ისევ გაგათავისუფლეთ საური საყდრისა იყო ჩვენც
შეგვიწირავს საჯენო არა ეთხოვებოდეს-რა არა ბაჟი-
არა სამღებროს და ბელბაშისა არას ნივთისაგან გამო-
საღებო არა გამოუვიდოდეს-რა ნაქურდღისა თანის და სარ-
გებელი პატრონისა და სხვა საზღაური საყდრისა ქურ-
დის მძებნელმა კელი ვერ დაიდვას რომელიც დაკარ-
გული მამული იყოს და გამოჩნდეს ისევ საყდარს მი-
ერხვას რომელიც ჩვენის სახლიც კელმწიფეთაგან მა-
მული და მიწა-წყალი გლეხს კაცს მოეშალოს და გა-
ეყიდოს ისევ საყდრისათვის შეგირთმევი კელმწიფე-
თაგან შეწირული საყდრის მამული არც ეფისკოპოსისა
და არც სხვის კაცისაგან არ მოიშლების და არ გაის-
ყიდვის საყდრის გამოწირვით სხვას არ მიეცემის ნა-
ღის მკუმღის უღმისს მაკურთხეველი უფიჯს სამეხელი და
სამწისო არის და ზე მდგამი ჩვენც ვგრეთვე დაუმტკი-

კეთ არავისგან საცილებელია, ეს ასე დაგვიმტკიცებია და გავგირიგებია არას მეფეთა და დედოფალთაგან არას ეფისკოპოზთა და თავადთა და აზნაურთაგან არც ვაიკეს არც ვაისყიდოს არც მოიშალოს არც მძლავრმა მძლავრობით მისტაცოს არც ღარიბმა სიღარიბით რაგ გამოაკოს და რამელიც სჰქებულს ამ საყდრის განმახლებელს საყდრისათვის შეწიროს ხატი თუ ჯვარი წიგნი და წირვის იარაღი ოქრო გინა ვერცხლი სპილენძი თუ საქმარი, რამ ან ეს ჩვენგან შეწირული მამული და ამ სჰქებულასაგან საყდრის მირთმული რამ გამოამკვას და გაშოსწიროს და მოშალოს ღმერთმან ყოველი მისი გაგებული მოშალოს პირველ ყოვლის შემოკმედმან ღმერთმან მისი რისხვა ნუ მოაკლავ მერმე მადლის კელმწიფის წყრომა მის სახლში, ანუ გამოლიოს ყოვლის კეთილის საქმისაგან უმკვიდროდ და უნაწილოდ ამყოფოს, რომელსაც კეთილს რასმეს მოვლოდეს ბოროტად შეუტვალოს ყოველნი ღვთის ნების მყოფელნი წმინდანნი მასზედ რისხვით და გულის წყრომით ამყოფოს დამამტკიცებელი ამისი ღმერთმან დაიცვას და დაიფაროს დაიწერა კელთა კარისა ჩვენისა მდივან მწიგნობარის გორჯაპისათა გგვისტოსსკისა ქს. ტუჰ= 1710 წ. სამების მამულის სამძღვარი ზემო დაწერილია ბოლო ივრამდო ეს თავისაყენ კოტმანის დაბლა რომ დედოფ შევილის ავა წარაფი შესდევს სამების გასწვრივ იქიდან ამოვლით მარჯვენის სამებისა, მარცხნივ სახასლო არის ხაშმის სამძღვარიც სწვრია ხაშმი და უჯარმა სახასლო ყუფილა სახნავი ერთმანეთში ქონია ცხლმა-გაი მოღმა უჯარმა გაცემულა ჩოლაყა შეხილებისათვის აუბრძებია ხაშმი საყდრისათვის შეუწირავს თავისის მწიგნობარისაგან

წყლით არც გაღმა არც გამოღმა სახნავი არ დაეკირვის ასე გავვირიგებია.

თათრული
ბეჭ.

დედოფალი
ან.

ხელ-ჩართული: ნებითა ღვთისათა კელმწიფე მეფე დავით იმამყულიხან ვამტკიცებ კელითა ჩვენითა

კიანდოვ იუნიფიკაცი
მცნის

იმამყული
ან.

მხსნ ღვთისა
ბატონაშვილი
თეიმურაზ.

თავიდამ არშიაზე აწერია: ქ. ჩვენ მეფე სრულიად საქართველოსი ირაკლი მეორე ვამტკიცებთ მანისის კვქს. უფო

ქს. უფო
ქს. უფო

აქამ ქს ჩვენ დიდთა მეფეთა ძემან დასაქართლოსა კელმწიფის შვილმან და ყოვლისა საქართველოსა უფლისწულმან კახეთის მპყრობელმან სრულიად ერანისა მპყრობელ განმგებლისა ბანდამან და მათსა სათარველსა და კალთასა ქვეშე ჩვენად უღირსად შვილურად აღზრდილმან იესიან დავითიან სოლომონიან პანკრატიანმან პატრონმან მეფე დავით იმამყულიხან ვითარცა ამან ეწესა ნაბძანებსა ფარმანსა და გუჯარსა შიგან სწავიხს კუალად მეორედ კელითა ჩვენითა დავამტკიცეთ არვინ გვიბძანებია მშლელად ამისად დავით იმამყულიხან.

თათრული

მეფე იმამყული
ან.

მეფე იმამყული
ან.
3. კ.

პრობრაჟა

ეთნოგრაფიულ და იურიდიულ ცნობების
შესაკრებად.

(გაგრძელება *)

210. დრამატიული წარმოდგენები ანუ სათამაშოები დრამატიულ ხასიათით პრესებობენ თუ არა?
211. რამდენად ეტანებიან სეირს და განსაკუთრებით რა გვარს?
212. სახალხო სასაღმავლო და სეირი წლის სხვა და-სხვა დროსა და დღესასწაულებში.
213. რა გვარი ბიწიერება უფრო გავრცელებული საზოგადოდ ხალხში და კერძოდ რომელიმე ადგილს?
214. მათი გავრცელების მიზეზი?
215. ბიწიერი და უხვევი ადამიანებს ხალხში როგორ ეპყრობა?
216. რა გვარი მინუშებია თვით-მსაჯულობისა ხალხში მიძღვნილი?
217. სახენი გონებრივისა და სულიერის უძღურებისანი? (რა გვარი ქუის სინაკულე და გონებითი უძღურება განიჩევა ხალხში)?
218. ქუა-მოკლეს და ჩერჩეტს ხალხი როგორ ეპყრობა?
219. შეშლილებს ხშირად შეხვედებით თუ არა?

*) იხ. „ქრებულა“ № VIII. 1899 წ.

220. რა გვარი ქუთის შემოილოზბა უფრო გავრცელებულია ბუღიში?
221. ჩერჩეტებს ხშირად შეხვდებით თუ არა?
222. ქუთიდან შემოსას, ბნელდას, სიჩერჩეტეს დილობიას (სომანმბულიბში) და სხვა გვარ სულიერ ავადმყოფობასთან ერთად ჰხსნიან?
223. ესა თუ ის სულიერი ავადმყოფობა რომელ სქესს დაიხატება უფრო ეტყობათ?
224. უფრო ხშირად სულიერ ავადმყოფობასა და ხალხის ადგილობრივ ზნეჩვეულებათა შორის რაიმე დამოკიდებულება არსებობს თუ არა?
225. რა გვარი ავადმყოფობა ამა თუ იმ ადგილზე უფრო გავრცელებულია?
226. განსაკუთრებული ადგილობრივი ავადმყოფობა არის თუ არა?
227. მოდგმის თანდათან განადგურება არ ეტყობა?
228. სხვა-და-სხვა ავადმყოფობის სახელების ს-ა, რაც შეიძლება დაწვრილებათ შეადგინეთ და ახსენიან.
229. ავადმყოფებს ღინა სწამლობს, მამაკაცებში და დედა-კაცებში მკურნალები არიან თუ არა?
230. ავადმყოფობის მოსარჩენად ხალხში რა გვარი საექიმო საშუალებანი მოიპოვება? უფრო საყურადღებოა:
- ა) სამკურნალო ბაღახები და მადნება, დრო მათი მოგროვების, მათი მომზადება და მოხმარება;
  - ბ) მექანიკური და ქირურგიული წესები: (ხახუნა) ხეხვა, გაზმორება, შეკვრა, ჩხვლეტა და სხვა;
  - გ) აბანო, წაბანვა, სამკურნალო წყლების მოხმარება, სხურება და სხვა. არსებობს რწმუნება წყლის (სიცოცხლეზე) სულდგმულობაზე თუ არა?

შენიშვნა: ხომ არ ყოფილს გამოკვლეული ქიმიურად წყალი რომელიმე წყაროსი თუ ტბისა, რომელიც ხალხს წმინდად და განმკურნებლად მიიჩნედა, და იმ გამოკვლევამ რა აღმოაჩინა?

დ) ლოცვანი, შელოცვა, ჩურჩული და სხვა;

2) სიმპტიური საშუალებანი, სხვა-და-სხვა რილისმა და სხვა;

3) ხელით შეხება საღვთო, მეტადრე საეკლესიო ნივთებისა და სხვა;

წ) სმა-კამა (დიეტა): რომელ საკმელებსა სთვლიან მარგებლად ამა თუ იმ ავადმყოფობის დროს და რომელს მავნედ და სხვა?

შენიშვნა: სასურველია, ვიქონიოთ დაწვრილებითი აღწერა მკურნალობის წესებზე და აღნიშვნა, რა საშუალებით რომელ ავადმყოფობას სწამლობენ.

231. რა გვარი ცრუ-მორწმუნე ჩვეულება არსებობს ავადმყოფობის გადასაცემად თუ გადასადებლად?

232. აქვთ ჩვეულებად ავადმყოფობას დაემალონ (მაგალითად, ციების დროს პაროქსიზმის წინეთ), თავი მოიმკვდარუნონ, აუად მყოფი შეაშინონ, ვიფიქრებინან და სხეულების გასაქარებლად და სხვა?

233. რომელნი წმინდანნი თუ ღვთაებანი ითვლებიან მკურნალებად განსაკუთრებით ამა თუ იმ ავადმყოფობისა?

234. თვითოველ ავადმყოფობის დროს განსაკუთრებით რა სალოცავ ადგილებს მიჰმართავენ ხოლმე?

235. ჩვეულებად აქვთ თუ არა ავადმყოფობის დროს შესწირონ ამოჭრილი, გამოქანდაკებული და სხვა სურათი სხეულის დაავადმყოფებულ ნაწილის?

236. ზეთის-კურთხევას ხალხი რა მნიშვნელობას აძლევს?

236. აღმერთს რა აღაქმას აძლევენ ზეთის-სურთხევის შემდეგ მორჩენილები (ხორცის უქმელობა, აბანოში წაუსვლელობა და სხვა).

237. ავადმყოფები პირობას ხომ არა სდებენ, მორჩენის უმალ, ყოველთვის მოიხსენიონ მშობლებისაგან და წყევლრილი ადამიანები, უზიარებლად გარდაცვალებულნი, ქაჯისაგან გატაცებულნი, გადაკარგულები დამხრჩვალნი, გზა-დაბნეულნი, ომის დროს დახოცილნი, და სხვა?

238. ხმარობს თუ არა მხალხი რაიმე ღონისძიებას ან გვარ სატკივრების წინააღმდეგ, რომლის მორჩენაც ან ძნელია, ან სრულიად შეუძლებელი, მაგალითად: თუ პირაზი, წყლის მოშიშრობა სიცოცხეში, კლექი და სხვა?

239. არის თუ არა მისთანა სატკივარი, რომელსაც ავადმყოფისათვის მარგებელი შედეგი აქვს, (მაგალითად: თუ ყმაწვილი ზოფიერთ ავადმყოფობას გადურჩა, ჯანსაღი დადგება, დიდხანს ცოცხლებს და სხვა)?

240. რა ნიშნებით ან მისნობით იტყვიან, ავადმყოფი მორჩება თუ არა, (ავადმყოფობის მიმდინარეობით, სიზმრებით, წინასწარი გრძნობებით, გარეგანი მოვლით და სხვა)?

241. რა სენს საეღოს ხალხობა დამდებ სენად?

242. რა ღონისძიებას ხმარობენ დამდებ სენის წინააღმდეგ, ავადმყოფთან შეხების დროს?

243. რა დამცველ საშუალებებს და თაღისმებს ხმარობენ სხვა-და-სხვა სატკივრის ასაკობებლად?

244. სხვაგვარ ხსნის ხალხი სხვა-და-სხვა სატკივრების უმთავრეს მიზეზებს?

245. რა გარდმოცემანი და თქმულებანია სხვა-და-სხვა სა-
ტკივრების, უმეტეს მშუსვრელი სენების შესახებ?
246. ავადმყოფობა აქვარად ხომ არა აქვსთ წარმოდგენი-
ლი? ლამაზ ან მახინჯ ქალებად? ან კადევ სხვა
რამე გვარად?
247. სად სცხოვრებენ ესენი? ვინ გზავნიან ამათ?
248. რა საშუალებებით შეიძლება მათი სახლიდან ან
სოფლიდან განდევნა? აქვე თუნდა ჩაიწეროს ამის
შესახებ სხვა-და-სხვა ამბები.
249. რა დროს, ან რა პირობებში უფრო მძევინვარებენ
სხვა-და-სხვა სატკივრები?
250. რა ადამიანებს არ ეკარება ზოგიერთი ავადმყო-
ფობა (მაგალითად, ვისაც რაიმენაირი ნიშნულო-
ბა აქვს ტანზე).
251. მკითხავენისა და ექიმებისგარდა, ვის შეუძლია ზოგი-
ერთ შემთხვევაში სენის განდევნა? (მაგალითად:
სიყმის, შვილის, ან მთავრის რომელიმე ასაკის-დროს
დაბადებულის და სხე?)
252. ხშირად არის ხოლმე საღათას ძილი (ლექტარგია)?
253. რა საშუალებებს ხმარობენ, რომ შეეცდომით ცოცხ-
ხალხ არ დამარხონ?
254. მისთანა თქმულება ხომ არ არის რომელიმე კუბოში
გაცოცხლებული მიცვალებული მოკლულნი უნდა
იქნენ; თუ გაცოცხლებული გადაიმალა სხდმე
მარტო კუბო უნდა დაიმარხოსო?
255. რით არჩევენ ერთმანეთში მამაკაცდევოს სულთ-
ბრძოლას და ავადმყოფის უბრალო კრიზისს და რი-
თი იგებენ სიკვდილის მოახლოვებას?
256. რა საშუალებებთ ცდობობენ სულთმობრძავის
ტანჯვის და სხვა გვარი ხანგრძლივი წვალტების შე-

- მსუბუქებას (მაგალითად ლოგინობის დროს)?
257. თავით წყალს ხომ არ უდგმენ, რომ სულო უფრო ადვილად ამოვიდეს, ან სხვა მიზნით?
258. ხომ არ არის თქმულება, რომ მომაკვდავი ბუმბლის რბილ ბალიშზედ უფრო დიდხანს წვალობს ტ სიკვდილის ტანჯვის შესამოკლებლად ჩაღაზედ უნდა დე-აწვინონო?
259. რა არის სიკვდილი? სად ბინადრობს? საიდან მოდის? ვინ ჰგზავნის? როგორ ამოართმევს ხოლმე ადამიანს სულს?
260. სწამთ თუ არა სიკვდილის წინასწარი გრძობა?
261. რა მოასწავებს სიკვდილს, მეტადრე წარჩინებული პირებისას?
262. სიკვდილს ავი სულეების გავლენით ხომ არა ხსნიან?
263. რით განირჩევა ადამიანისა და პირუტყვის სიკვდილი?
264. სიკვდილთან ბრძოლის შესახებ ხომ არავითარი ამბებია?
265. არის რამე ნიშნები, რომლითაც ატყობენ, რომ ერთი ადამიანის სიკვდილის შემდეგ მალე იმავე ოჯახში კიდევ მოკვდება ვინმე (მაგალითად, თუ მიცვალებულს თვალები მაგრად არა აქვს დახუჭული)?
266. არის რამე თქმულება, რომ, თუ მიცვალებული ვისიმე სახლის წინ გააჩერეს, იმ სახლში მოკვდება ვინმე?
267. არის კიდევ სხვა ამ გვარი ცრუ-მორწმუნეობა?
268. რა არის სული, სანამ სხეულშია?
269. განსხვავდება ერთმანერთისაგან კაცის და ქალის, პატარასი და დიდი ადამიანის სული?
270. სად იმყოფება სული კაცის სხეულში?

271. სიკვდილის დროს სული რანაირად ამოდის?
272. რა სახის არის სული ტანიდან ამოსვლის შემდეგ?
273. სწამთ თუ არა, რომ სული უკვდავია და საიქაოს ცხოვრება?
274. სული ყველას აქვს, თუ არა?
275. ქალს აქვს თუ არა სული?
276. ამ გვარი ანდაზები ხომ არ არის? ქალს სულის მაგიერ ორთქლი აქვს; შვიდ ქალს ერთი სული აქვსთ და სხვა?
277. უცხო ტომის ხალხს აქვს თუ არა სული?
278. პირუტყვებს აქვს თუ არა სული, ან რითი განსხვავდება მათი სული ადამიანის სულისაგან?
279. ხომ არა ჰქონდათ წინეთ ზოგიერთ პირუტყვებს სული და მოლაპარაკე ენა, ან დღე ჰქონდათ, რა მიზეზით წაერთვათ?
280. ხომ არა სწამთ ადამიანის სულის პირუტყვის ტანში ჩასვლა? ამნაირი ბოლო ხომ არა აქვს მათ სულს, ვისიც სიკვდილი არა-ჩვეულებრივი იყო?
281. სხეულიდან ამოსვლის შემდეგ სად მიდის სული?
282. საშინელ სამსჯავრომდის სად იმყოფება სული?
283. ნახულობს თუ არა სული ოდესმე თავის ძველ სახლს? აქვს თუ არა ყველა ის საჭიროება, რაც ცოცხალ ადამიანს?
284. რად გადაიქცევა ხოლმე უნათლავი ყმაწვილების, წყალში დამხრჩვალებისა და ქალწული ქალების სული?
285. დაუმარხავ მიცვალებულთა სულნი ერთ რომელიმე ალაგას სცხოვრებენ, თუ დაეხეტებიან?
286. რა თქმულებებია და ამბები მიცვალებულთა საზო-

- გადოდ და განსაკუთრებით თავის მკვლევლების
დამხრჩვალებისა და ავ მაჯნეების შესახებ?
287. რანაირად აქვს წარმოდგენილი საიქაოს ცხოვ-
რება?
288. როგორა აქვს ხალხს წარმოდგენილი სამოთხე და
ჯოჯოხეთი? ამათ გვარდა არის კიდევ სხვა გან-
საწმენდელი ადგილი? თუ არის რანაირია?
289. სად არის ყველა ეს ადგილები და ვისთვის არის
დანიშნული თვითთავილი მათგანი?
290. ვინ არის მათი დარაჯი?
291. ვის და როგორ მიჰყავს სული დანიშნულ ალაგას?
292. რა ემართება მას გზაზედ და როგორ უხვდებიან
მას?
293. რაში მდგომარეობს წეტარება და ტანჯვა?
294. რასა შერება სული განსაწმენდელში? დიდი ხანი
იმყოფება იქ, თუ არა? რა საშუალებით შეიძლება
სულის იქიდან მალე განთავისუფლება?
295. გულის-ღვეის დროს ხომ არავენ ყოფილა სამოთხე-
ში ან ჯოჯოხეთში, ან რას ამბობს მათ შესახებ?
296. რა წვალებაა ჯოჯოხეთში? სხვა-და-სხვა ცოდვები-
სათვის, სხვა-და-სხვა ტანჯვა ხომ არ არის, მაგა-
ლითად: მკვლევლობისათვის, სიძუნწისათვის, ღორ-
მუცელაობისათვის და სხვა?
297. ცოცხალ ადამიანს რითი შეუძლია მრცვალბულის
წვალების შემსუბუქება?
298. ხომ არ არის თქმულება, რომ ნამეტანი გლოვა და
ტირილი მიცვალბულს ტანჯვას უძლიერებს?
299. მიცვალბული კუბოში ჰგრძნობს რამეს თუ არა?
300. რა ამბებია სასათლაოზედ წასვლის შესახებ მიცვა-
ლებულის დასაძახებლად და მასთან სასაუბროდ?

301. რა ჩვეულებანია დამარხვის დროს?
302. მიცვალებულებს დაუმარხავად ხომ არ სტოვებენ?
304. სწვენ თუ მარხვენ მიცვალებულებს?
305. რა ნივთებსა სწვენ ან მარხვენ მიცვალებულთან ერთად?
306. ვინა ჰბანს მიცვალებულს? ხომ არაფერი ნიშნებია ისეთი, რომ სთქვან, მისი სული ცხოვნებულაო და სხვა რაჟე ამ გვარი?
307. როგორ დევს მიცვალებული მიწაში ჩაშვების დროს?
308. რითი განსხვავდება ქალებისა და კაცების დასაფლავება?
309. ყმაწვილების დამარხვის დროს ხომ არაფითარი განსაკუთრებით წესებია?
310. კუბოს გაკეთების უფლება ყველასა აქვს; მიცვალებულის წაღება და დასაფლავებაზედ დასწრება?
311. რა თქმულებანია კუბოს ფიკრებისაგან დარჩენილი ნაფოტებისა და ნაქრების შესახებ?
312. რა პირუტყვებით მიაქვსთ მიცვალებული სასაფლაოზედ და რა პირუტყვების შებმა არ არის ჩვეულებად, ან რატომ არ არის?
313. უფრო რა დროს იციან მიცვალებულის გამოსვენება და დასაფლავება?
314. რა განსაკუთრებითი ჩვეულებებია იმ მიცვალებულების დამარხვის დროს, რომელნიც გადამდების სენით დაიხოცნენ?
315. რა ჩვეულებებია მიცვალებულის გამოსვენების დროს? როგორ ეშვიდობებიან?
316. რა ტანისამოსს აცმევენ მიცვალებულებს?
317. რა ნივთებსა და საკმელს სდებენ კუბოში?

318. მიაქვთ თუ არა საკმელი სასაფლაოზედ დასაფლავების ღროს და მას შემდეგ მოხსენების ღროს?
319. რა ჩვეულებანია მიცვალებულთან შეხვედრის ღროს?
320. როგორ არის სასაფლაო ამოჭრილი?
321. სასაფლაოზედ რამე ძეგლებს სდგმენ თუ არა, ან რანაირს სდგმენ?
322. რითი ამკობენ საფლავს და სასაფლაოებს?
323. განსვენების ღროს სადილი იციან თუ არა?
324. ალაპი რა დღეს იციან ხოლმე?
325. რად იციან ალაპი?
326. რა მიცვალებულებს არ უხდიან ალაპს?
327. რა პირებს იხსენიებს მთელი საზოგადოება ერთად?
328. არის რამე ორიგინალური ჩვეულებები ალაპის ღროს?
329. ალაპის ღროს სხვანაირი საკმელი ხომ არ იციან? თათლი ან ღვინო უეჭველად უნდა იყოს თუ არა?
330. ალაპის ღროს მიცვალებულის სხეს ხომ არ აკეთებენ?
331. ხომ არა სწამთ, ალაპზედ უხილავად თვედ მიცვალებულიც არისო?
332. მიცვალებულის პატივის საცემელად ჯირითჲ ან სხვა რამე სეირს ხომ არ მართვენ ხოლმე?
333. როგორ იციან ტირილი და როდის?
334. მიცვალებულის გამოტირების ღროს მხოლოდ ნათესავეები ესწრებიან, თუ მთელი ხოფელი?
335. საკუთრად მოტირალი ქალები არიან თუ არა?
336. გასათხოვარი ქალის, ან საცოლვე ვაჟის დასაფლავებას ქორწილის ხასიათი ხომ არა აქვს?
337. ხომ არაფიარია ჩვეულებებია თავის მკვლელის,

- დამბრჩვალის, მეხისაგან მოკლულის და კუდიანა
ბაში შენიშნულ კაცის დამარხვის დროს?
338. ან გვარ მიცვალებულებს სად მარხავენ?
339. მიცვალებულის დასაფლავების დროს, თუ მოკლულ
ლი იყო, უკანასკნელ გამოთხოვების დროს ხომ
არ მიჰყავთ კუბოსთან ის პირები, ვისაც მოკვლას
აბრალებენ, რომ მათ დანაშაულში დარწმუნდნენ,
ან რა ნიშნებით ატყობენ, დანაშაულნი არიან,
თუ არა?
340. რა მოვალეობა აწევს ქვრივს მცვალებულ შეუღ-
ლისადმი, დედას ქუქუთი გაგულულ ყმაწვილისადმი
და სხვა?
341. ცოლის თმს ქმარს კუბოში ხომ არ ატანენ?
342. ცხენს პატრონის გვამთან ერთად ხომ არ მარხვენ?
343. ხომ არაფითარბ ჩვეულებებია მათ განსაწმენდათ,
რომლებიც მიცვალებულს ასაფლავებენ და უკან
ბრუნდებიან?
344. სამგლოვიაროდ რას იცმენ და რაოდენ ხანს?
345. სამგლოვიარო ფერად რა ფერი ითვლება?
346. ხომ არაფითარი ჩვეულებაა სატლოეხან ყოფნის ან
გაფლის დროს?
347. როგორ ეპყრობიან თავის მკვლელების, დამბრჩვა-
ლების, მეხით მოკლულების, კუდიანების და სხვ.
საფლავებს?
348. არის თუ არა აქმულენა, რომ ზოგნი ნაკვდილის
შემდეგ ქვეყნად დაეხტებიან? რა არის ამ გვარის
ხეტიალის მიზეზი და მიზანი?
349. რა საშუალებას ხმარობენ დასაფლავების დროს, ან
შემდეგ, რომ მცვალებული ვეღარ ადგეს და ქვეყ-
ნად სიარული ვეღარ დაიწყოს?

350. როგორ და რადის იქნება საზოგადო აღდგომა, საშინელი სამსჯავრო?

351. ამის შემდეგ ვინ იქნება?

352. როგორ წარმოადგენდა საქაროს დასასრული?

VIII. რ ე მ უ ნ ე ბ ა ს ა

1. რა წარმოდგენა აქვს ხალხს შედგენილბ. ღვთაებაზე?
2. რამდენი სწამს ღმერთი (თუ აღიარებს მრავალ-ღმერთობას) და რა დამოკიდებულებაა მათ შორის?
3. არსებობს წარმოდგენა ერთ-ღმერთობაზე და ან ანა-და უმაღლეს ღვთაებაზე სხვა ღმერთთა შორის?
4. რა დამოკიდებულებაა უმაღლეს ღვთისა და სხვა სუ-ღიერ არსებათა შორის, და როგორ არსებობს უკანასკნელთ არსებობა?
5. წარმოდგენენ ღმერთები თუ არა რამდენიმე ბუნებრივ მოვლენის გაპიროვნებას?
6. არსებობს კულტი მზისა, მთვარისა? (თაყვანისცემა მზისა და სხვ.)
7. რა ზღაპარ-სიტყვაობა (მითი) დარჩენილა მათ შე-სახებ?
8. გავრცელებულია ბუნების თაყვანისცემა: ცხოველე-ბისა, ხეებისა, წყლისა და სხვა? რაში მდგომარეობს იგი?
9. ღმერთებზე დარჩენილა რამ ძველებური მითოლო-გიური ამბავი?
10. როგორა ჰყავს წარმოდგენილი ხალხს ღმერთები?
11. შეიძლება ვინმემ ნახოს რომელიმე მათგანი? რა თქმუ-ლობა დარჩენილა მათ გამოცხადებაზე?

12. არსებობს თქმულობა, ვითომც ღმერთები მოველი-
ნებოდნენ ქვეყნად ხორც-შესხმულნი კაცის ან პი-
რუტყვის სახით?
13. ძველი თქმულობა (ლეგენდა) ხომ არა დარჩენილა
რამ ცის შვილზე, რომელიც ვითომ მოჰკლეს ქვეყ-
ნად?
14. რა ლეგენდები დარჩენილა შესანიშნავ ადამიანებზე,
რომელნიც ცოცხლად ამაღლდნენ ზეცას?
15. როგორა აქვს წარმოდგენილი ხალხს წმიდა სამება?
16. რა ლეგენდებია დარჩენილი კერძოდ. მამაზე, ძეზე,
სული-წმიდაზე?
17. ხომ არ დარჩენილა ლეგენდა, ვითომც იესო ქრის-
ტე უგზავნიდა პატრიარქს (იერუსალიმისას, კონს-
ტანტინეპოლისას), ან პაპის წერილებს, რომლითაც
არიგებს ცოდვიანებს ან გამოსთქვამს თავის ნება-
სურვილს? წარმოდგინეთ ნიმუშები ამ გვარის წე-
რილებისა.
18. მაცხოვარს ქვეყნად ხომ არ უვლია ღარიბთა და უმ-
წვოთა საშველად? რა სახით?

ა. სახანაშვილი.

ს. შვიტიანი.

(წარმოდგენილი დავ. ავალიანის მიერ.)

ს. ქვიტირი მდებარეობს ქ. ქუთაისიდან დასავლეთისკენ ხუთი ვერსის სიშორეზე. ეს სოფელი იყოფება სამ ნაწილად: ზემო, შუა და ქვემო ქვიტირი. ქვიტირის მდებარეობა ვაკე აქვს; ნიადაგი ქვიანია (რიცის ქვა) და საზოგადოდ საკმაო ნაყოფიერი. საიდან წარმოსდგასიტყვა «ქვიტირი», თუმცა ბევრისთვის გვიკითხავს, მაგრამ ვერ აუხსნიათ. შეიძლება, უწინ აქ ქვიტიკის შენობები იყო და აქედან წარმოსდგასოფლის სახელწოდება. მაგრამ ეხლა აქ ქვიტიკის სახლს ძვირად ნახავთ; თუ სადმე ოარიოდ-სამიოდე მოიძებნება, ისიც ამ 20—30 წელში აშენებულია. არც შენობების ნანგრევები გვიმტკიცებენ ამ მოსაზრებას. ან კიდევ, შეიძლება, ხალხი შეწუხებული იყო ქვიანი ნიადაგისაგან და დასტიროდა თავის ბედს, რომ ბევრი წვალემა სჭირდებოდა ლუკმა-პურის საშოვნელად. ეხლაც ბევრისგან გაიგონებთ ჩივილს: «სწორედ ციმბირია ეს ჩვენი ქვეყანა: კაცს თითებზე ბრახილები არ შეგრჩება და ხელის გულზე კანიოა. ეხლა ქვიტირში ხგნა-თესვა და მიწის მუშაობა საზოგადოდ, უწინდელთან შედარებით, გაადვილებულია; წინად კი, როგორც მომსწრე კაცები იტყვიან, კარგი მემამულე აზნაურიც, რომელიც ოც ბიქს ამუშავებდა. სარჩო მქადსაც ვერ იწევდაო. და არც გასაკვირველია ეს: უწინ ყანებს გათოხნის მაგიერ ჩხირებით მარგლიდენ, რადგან ქვაში თოხს ვერ

ხმარობდენ და თითო ძირი ბალახი ცალ-ცალკე უნდა გაეთხარათ. ეხლა შემოიღეს სიმინდის «დაკაპოტება», რაც ძლიერ ალბილებს მიწას, სიმინდს «არჩევს სისქისა-ვან» და ბალახსაც ბევრს თხრის. მერმე „დაკაპოტებულ“ ყანას დახნავენ კავით; ასე რომ ეხლა ერთი კაცი დღეში იმდენს აკეთებს, რამდენსაც ათი კაცი ძლივს აკეთებდა. ეს მოსაზრება უფრო მართალი უნდა იყოს, მაგრამ ამის წინააღმდეგსაც ვხედავთ: ს. ჯიხაიშის მახლობლად არის კიდევ მეორე სოფელი ქვემო ქუტირი, სადაც ქვას ძვირად ნახავთ. ხალხი უმეტეს ნაწილად მისდევს მიწის მღ-შობას; მოჰყავს: სიმინდი, ღომი, პური, ფეტვის მქადი, ქერი (ძვირად), ლობიო, მუხუდო, ცერცვი და სხ. მეზოსტენობით და მებაღეობით ს. ქუტირი ხომ განთქმულია შთელს იმერეთში. ღვინო წინეთ, თურმე, ძლიერ კარგი და ბევრიც მოდიოდა, ასე რომ საპალნე თავი ღვინო შვიდ აბაზად იყიდებოდა, გამიგონია. ეს ერთი ხანია კი ღვინის მოსაველმა შესამჩნევად იკლო. მეტადრე იქ, სადაც ვენახს არ სწამლობენ. ჰაეა ქუტირში ზომიერია და ჯანმრთელობისათვის მარგებელი. ჭაობებს ვერსად ნახავთ; მდინარეები და წყაროები არაა; არის მხოლოდ ერთი დღეე, ოღასკურა, რომელსაც სარგებლობაზე ბევრად მეტი ზარალი მოაქვს: ზაფხულში მუდამ ამომშრალია. გაზაფხულზე კი ისე აღიდგება ხანდისხან, რომ მთლად წალეკავს დათესილ ყანებს და ხელომორედ დასათესად ხდის. ქუტირში თითქმის ყოველ მოსახლეს აქვს ქა, რომლის წყალი ძლიერ ვარგისია სასმელად ზამთარ-ზაფხულ. თუმცა ჰაეა კიებ-ცხელებას ძლიერ აფერხებს, მაგრამ სამაგიეროდ ნესვი, კიტრი და სხვა ხილწულობა, რომლითაც მდიდარია სოფ. ქუტირი, ხელს უწყობს მათ გავრცელებას. ხალხი საზოგადოდ მუყაითი

მუშა: დილიდან საღამომდის მუშაობს, საღამოს მოამზადებს ბოსტნეულობას, ხილეულობას, ან სხვა რამ ოჯახის ნაწარმოებს ქუთაისს წასაღებად გასასყიდად და იძინებს. დილას ისე ადრე აღგება, რომ ჯათენებამდის ქუთაისს ჩავიდეს, გაჰყიდის მაშინათვე «ხაბაკს» და შინსკენ მიეშურება, რომ მუშაობას არ მოსცდეს. მხოლოდ ეს არის მათში ცუდი, რომ ერთმანეთის გატანა ნაკლებად იციან: ერთმანეთის მოტყუილება, შური, სიტყვის მიტან-მოტანა, «წამახდინე—წაგახდინე» — ხშირია მათში. აზნაური ბევრი არ არის (თავადები სულ არა), ისიც წვრილი მემამულენი. მათი მამული თან-და-თან გლეხების ხელში გადადის. სწავლა განათლების მხრით სოფელი ძლიერ დაქვეითებულია. თითქმის მთელი ქვეტირის საზოგადოებაში, რომელიც რვა სოფლიდან შესდგება, ამდენ ხანს ერთი პირველ-დაწყებითი სასწავლებელიც არ მოიძებნებოდა. ახლა, როგორც იყო, სოფლის სასაქარტლოსთან გახსნეს ერთკლასიანი სამინისტრო სასწავლებელი. ქვეტირში ბევრი ღრმად მოხუცებულია; 80 — 100 წლამდე ბევრს გაუძლიათ და კიდევ მხნედ არიან. ნაშთთაგან შესანიშნავი რამ არაფერია. ზეპირგადმოცემა, ზღაპრები ხალხური სიმღერები, ლექსები, ანდაზები, გამოცანები და სხ. ბევრი დარჩენილა.

ზეპირ-გადმოცემანი.

(შეკრებილი ს. ქვეტირში მისგანვე.)

იმერეთის მეფე, გოჩია ყოფილა ერთი ართვალის კაცი. მას ჰყოლია სასახლეში ერთი შესანიშნავი გმირი — თალავანი, იესიკა ავალიანი. ის რომ გაჩერებული იყო

ჯარში, ცხენოსანი გეგონებოდათო; ერთი მისი დაღრია-
ლება მტერს თავ-ზარს დასცემდაო. ერთხელ გოჩია მეფე:
გაუჯავრდა, გაურისხდა რისთვისღაც იესიკა ავალიანს,
წაართვა მთელი სოფელი ქვიტირი, ყმები და სახლ-კარო
სულ გადაუწვა. იესიკა გაიქცა და მიეკელლა ოდიშის
მთავარს. ამით მეფე კიდევ უფრო გაჯავრდა და ომი გა-
მოუცხადა დადიანს.

დადიანი შედრკა, მაგრამ იესიკამ დაამედა: «მთა-
ვარო, შენ ფიქრი ნუ გაქვს! ოლონდ საერთო ბრძოლა-
ში კი არ ჩაჰყვე მეფეს; შენ მოსთხოვე, რომ თითო კაცი
გამოვიდეს ორივე მხრიდან და მათ გადაწყვიტონ ომის
ბედ-იღბალიო; შენი მხრიდან მე გამიშვი და იმედი გკონ-
დეს, იესიკა არ შეგარცხვენსო.» დადიანს მოეწონა იე-
სიკას აზრი, მაგრამ ომის დაწყებამდე მეფეს არ გააგები-
ნა, იესიკასავე რჩევით.

დანიშნულ დღეს ორივე მხრიდან ჯარმა თავი მოი-
ყარა.—მაშინ კი გამოუცხადა დადიანმა მეფეს: «მე არ მიწ-
და ტყუილ-უბრალოდ მამა-ძმას შევაკლა და უმართლოდ
ქრისტიანების სისხლი ვღვაროო; თუ მაინცა-და-მაინც;
დაგიყინია, ასე მაინც მოვიქცეთ: მე ჩემი მხრიდან გა-
მოვიყვან ერთს კაცს, შენც მის წინააღმდეგ ერთი კაცი
გამოუშვი და ისინი შეიბრძოლონ. თუ შენმა კაცმა
სძლიოს—გამარჯვებაც შენია, თუ ჩემმა და—გამარჯვებუ-
ლაც მე ვიქნები.» მეფე მაშინათვე მიხვდა, რაშიაც იყო
საქმე. დაღონებულმა და ბრაზ-მოორეულმა გადახედა და-
დიანის ჯარს და დაინახა იესიკა ავალიანი, რომელიც
იჯდა შავ ბედაურზე, ტანზე რკინის პერანგი ეცვა და
ხელში გრძელ-ტარიანი შუბი ეჭირა. მეფემ გადასწყვიტა
ომის თავის დანებება, მაგრამ მისცვიდნენ მას თავადები
და გაამხნევეს: «მეფეო! სადაც, ოსმალოს არ შეშინები»

ზარ და მტრისთვის ზურგი არ გიჩვენებია, ვილაც ტუ-ტუკმა აზნაურიშვილმა როგორ შეგაფიქრინა?» ამ დროს თავადებში გამოჰყო თავი ვილაც გამადარმა, ტან-მოორჩილმა კაცმა, მოწიწებით მიესალმა მეფეს და მის მხლებლებს და შემდეგ მოახსენა:

«დიდებული მეფე! ნუ გაიხდი თავს საარაკოდ! იმ კაცს, რომელიც მირონ-ცხებულ მეფეს გადაუდგა, ღმერთი თვითონ დასჯის. ამის დასამტკიცებლად ნება მიბოძეო, რომ მე, ეს ჯუჯა, მახინჯი ალავიძე, შევებრძოლო მას. სხვა თავს ნუ იწუხებს, მისთვის, რადვან ღვთის სრული იმედი მაქვს. მეც ვეყოფი იესიკას და მალე შევმუსრავე უფლის სახელის სადიდებლად შენს მტერს. ხომ მოგეხსენებათ: ცულდი პატარაა, მაგრამ დიდ ხეს წააქცევს.» ყველას ჯაუყვირდა ამ კაცის ასეთი ლაპარაკი მეფესთან. პირველად სასაცილოდაც აიგდეს: «ბეჩა ალავიძე, რას ამბობ,» უთხრა გოჩია მეფემ: «იესიკამ გამაფუჭა და შენ მთლად წამახდენ და თავს მომქრიო». ალავიძე მაინც თავისას არ იშლიდა და უმტკიცებდა მეფეს, რომ გაამარჯვებინებდა. მეფე მაინც ყოყმობდა, მაგრამ თავადებმა ურჩიეს და, როგორც იყო, ნებას დაიყოლიეს. ის მიუბრუნდა ჯარს და უთხრა! «ძმებო, ვინც უნდა გავიდეს იესიკასთან საბრძოლველად, ის ვეშაბი ყველას გააფუჭებს; თუ ღმერთი არ მოგვხმარა. თუ კი ის ჩვენკენაა და— ეს პატარა კაციც მოუღებს მას ბოლოს. ხომ გაგიგონიათ საღვთო წერილიდამ, ღვთის შემწეობით როგორ გაიმარჯვა დავითმა გოლიათზეო?» ამ სიტყვების შემდეგ მიუბრუნდა ალავიძეს და უთხრა: «აბა, ჩემო ალავიძე, ახსენე ღმერთი და შემუსრე მტერიო.»

ალავიძემ ამოირჩია ერთი ჯახრიკა ცხენი, ჩაიცვა სულ უბრალო გახუნებული ტანისამოსი, თავზე დაიდო

რალაც ფაფანაკის მსგავსი, რომელიც კინქის ნაგლეჯს უფრო წააგავდა, ვიდრე ფაფანაკს, შუბი კი გრძელ-ტარბიანი და მაგარი დაიჭირა ხელში და გამოვიდა საასპარეზო მოედანზე. დადიანის ჯარმა სიცილი შეჰქმნა, მეფის ჯარს კი დანა კბილს არ უხსნიდა და ბრაზი მოსდიოდა მეფეზე, ამაზედ უკეთესი კაცი ვერ იშოვო? იესიკამ რომ ეს დაინახა, სიცილი დაიწყო: «უყურებთ, რა ხერხი უხმარია მეფეს, რომ მე მასხარად ამიგდოს! მაგრამ, იქნება, ფიქრობს, მე ამ ლაწირაკს ვაპატო ასეთი თავხედობა! მართალია, ხელს კი არ ვიხმარ მე ამაზე, მაგრამ კაი დღეს მაინც არ დავაყენებ. აბა, დამიდექი წინ. შე მათხოვარო, და ცხენის შუქს მაინც გაუძელიო!» დაიღრიალა იესიკამ და მიაშურა ბედაურით ალავიძეს. ალავიძემაც ააჩინჩილა თავისი ჯახრიკა სრულიად შეუშფოთებლად. როდესაც იესიკა მიუახლოვდა ალავიძეს, ამან დაუხვედრა გამოქანებულ ბედაურს შუბი და შიგ ცხვირში მისცა; ბედაურმა ალავიძე მისი ცხენიანად უკან დახია, მაგრამ ალავიძემ ხელი უშვა შუბს და შუბი მიწაში ჩაერქო ღრმად და მისი წვერი შიგ მარჯვენა ყურში გამოუვიდა ცხენს. ცხენი წაიქცა, იესიკაც ქვეშ მოჰყვა და ცალი ფეხი იღრძო. ალავიძემ-კი გააჩინჩილა თავისი ცხენი და მეფეს მიაშურა მისალოცავად. ამასობაში იესიკამაც გაითავისუფლა თავი ცხენის ქვეშიდან და ფეხდაფეხ გამოუდგა ალავიძეს, დაეწია, იძრო ხმალი და, ის იყო, უნდა გაეპო თავიდან კოჭებამდის, ნაღრძობმა ფეხმა უმტყუნა და ისევ მიწაზე გაიშხლართა.

გაჩია მეფის სიხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა: ის გადაეხვია ალავიძეს, გადაკოცნა და უხვად დაასაჩუქრა. იესიკას კი თვალღებში ჩააფურთხა, როგორც მოღალატეს.

ამის შემდეგ დადიანიც გაურისხდა იესიკას ასეთი

შერცხვენისათვის და გააგდო სახლიდან. ორივე მხრიდან მოძულეებულმა იესიკამ მიმართა ისევ მაშინდელ გამოჩენილ თავადებს: წულუკიძეებს, წერეთლებს და სხ. და სთხოვა ეშუამდგომლათ მეფესთან, რომ შეენდო მისთვის შეცდომილება და თავშესაფარი ადგილი მიეცა მის სოფელს ქვიტირში. მეფემ შეუნდო იესიკას და დაუნიშნა ქვიტირის ერთი უბანი და ოთხი კომლი გლეხი, დანარჩენი ქვიტირი და ყმები კი წულუკიძეებს და სხვა თავადებს, და იესიკაც წულუკიძის აზნაურად გახადა. (უწინ კი ავალიანები მეფის აზნაურები ყოფილან.)

იესიკამ თურმე არც ამის შემდეგ მოიშალა თავის გულდილობა.

ქვიტირში არის ერთი ნასაყდრი, რომელსაც «ავალიანების ნასახტრს» ეძახიან. აქ ყოფილა წინეთ ქვის ეკლესია; ეხლა მხოლოდ ნანგრევებილია დარჩენილრ. მღვდელს არ შეეძლო თურმე იესიკას მოსვლამდის ეწირა, ან ელოცა. თუ თვითონ იესიკა არ მივიდოდა, შეუთვლიდა მღვდელს, შე ვერ მოვდივარ და ნუ მიყურებთო. მაგრამ მას შემდეგ, რაც მეფემ სოფელი და ყმები წაართვა, იესიკა მთელს სოფელზე იყრიდა ჯავრს და მიწებს ეძებდა, ვისთვის ეკბინა.

ერთს აღდგომა-ღამეს, როდესაც ეკლესია ხალხით სავსე იყო, იესიკა არც თვითონ მივიდა და არც კაცი გამოუგზავნა მღვდელს. მღვდელმა უყურა გაფენებამდის, მაგრამ იესიკა არსად სჩანდა. ხალხმა მიუგზავნა მღვდელს აზნაურები, გვარად აბულაძეები და სთხოვა: «ავერ მზე ამოდის და შემდეგ წირვა არ შეიძლება; შეუდექით წირვას, იესიკა აწი აღარ მოვაო.» მღვდელი თუმცა კი ატყობდა, რომ კარგი დღე არ დაადგებოდა, მაგრამ აღდგომას უწირველობა შეუძლებელი იყო და ისევ შეუდგა

წირვას. წირვის გათავების დროს იესიკაც მოვიდა. ხალხმა ჩურჩული «შექქნა: არიქა, იესიკა მოდის, თავს ვუშველოთ!» და ყველა გარედ გამოცვინდა ეკლესიიდან. მღვდელმა ბარძიმ-ფეშხუმი გამოიტანა, მაგრამ რა დაინახა გაფითრებული იესიკა, ხმალზე ხელ-დადებული, უკანვე საკურთხეველში შებრუნდა. საკურთხეველში შესვლამ მღვდელი გააძნევა და ისევ გამოვიდა ბარძიმ-ფეშხუმით და იესიკას ზურგი შეაქცია, რომ შიშს არ შეეპყრო. იესიკამ იძრო მაშინვე ხმალი, შემოჰკრა მღვდელს და მთელი უკანალი ჩამოაგდებინა.

კაკიტა ნიჟარაძე ერთს დროში, თურმე, კარგი შეძლებული თავადიშვილი ყოფილა, მაგრამ მოხუცებულობის დროს გაღარიბებულა. ერთხელ კაკიტა ღორებს მიდენიდა, თურქე, სახალახოდ. შემოხვდა წინ გოჩია მეფე თავის მხლებლებით და გამარჯობა უთხრა კაკიტას, მერე ჰკითხა: «ბებია კაკიტა, რა დაგმარაია, ღორებს მწყესავო?»

— «არა, შენი მადლი არ გამიწყურეს, — მიუვო კაკიტამ: — ისე. ტყუილა მივაქმევ-მოვაქმევ და ქე გავდენი შინაი.»

— «ჰო, ჩემო კაკიტა, მწყესვაც ამას ჰქვიაო!» უთხრა მეფემ.

ხალხის ჩვეულებანი ს. ჰვიტირში.

(შეკრებილი მისივე).

ახალი წლის წინა ღამე. ახალი წლის წინა ღამეს იციან ლოცვა. სახლში დარჩება ოჯახის უფროსი ქალი, ხანდისხან ორი-სამი (რძლები და დედამთილი), დანარჩენი ყველა გარედ გავლენ. ესენი მოტეხენ ნიგვზის (კაკ-

ლის ხის) ტოპებს, დამტვრევენ პატარ-პატარა ჯოხე-
ბად და მოიშადებენ ცალ-ცალკე. ოჯახის უფროსი დე-
დაკაცი ილოცავს სახლში, ხატის წინ თაფლის სანთელს
აანთებს და შემდეგ სქამს მისთვის განგებ მომზადებულს
პურის კერს, ქათმის თავ-ფეხს და კუქს; ერთიოდე ქიქა
ღვინოსაც მიაყოლებს. ამასობაში კაცები და ბავშვები
გარედ სიცივეში ყურყუტებენ. როდესაც გარედ მყოფი
მამაკაცი შეატყობს ლოცვის გათავებას, დაუარაკუნებს
კარს და დაიძახებს: «კარი გამიღეო!» — «რა მოგაქვსო?»
ჰკითხავს დიასახლისი. — «ივანე მახარობლის წყალობაო.»
დიასახლისი კარს არ უღებს. «კარი გამიღეო!» ისმის
მეორეჯერ. — «რა მოგაქვსო?» ჰკითხავენ შიგნიდან. —
«ოქრო, ვერცხლი, თვალ-მარგალიტოა». კარი შინც არ
იღება, მამაკაცი შესამეჯერაც დაიძახებს: «კარი გამი-
ღეო» და დიასახლისის კითხვაზე: «რა მოგაქვსო», მიუ-
გებს: «კაცთა მშვილობა, კაცთა ბედნიერება». ამ სიტ-
ყების გაგონებისათნავე კარიც იღება. პირველად ოჯა-
ხის უფროსი კაცი შემოდგამს სახლში მარჯვენა ფეხს და
„იჰა-ჰა-ჰა-ჰა-ჰაო“, გადიხარხარებს ძალა-უნებურად და
იწყებს ლოცვას. მას რიგ-რიგად, წლოვანების მიხედვით
მიჰყვებიან ჯერ მამაკაცი და შემდეგ იმავე წესით დე-
დაკაცები და ნიგვზის ჯოხებს მიმოაბნევენ სახლში; ხან-
დისხან ერთმანეთსაც მიარტყმენ ხუმრობით.

ერთი სასაცილო ამბავი გამიგონია ასეთი ლოცვის
შესახებ. დიასახლისმა ძლიერ გააქანურა, თურმე, ლოცვა,
შემდეგ ჰამაზედაც შეავიანდა; გარედ კი საშინელი ყინ-
ვა იყო და ყველა კბილებს აკაწკაწებდა სიცივისაგან.
ოჯახის უფროსმა ვედარ მოითბინა და მიარაკუნა კარს:
«კარი გამიღეო»; დიასახლისს პირში ლუკმა ჰქონდა,
თურმე, «რა მოგაქვს», ვედარ გამოთქვა ხეირიანად და

ხველებს აუარდა. კაცს გული მოუვიდა და მიაძახა: «აი, დახრჩობა მომაქ მეგ შენი თავისთვის. კარი გამიღო!» დაუძახა მეორევერ; ეგონა მესამე დაძახების შემდეგ კარი გაიღებოდა, მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ: დიასახლისმა პირველი დაძახება უკანონოდ სცნო, თურმე, დაკიდევ ელოდა დაძახებას. „აღარ აღებ, შე ოჯახდაქცეული შეილო კარსო!“ მიაძახა კაცმა. — «რა მოგაქვს!» კიდევ ეკითხება ქალი.

— «რა მომაქვს და—მამალი ვირის თავი! შე სახლკარ დასაწვავო, გავიყინეთ, სახლში შეგვიშვიო!» ამ სიტყვებით ჰკრა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, კარს წიხლი: კარი ჩამოვარდა, დაეცა დიასახლისის თავში და კინაღამ სული გააცხებინა. «ჰი, ეს მომაქვს!» უთხრა შანის მიგებით ქმარმა: «აა, რა გააგძლეე ჭიაყელასავით და ამოგვწყვიტე ამ ყინვაში გარედ, რას გვერჩოდო?» მაგრამ, როდესაც შეხედა გულშეწუხებულ ქალს, როზელსაც თავიღამ სისხლი მიჰთქიფინობდა, მაშინ კი მოიკვნიტა „ჩარბები“, მაგრამ გვიანლა იყო... მაგრამ ისევ დაეჭბრუნდეთ ღამის აღწერას.

შემდეგ მოხვეტენ სახლში მობნეულ ნიგაზის ჯოხებს და ცეცხლში დასწვავენ. მერმე ვახშმად დაჯდებიან. ვახშმად აკეთებენ ღომის კაკლიან ქათმის ხარშოს, «წმინდა ღომს» (არა ფქვილისას); ვისაც აქვს, მოუხელ ქურს მოხდის და შეუდგებიან შინაურულ სადღეგრძელოებს. დაწოლის წინ გატენენ თოფს და მოამზადებენ. «სასტუმალში» (ბალიშის ქვეშ) მარილის კენქს ამოიდებენ. დილას ძლიერ ადრე იღვიძებენ და მაშინვე მარილის კენქს დაადებენ ენას, რომ «არაფერმა აჯობოთ.» თუ თოფის, ან სხვა რაიმე ხმა გაიგონეს, მაშინვე «მიჯობნიაო,» მიაძახებენ; თუ ამის დაძახება დაუგვიანდათ,

ძლიერ შესწუხდებიან; ამიტომ ხშირ-ხშირად იძახიან, გან-საკუთრებით ბავშვები, «მიჯობნია-მიჯობნიაო.» ახლ-გაზღვები ერთმანერთს ატყუილებენ: ერთი ბავშვი დაუ-ძახებს მეორეს სახელს; თუ მან გაიგონა, პირველი მა-შინვე «მიჯობნია», მიაძახებს, რაც მეორეს ძლიერ ეწყი-ნება და სულ იმის ფიქრშია, როგორმე საშავიერო გა-დაუხადოს. შემდეგ ერთი ოჯახის წევრთაგანი საწნახელს შემოჰკრავს რამდენჯერმე ხელს და სამჯერ დაიძახებს: ბარდი-ბურდი სხვის ვენახსა, ისხა-ისხა ჩვენს ვენახსა; ჩვენს ქალებსა კვირისთავი, სხვის ქალებსა ვირის თავი!» საწნახლის ხმაზე ყველა «მიჯობნიაო» დაიძახებს და მა-რილს მოსტლეს.

ამასობაში მოაწევს «შინაური მაკვლიერი» (მეკვლე-ვი), ოჯახის ერთი წევრთაგანი, რომელსაც «ღლიაში» (იღლიაში) ამოუღევს დიდი გობი. გობზედ აწყვია: «ღე-ღო» პური, ფეტვის მჭადი, მოხარშული ღორის თავი, ყბა-ართმეული, გაბუტული ინდაური, ვაცეხვილი ღომის კაკალი, ვაშლი, მსხალი, ბროწეული, ნიგვზები (კაკლები), კვერცხი, წითელი კურკანდელა, სურო და სხ. მეკვლევეს უკან მოჰყვება ღვინიანი დოქით ახალგაზდა ქალი, ან ვაჟი. მეკვლევი შემოივლის ყოველ ნადგამობას: მარანს, სასიმინდეს, «ხულას» (ბელგლს), «საბძელს», ბოსელს, სა-ღორეს და სადგომ სახლს; ყოველგან მუჭით მიაბნ-მოაბ-ნევს ღომის კაკალს და ადგილის შესაფერს ლოცვას იტყვის.

«შინაურს მაკვლიერს» შემდეგ მიდის «გარეშე მაკ-ვლიერი», რომელიც «კარგი ფეხითაა» ცნობილი ამ ოჯახ-ში. ესეც შემოივლის ნადგამობას და ილოცავს.

ამ ლოცვას მიჰყვება საუზმე, რომელსაც შეადგენს: ღორის-თავი, «ღედო» პური, ფეტვის მჭადი, კვერცხი, კაკლები.

და ღვინო. კაკლებიდან ოჯახის უფროსი ამოარჩევს ერთს, საუკეთესოს და ილოცავს: «ღმერთო, ასე ააგვ ჩენნი ოჯახი ყოველი განძით!» შემდეგ გატეხავს და ცოტ-ცოტას ჩამოურიგებს ყველა იქ მჯდომს. თუ კაკალი გულსავე გამოვიდა, ძლიერ ესიამოვნება, თუ არა და — უზომოდ შესწუხდება. ამნაირი ლოცვის შესახებ ერთი სასაცილო ამბავიც გამოგონია. ერთხელ თურმე, როდესაც ოჯახის უფროსმა ამოირჩია კაკალი და ხელ-აპყრობით სთქვა «ღმერთო, გვედარები, ასეავე ჩემი ოჯახი ყოველი სიმდიდრით,» და გატეხა, ნახა — კაკალი «ფშუტარა» იყო (ჩუტე, უგულო). კაცი ტყვია-ნაკრავივით გაშეშდა, მაგრამ მალე მოვიდა გონს, მოიხადა ქუდი, დაიჩოქა და შეევედრა ღმერთს: «ღმერთო, შენი მუხლ-კალთის ჭირი-მე! ხომ იცი, ჩემი ლოცვა ძაღლის ყუფასავით ყურადღება-მისაქცევა არაა; კაციც არ ისმენს ჩემსას და ნუ შეისმენ ჩემ, უგუნურის ვედრებას!» შემდეგ გატეხენ «ლადარში» (ნადვერდალში) მრგვლად შემწვარ კვერცხს და დახედავენ: რომელი მხრითაც შექყლეტილი იქნება ჰერისაგან კვერცხის ცილი, იტყვიან: «აი, აქეთ გვეყოლია მტერიო.» თუ შექყლეტილი თავში, თავში ან ბოლოში აქვს კვერცხს, მტერი ადელი გამოსაცნობია; თუ გვერდზე და — მაშინ კი ჩაფიქრდებიან და ხან ერთს მიააოთებენ და ხან მეორეს. ამნაივად თავდება საუხუმე და ეგებებიან ახალ წელს.

«მეფერხობა.» ახალი წლის მეორე დღეს იციან ლოცვა, რომელსაც «მეფერხობას» ეძახიან. აი, რაში მდგომარეობს ეს ლოცვა: მწარე «კვანს» (გოგრას) მოხაპავენ თავს და ჩაპყრიან შიგ «ლომის ჩხოს» (გაუცხველ ღომს) და დაამოხვენ გოდორს, ან «საბუდარს» (ქათმის ბუდეს); გოდორზე დადგება ერთი ბავშვი, დაიწყებს წალ-

მა ტრიალს და კრუსუნს; ბავშვს ხელში უჭირავს ქათმის კვერცხი; გოდრის წინ გდია მიწაზე. «ლომის ჩხოიანი კვასი,» გოდორს ვარშემო უვლიან ბავშვები, რომლებიც «ქუქულებივით წიაქობენ» (წიწილებივით წივიან). ბავშვი სამჯერ მოტრიალდება გოდორზე, მერე გაიმართება «წელში» და იტყვის: «ღმერთო, ასე ვაანრავლე ჩვენსას ქუქულები და ქათმები!» ამის თქმა და გოდრიდან გაღმობტომა ერთია; დაჰკრავს ფეხს კვახს, და «ლომის ჩხო» აქეთ-იქით გაიფანტება. მაგრამ, თუ ბავშვმა «კვახს» ფეხი დააცილა, ძლიერ გაუჯავრდებიან; ხანდისხან მარტო გაჯავრებასაც არ აკმარებენ. შემდეგ ბავშვები შეწვავენ კვერცხს მრგვლად ნაღვერდალში და სქამენ (სხვას არ შეუძლია შეეზიაროს).

«ბზნილობა». ყველიერის ოახშაბათს გაუთხოვარმა ქალებმა იციან ბზნილობა: არას სვამენ და სქამენ; საღამოს გააკეთებენ ძლიერ მწუთხე ხაქაპურს და გზა-ჯვარადინზე შექამენ, მოვლენ სახლში და დაწვებიან; ქამის დროს კი არავინ უნდა შემოესწროთ. ჰფიქრობენ, როდესაც მოგვწყურდება, ჩვენი საქმრო მოვა და წყალს დაგვალევიებსო.

«მწერის არჩივი.» ყველიერის აღება-ღამეს იციან «მწერის არჩივის» შენახვა. ნავახშმევს ოჯახის უფროსი მოსტენს ერთს კვერცხს წვრილად თავს, ყველაფრიდან, რაც ვახშმად აქვს, აიღებს პატარ-პატარა ნაწილებს, ჩაპყრის კვერცხის ნაქუქში და იტყვის მაგალითად: «მწერო! შემინახავს შენთვის ჩემი არჩივი: პური, ღომი, მკაღი, ყველი, თევზი, კვერცხი, ღვინო და სხ.; იცოდე, აღარ მიკბინოო?» ოჯახის უფროსს რიგ-რიგობით მიჰბადვენ დანარჩენი წევრებიც. შუე ორშაბათს ერთი რომე-

ლიმე წვერი ადგება აღრე და გადაადგებს კვერცხის ნა-
ქუქს სხვის ადგილში.

«შემორება». ღიდ ოთხშაბათს, საღამოს, ერთი ბი-
ჭი ვენახის ოთხივ კუთხეში დაანთებს ცეცხლს, მეორე
დაიჭერს ხეღში სახნისს. ურტყამს ზედ ქვას, უვლის ვე-
ნახს გარშემო და იძახის: «ჯვარი აქა, ჯვარი იქა! შენი
სვი და შენი სქამე, ჩემსას ჯვარი დამიწერე! ჰარული
ტურა-ქალღებსა!» ამნაირად სამჯერ შემოაუვლიან ვენახს,

«უბრობა». ღიდ ხუთშაბათ-ღიღას ოჯახის უფრო-
სი ქალი ადგება ძლიერ აღრე, ამოიღებს ქიდან წყალს.
პირშიაც წყალს «დაიბუგებს» და სანამ შეიღებს პირს
არ დაბანინებს ამ წყლით, ხმას არ გაგცემთ, რამდენიც
უნდა ელაპარაკოთ. შემდეგ დახვეტს სახლს «ოქროს ცოც-
ხით» (რომელსაც სთესენ და ბუჩქებად ამოდის) და ნახ-
ვეტს და ცოცხსაც სხვის ადგილში გადაადგებს.

«გადაცემა». ს. ქვიტირში არის ერთი მინდორი,
სახელად «სამკალია». აი, საიღვან წარმომდგარა ეს სა-
ხელი. 15—20 წლის წინად, აღდგომის მეორე დღეს,
შემოსილი მღვდელი გაიყოლიებდა ნაწირვებს ხალხს და
წავიდოდა ამ მინდორში. ხალხს წინ მიუძღოდა ერთი
შებნაირადე, რომელსაც ეკკლესიის ბაირალის უქონლობის
გამო გრძელ ქოგრზე წამოეკიდა წითელი ხელსახოცი.
(ეხლაც ბაირალს იმ ერთი გვარის კაცი ატარებს, ბუმ-
ბუკიშვილები). მინდორში ეხლაც გდია ვებერთელა
კლდის ქვა: ქვის გვერდით დასობილი ყოფილა ბლის გუ-
ლის მსხვილი პალო; პალოსთან გადებულია ბლისავე ღი-
დი ურო. მღვდელი ოლოცავდა, ხალხი დაიჩოქებდა და
გარდასცემდა ყოველ ცუდს კაცს. შემდეგ მივიდოდა, აი-
ღებდა უროს, იტყოდა: «ღვერთო! ასე დაუქციე თავი
ჩვენი ეკკლესიის კაცის დამკლეს,» და ღონივრად დაარ-

ტყავდა პალოს. ვინც არ დაჰკრავდა, ხალხი მისციინდებოდა და ერთს ყოფას დაუწევდა: «შენ ქურდი ხარ, შენ ცუდი კაცი ხარ».

ამას შემდეგ ყველა თითო კალიას დაიჭერდა და მან-ლობელს დღეე. «ოლასკურაში» ჩაპყრიდა და იტყოდა: «ღმერთო, ააშორე ჩვენს ყანებს კალიასაგან განადგურება». აქედან წარმოსდგა სიტყვა «სამკალია».

აღდგომა ღამეს, როდესაც შესამეჯერ შემოუვლიან ეკლესიას, ყველა თითო ქვას აიღებს, ისვრის დასავლეთისკენ და იძახის: «ქვა ურიას, ქვა ურიასო!»

აღდგომის მეორე დღეს, «სამკალიაში» წასვლის მაგიერ, შემოსილი მღვდელი გამოასვენებს ხატს (მაცხოვრისას, რომლის სახელზედ აშენებულია ეკლესია) ერთი ცაცხვის ძირში, სადაც მოგროვდება ხალხი. მღვდელი ლოცვა-კურთხევით მოიხსენიებს ეკლესიის ყველა შემომწირველებს; ხალხიც «ღმერთმა გაუმარჯოს», ან «ღმერთმა აცხონოსო!» იძახის. შემდეგ ერთი აზნაურთაგანი მაღლიდან წყველა-კრუღვით მოიხსენიებს ყოველ ბოროტს და ცუდ კაცს, განსაკუთრებით ქვიტირის ეკლესიის დამკლებს და ხალხიც „ღმერთმა ამოაგდოს, ღმერთმა ამოაგდოს!“ იძახის.

იმ ცაცხვზე, რომლის ძირშიაც ეს გარდაცემა ხდება, თუ დააკვირდებით, შეამჩნევთ მრავალ შერჭობილ ლურსმანს. ეს არის დედაკაცების ნამოქმედარი, რომლებიც, როდესაც ვისმე გარდასცემენ, ცაცხვზე ლურსმანს მიაჭედენ.

(ხალხური არაკი, გავონილი შაქრო შავშიშვილისაგან და ჩაწერილი ქართველი ოსებშის-შიერ).

იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა, იყო ერთი ხემწიფე. ხემწიფემ თავის საბრძანებელში ბრძანება გამოსცა, რომ რვა საათის შემდეგ სანთელი აღარავის სახლში აღარ ენახო ანთებულო, და თუ ენახე—სიკვდილით დავსჯიო. მართლაც, შეღამდებოდა თუ არა, ხემწიფე ჩაიცივამდა გლეხურ ტანისამოსს და დადიოდა თავის სატახტო ქალაქში, და ვისაც ნახავდა რვა საათის შემდეგ სანთელ-ანთებულს, სიკვდილით სჯიდა. ერთ საღამოს ჩვეულებისამებრ ჩაიცივა ხემწიფემ გლეხურად და დადის თავის ქალაქში. გაიარა ერთგან, შეხვდა, რომ ერთ სახლიდან სანთელი ცოტათი ბუუტავდა. მივიდა და ეზოდან დაუძახა: მასპინძელო, ამაღამ მისტუმრეო. სახლის პატრონი მოეგება და უთხრა: ეობძანდით, სტუმარი ღვთისააო! შევიდა შინა; ხემწიფემ ჰკითხა მასპინძელს: სანთელი ესე რად გიბუუტავსო? რა ვქნათ, შენი ქირიმე, დიდებული ხემწიფე ასე გვიბძანებსო, მიუგო მასპინძელმა. ვახშამი სქამეს, სტუმარს კი პატივი სცეს, ცალკე გაუშაღეს და დააძინეს, რა იციან, თუ ხემწიფეა? შუალამე რომ შეიქნა, მასპინძლის ცოლი წამოდგა, ჩაიცივა, ჩამოიღო ხმალი, ამოაძრო ქარქაშიდან, დაადგა ქმარს და უთხრა: «თუ გძინავს, არ

გაიღვიძო, და თუ გღვიძავს და მოგკლავო¹. ქმარს, საბრალოს, თუნდაც რომ ღვიძებოდა, აბა ხმას როგორ ამოიღებდა? დედაკაციმა ხმალი ისევ ქარქაშში ჩააგო, დაჰკიდა თავის ალაგას, გამოვიდა გარედ და გასწია სადღაც. ხემწიფემ ესეები ყველა გაიგო, ადგა და შორეახლო გამოუდგა დედაკაცს. დედაკაცი მიდის, ესეც მისდევს. იარა-იარა დედაკაცმა, მიადგა ერთს უზარ-მზარს კლდეს და შესძახა გამოქვაბულში: „გამოდი ჩემო საყვარელოო“. ვნახოთ, გამოვიდა ერთი უზარ-მზარი არაბი, ისეთი უშნო, რომ ძირის ტუჩი მიწაზედ დასთრევედა და ზევითა თავზედ ჰქონდა გადაფარებული; შეხედა—დედაკაცს და შეუტია: წადი, შენი დანაპირები არ მოგიტანია, მე შენ ვერ შეგიყვარებო! დედაკაცი ტირილით დაბრუნდა ისევ უკან და წამოვიდა. ხენწიფეც ისევ საჩქაროდ წამოვიდა და ჩაუწვა ლოგინში. დედაკაციც მოვიდა და ჩაუწვა ქმარს ლოგინში. გათენდა, ხენწიფემ მადლობა გადაუხადა მასპინძელს და გასწია შინ.

მეორე დღეს რომ დაღმდა, ხენწიფემ სხვანაირი ტანისამოსი ჩაიცვა და მიადგა ისევ იმ კაცს კარებზედ და დაუძახა: ოჯახის შვილო, თუ შეიძლება მისტუმრეთ ამაღამაო! მასპინძელი გამოვიდა, სტუმარი ღვთისააო და შეიყვანა შინ. ვახშამი გაშალეს, სტუმარს კი პატივი სცეს, ცალკე მოასვენეს და ცოლ-ქმარმა ცალკე დაიძინეს. კიდევ შუა-ღამე რომ შეიქნა, დედაკაცი წამოდგა, ჩაიცვა, ჩამოიღო ხმალი და სთქვა: ეჰ, როდემდის უნდა ვიტანჯო ასეო? ამოაძრო ხმალი ქარქაშიდან, გაუშალა, სწყვიტა ქმარს და გააგდებინა თავი. ხენწიფე-კი გამოჰყურებს საბნიდან განაბული და კანკალმზაიტანა, უთუოდ მეც მომკლავსო! დედაკაც-

მა გაახვია ბალდადში თავისი ქმრის თავი, გამოვიდა გა-
ედ და გასწია სირბილით. ხენწიფეც წამოდგა და-
შორე-ახლო მიჰყვა. დედაკაცმა იარა და მივიდა ისევ
წინანდელ უდაბურ კლდის გამოქვაბულთან და შესძა-
ნა! „გამოდი ჩემო საყვარელო, მოგიტანე დანაპირე-
ნიო“. გამოვიდა—ისევ ის საძაგელი ლაშინი არაბი,
დედაკაცს გამოართვა ბალდადი, გახსნა და ნახა, რომ
შშვენიერ ვაშკაცის თავი იყო.—შე წუწკო, ამისთანა
შთვარესავით კაცს უღალატე, მე, ამ ბედასლს როგორ
შემიყვარებო?! გაუშალა, ერთი სილა გარტყა დედა-
კაცს და ცხრაჯედ ყირამალა გადაატრიალა. დედა-
კაცი კარგა ხანს წგდო დარეტიანებული, მერე წამოდ-
გა და ტირილით დაბრუნდა შინ. ხენწიფემაც ისევ ჩქა-
რა გამოსწია შინ; შევიდა, დაისველა ხელი თავ მოქ-
რილ კაცის სისხლში, გამოვიდა, დაჰკრა ალაყაფის კა-
რებს, რომ დასტყობოდა ნიშანი და გამოსწია თავის
სასახლისაკენ. დედაკაციც მოვიდა შინ, ნახა, რომ სტუ-
მარი წასულიყო, საჩქაროდ თავისი ქმარი დამარხა იქ-
ვე ეზოში, მერე იფიქრა: „იმ სტუმარმა კი არაფერი
მიხიმანოსო.“? ადგა, მიათვალეირ-მოათვალეირა იქაობა;
ნახა, რომ ალაყაფის კარებს სისხლიანი ხელი აქვს
დარტყმული. ადგა მაშინვე თვითონაც დაისველა სისხლ-
ში ხელი, დაჰყვა და თავისი სახლის დაყოლებზე ყვე-
ლას ალაყაფის კარებზედ ისეთივე ნიშანი დაადო. ხენწი-
ფემ მეორე დღეს, გათენდა თუ არა, დაიბარა თავისი
ვეზირები და უთხრა: წადით ამ ქუჩაზედ და რომელ
სახლის ეზოს კარებსაც სისხლიანი ხელი ეტყობოდეს,
იმ სახლში-მყოფი დედაკაცი აქ მომგვარეთო. ვეზირე-
ბი წავიდნენ ხენწიფის ბძანების აღსასრულებლად; აი-
არეს-აიარეს ქუჩა და ნახეს, რომ იმ ქუჩაზედ ყველა

სახლის ეზოს კარებზედ სისხლიანი ხელი ეტყობოდა. დაბრუნდენ ისევ და მოახსენეს ხენწიფეს: დიდებული ხენწიფევ! იმ ქუჩაზედ ყველა კარებს სისხლიანთ ხელი ატყვია და რომელი მოვიყვანოთ, არ ვიცითო. ხენწიფე ძლიერ ჩაფიქრდა. მეორე დღეს დაიპარა ერთი თავისი საყვარელი ვეზირი და უთხრა: „სანადიროდ უნდა წავიდე, ორი კვირა მომიგვიანდება და სანამ მოვიდოდე, პირველად ჩემი ცოლი და ქალები დახოცე, მეორე შენი და შემდეგ, რაც შემქალაქში დედათაგანი იყოს დიდიან პატარიანად, სულ უნდა გაწყვიტო, რომ ერთი არივინ დარჩეს, თორემ დაბრუნებისას, თუ ჩემი ბრძენება აღსრულებული არ დამხედა, ჩაგაყრი ბურნუტს და ჰაერში გაგაქანებო. მწარედ დაღონებული წამოვიდა ვეზირი შინ. ამ ვეზირს ჰყვანდა ერთი მოხუცა მამის პაპა. ყოველთვის ვეზირი როცა გარედგან შინ შევიდოდა ხოლმე, მივიდოდა მამის პაპასთან, მიესალმებოდა და ხელზედ აკოცებდა. ესლა-კი არც მიესალმა და არც ზედ შეხედა; დაღონებული გადის და გამოდის, რომ აღარ იქნა, მამის პაპამ დაუძახა და ჰკითხა: შეილო, რად ხარ დაღონებული, რა მოგსვლიაო? როგორ რა მომსვლიაო, ასე და ასე მიბრძანა ხენწიფემ, და, თუ არ ავასრულე, ბურნუტი უნდა ჩამაყაროს და ჰაერში უნდა გამაქანოსო. მაგისათვის რად დაღონებული ხარ, შეილოო? უთხრა მოხუცმა. ხენწიფე რომ მობრძანდეს, მოახსენე, ჩემმა მამის პაპამ არ დამანებათქო. მე დამიბაროს და პასუხს შე მივცემო. მართლაც, ვეზირი ასე მოიქცა. გავიდა ორი კვირა და დაბრუნდა ხენწიფე ნადირობიდან; მოვიდა შინ, ნახა, რომ მისი ცოლ-შვილიც ცოცხალი იყო და სხვებისაც. რასაკვირველია, ძლიერ განრისხდა, დაიპარა მაშინვე

ვეზირი და დაიძახა: მომიტანეთ ჩქარა ბურნუთიო! ვე-
ზირმა დაიწოქა, მუხლებზედ და მოახსენა: დიდებულო
ხენწიფე, გთხოვთ ერთი სიტყვა მათქმევინათო. სთქვიო,
უბძანა ხენწიფემ.—მე წინად ჩემი ცოლ-შვილი უნდა
დამეხოცნა და შერე თქვენი, მაგრამ ერთი მოხუცი მა-
მის პაპა მყავს და იმან არ დამანება და მითხრა: ხენ-
წიფე რომ მობძანდეს, მე დამიბაროს და მე მოვახსენ-
ებ პასუხსაო, მაშ წადით, მომიყვანეთო, ბძანა ხენწი-
ფემ. წამოვიდა ვეზირი, აბასიარულის თავი სადა ჰქონ-
და? მაგრამ თეთრ ყუთში ჩაუგეს ბამბა, ჩააწვინეს შიგ
მოხუცი და წაიყვანეს ხენწიფესთან, მიიყვინეს თუ არა,
ასწინეს მოხუცი და ყუთით შეიტანეს ხენწიფის სახლ-
ში. მობძანდა ხენწიფე, შეხედა რომ თეთრი წვერი,
თეთრი ყუთი დი ბამბა არ ერჩეოდა ერთმანეთში. მი-
ვიდა და უბძანა ხენწიფემ მოხუცს; რატომ არ დაანგ-
ზე ჩემი ბძანების აღსრულებაო? დიდებულო ხენწიფეო,
დაიწყო მოხუცმა, მამი-თქვენის პაპის ვეზირი გახლდით.
ჩვენ ვიყავით ორმოცნი ვეზირნი. ამ ორმოც ვეზირ-
ში ერთ ღამეს ერთი დაგვაკლდა ისე, რომ ვერავინ ვერ
გაიგო. მისი ასავალ-დასავალი, მეორე ღამეს მეორე,
ასე რომ ოც-და-ცხრამეტი კაცი ოც-და-ცხრამეტ ღა-
მეს თითო-თითოდ დაგვეკარგა და დავრჩი მარტოდ მე.
მეორმოცე ღამეს, მე ვიწექი, რომ ვიღამაც დამიკაკუ-
ნა კარებზე. წამოვფრინდი, პერანგა გარედ უნდა გა-
მეხედნა, წამოხტა ჩემი ცოლი, წამომეწია, ისეთი წა-
მომკრა, რომ კინალამ თავ-ბრუ დამესხა და მითხრა:
სად მიდიხარ ტიტველა, ან კიდევ იქნება ის იარაღია-
ნია და შენ უიარაღოდ გადიხარო? ჩაიცვი, აისხი ია-
რალი და ისე გახედეო. მე ჩავიცვი, ავისხი იარაღი და
უნდა გავსულიყავი გარედ, რომ წამომეწია ჩემი ცო-

ლი და კიდევ უარესად წამოკრა კისერში: „სად მიდიხარ რომ მიდიხარ, იქნება ის ცხენით არის და შენ-კი უცხენოდ მიდიხარო. გავექანე მაშინვე შევკაზმე ცხენი, შევეჯექე და გავედი გარედ. დამინახა თუ არა მან, ვინც კარებზე დამირაკუნა, მომადახა: „უჰ, შენი გამჩენის კბრიმე შენი, ძლივს არა ვნახე ვაშკაციო!“ შემოაპკრა თავის ცხენს ქუსლი და მითხრა: „იარე ჩქარა, მომყევიო“. მეც დავსძარ ცხენი და გავსწიეთ. ცხენი ჰყვანდა და ისეთი, რომ ფრინველივით მიჰქროდა, მაგრამ მეც კი კარგი ცხენი მყვანდა, როგორც იყო, მივსდევდებო. სწორედ გითხრათ ძლიერ შეეფიქრიანდი და გზაზედ რამდენჯერმე გადავსწყვიტე მოკვლა ჩემი თანამგზავრისა! კიდევ ამოვსწიე ხანჯალს, მაგრამ, არ ვიცი როგორ შემასწრო თვალი უკან მიმდინარს და მომადახა: „ჰეი ყმაწვილო, ეგ ვაშკაცის საკადრისი არ არის, იარე მომყეო“. მეც, მეტი გზა არა მქონდა, თავის იმედი აღარა მქონდა, მივსდევდი. ვიარეთ-ვიარეთ და მივედით ერთ უზარ-მაზარ კლდის ძირში, სადაც გამოქვაბული იყო. გადმოხტა ჩემი თანამგზავრი და მეც გადმოვხტი; მომცა ცხენი ხელში და მითხრა: მე აქ გამოქვაბულში მტერი მყავს, აქ უნდა შევიდე და დავექიდო. თუ ვიპოვნე, ერთს, როცა ვიპოვნი მტერს, მაშინ დავიწივლებ, ერთს, როცა დავექიდები მაშინ დავიწივლებ და ერთსაც, თუ მოვერიე, მაშინ დავიწივლებ; თუ შესაშვებდ აღარ დავიწივლე, იცოდე, რომ ის მომერევა და მაშინ გასწი და წადი, ეგ ცხენიც შენთვის წაიყვანე, დმერთმა მოგახმაროსო. შევიდა გამოქვაბულში, მე დავიწყე ლოდინი; რომ მომწყინდა ლოდინი, მივედი გამოქვაბულის კარებში. როგორც შევედგი ერთი ფეხი შესასვლელად, ერთი წივილი გამომესმა, რომ კინაღამ

შეშით დავიბნიდე. გამოებრუნდი, ისევ დავიწყე ლოდინი, კიდევ რომ მომწყინდა და ის იყო ვაპირებდი გამოობრუნებას, წინანდელზედ უარესი წივილი მომესმა. დავიწყე კიდევ ლოდინი, რომ მომწყინდა, ის იყო უნდა შემჯდარვიყავი ცხენზედ, ცალი ფეხიც გავჰყავი უზანგში, ერთი საშინელი წივილიც კადევ შემომესმა. მაშინ-კი გავიგე, რომ გადარჩა ჩემი თანამგზავრი. ცოტა ხნის შემდეგ გამოვიდა და აპრეშუმის ხელსახოცით შეხტეული რაღაც გამოიტანა, შეჯდა ცხენზედ და მითხრა: „შეჯექ შენც და მომყეო“. მეც, მეტი რა გზა მქონდა, გავჰყევი. ვიარეთ-ვიარეთ და მივადექით კადევ ერთს უზარ-მაზარს კლდეს, სადაც უზარ-მაზარი გამოქვაბული იყო. შევხედე რამ ამ გამოქვაბულში ჩემი ოც-და-ცხრამეტი ამხანაგი ყველანი ჰკიდიან: ზოგი ხელით, ზოგი ფეხით, ზოგი ცხვირით და ზოგი რით. ესენი რომ ენახე, მაშინ უფრო თავის იმედი გადავსწყვიტე და ვსთქვი: მშვიდობრით ცოლო და შვილო-მეთქი! იქიდანაც ვიარეთ და როგორც იყო გავედრით ედემისებურ მწვანე მინდორზედ. მინდორზედ მშვენიერი ბაღია გაშენებული და შიგ მშვენიერი სასახლე სდგას. გადმოვხტით ცხენებიდან; ჩემი თანამგზავრი შევიდა სასახლეში, გამოიტანა ბარი და ნიჩაბი, ბაღში შემომიხაზა მწვანე და მითხრა: აბა მოთხარე აქაო. მეტი რა გზა მქონდა, დავიწყე თხრა და თან ვფიქრობდი: ჩემი ხელით ჩემს საფლავს ვსთხრი-მეთქი. ვთხარე, ვთხარე და ერთი მშვენიერი კუბო გამოჩნდა. ამოიღეო, მითხრა. ამოვრღე კუბო. ახადეო—მითხრა. ახადე, დავხედე, ისეთი მშვენიერი ვაშკაცი იწვა კუბოში, რომ მის დანახვად მტერსაც-კი ტირილი მოუვიდოდა; მერე მითხრა: „იცი ძმაო, მე ქალი ვარო. ეს მკვდარი

არის ჩემი ბიძაშვილი. მე და ამას ერთმანეთი გვიყვარდა, მაგრამ ჩვენმა დედ-მამამ ნება არ მოგვცა. შემდეგ, ამას თავის ცოლმა უღალატა და მე ჩემმა ქმარმა, და მეც ქმარს თავი დავანებეო. მე რომ კლდეში შევედი და გიჟხარი მტერი მყავს-მეთქი, ის ამისი მტერი იყო, რომელმაც ამისი ცოლი გადიბირა. გახსნა ის აბრეშუმის ხელსახოცი, რომელიც გამოქვაბულიდან გამოიტანა და მაჩვენა ერთი საძაგელი არაბის თავი. ეს ჩემი ბიძაშვილი რომ კვდებოდა, ანდერძი დამიგდო, რომ ჩემი მტერი მოკალი და შენც ჩემთან მოიკალ თავიო. მე დროზედ მინდოდა ამესრულებინა. ამისი ანდერძი, მაგრამ დღემდინ შენს მეტი ვაშკაცი ვერ ვნახე, რომ ეს ჩემი ამბავი მემბნა და მასთან ჩემი ბიძაშვილის ანდერძი აღმესრულებინა; ახლა მე ამას თავი უნდა და ვაკლა ზედ და გთხოვ, ამ საფლავში ერთად დავასაფლავო, და შენ ღმერთმა მოგახმაროს ეს ჩემი ცხენი და იარაღიო. რაც რამე მოგეწონოს ამ სახლში, ყველა წაიღე, და როცა დაგვმარხო, წადიო. მერე დაიწყო ტირილი, იტირა და მეც მატირა; იმდენი იტირა, რომ კუბოში ცხედარი სულ დასველია ცრემლით; მერე ამოიძრო ხანჯალი, ტარი მიცვალებულს დააბჯინა, წვერი თვითონ მიიბჯინა გულში, დააწვა და ხანჯლის წვერმა ბეჭებში ამოჰყო თავი, და დააკვდა ზედ. მერე როგორც იყო გადმოვაბრუნე, ამოვაძრე ხანჯალი და ორივე ერთად დავასაფლავე. რაც რამე მომეწონა წამოვიღე და წამოვედი. გამოვიარე ჩემს ამხანაგებთან; ვინც ცოცხალი იყო, ჩამოვხსენი, გავათავისუფლე; ვინც მკვდარი, დავმარხე, და ცოცხლებს გავუყავი, რაც წამოვიღე და მოვედი შინ. აბა, დიდებულო ხენწიფე! ჩემთვის რომ ჩემს ცოლს რჩევა არ მოეცა, მეც ხომ იმ ალა-

ცან ჩავარდებოდი, სადაც ჩემი ამხანაგები იყვნენ? და იმ
 ქალს რომ თავის ბიძაშვილისათვის ანდერძი არ აესრუ-
 ლებინა, ხომ, ვინ იცის საიქიოსაც იმ მშვენიერ ვაშ-
 კაცს დარბათ ექნებოდა ჩაყოლილი თავისი მტრის დარ-
 დი? ახლა ხომ თქვენ თვითონ დარწმუნდით, რომ ქა-
 ლებსაც შესძლებიათ რამე? აბა, ზქვე დალოცვილო,
 თქვენ ერთი წუწკი დედაკაცის გულისთვის, თქვენს
 ქალაქში მთელი დედათაგანის გაწყვეტა გინებებიათ,
 ზქვე რა იცით, რომ ერთ წუწკ დედაკაცთან, ასი კარ-
 გი არ ურევიაო? მოახსენა მოხუცმა ნავეზირალმა ხენ-
 წიფეს. რასაკვირვებელია, მოხუცი ნავეზირალის რჩევა
 ხენწიფეს ძლიერ მოეწონა; იმას დიდი, დიდი წყალო-
 ბა უბოძა და მის შემდეგ თავის სამეთვლეს უფრო გო-
 ნივრულად გააჩვენა.

პირი იქა, ლხინი აქა, ქატო იქა, ფქვილი აქა!

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

ჩ ვ ე ნ ი

„პ რ ე მ უ ლ ი“

მეორე წელიწადში გადაღა.

დღემდი ჩვენ უფლება არა გვექონდა, რომ გარდა ყოველგვარ ჩვენი ნაწერისა, სხვების რამე დაგვებეჭდა ჩვენს „კრებულში“, დღემდე უნებ ვვაქვს, რომ სხვებისაც ვბეჭდოთ ხოლმე, რა უკეთესა ჩვენმა მწერლებთაგანმა კიდევ აღგვეთქვეს დახმარება.

ფასი იზიწმ დარჩიბ: გაგზავნით ფოსტით 7 მან., გაუგზავნელად — 6 მან., ნახევარის წლით — 4 მან., თვიურად და კერძო №-რი — 60 კ.

— (ფულის შემოტანა ნაწილ-ნაწილად შეიძლება). —

რედაქცია გადატანდა და უგარილაში

კერძო განცხადება ყოველ საგანზე მიიღება ჩვეულებრივზე იაფად და განცხადების ფულის გარდახდაც შეიძლება ნაწილ-ნაწილ.

აღრესი გამომწერლებისათვის: დ. ყვირილა, „კრებულში“ ს რედაქცია და თბილისში წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოება.

„კრებულში“ ს რედაქტორი და გამომც. აბაძი.

P. S. ბუერი გვეკითხება: „თავგადასავალს“ გაგრძელებს იქნება თუ არა... ამ წელში კიდევ დაიბეჭდება ეს თხზულება და ბუერი სხვაც, რომელიც უკვე დამზადებულია.

ამ წელშივე გამოვა ცალკე წიგნად ბ-ნა შოსე ჯანაშვილის „ბალეოგრაფიული ალბომი“, რომელიც „კრებულში“ ს სელის-მომწერლებს იაფ ფასად დაეიმობათ.

რედაქციაში შესაძენად მოიპოვება წარსული წლის „კრებული“ ს თორმეტივე წიგნი, ფასი შეიდი მანეთია.